

Vsebina 7. zvezka:

1. J. Stritar: Rojakom. Pesem 385
2. Josip Starè: Prvi sneg. Povest (Dalje) 386
3. J. Trdina: Bajke in povesti o Gorjancih. 28. Puščavnik
Dorče. 395
4. Josip Jurčič: Slovenski svetec in učitelj. Zgodovinski
roman. VIII. Zemizizen. IX. Hinkmar in sv. Metod . 399
5. Gorázd: Na sedmíni. Balada 407
6. I. Vrhovec: Iz domače zgodovine. VI. Početki ljudske
šole 408
7. Rádinski: O pólunoči. Pesem 417
8. J. Leban: Poljub. Pesem 417
9. A. Fekonja: O početkih slovenske književnosti (Konec) 418
10. J. Kersnik: Mohoričev Tone 423
11. Književna poročila:
 V. Fr. Wiesthaler: Slovstvena zgodovina v slovenski
 ljudski šoli 428
12. L. Žvab: Knjižne redkosti slovenske 432
13. L. Ž.: Tomanova pesem prijatelju 427
14. E. Lah: „Matica Slovenska“ in „Družba sv. Mohorja“. IV. 438
15. Listek: Poziv pisateljem slovenskim. — Božidar Raič †.
 — Ivan Dolinar †. — Nove knjige slovenske. —
 V odgovor. — „Kres“. — Spominska plošča. —
 Dramatično društvo. — Stritarjeva slavnost. — Nova
 skladba. — Dr. K. Štrekelj. — Societas historico-
 naturalis croatica.
16. J. Kalan: Šah 448

Na znanje!

**Uredništvo in upravništvo „Ljubljanskega Zvona“
je odslej v Ljubljani v knežjem dvorci v Gospodskih
ulicah, št. 14. v I. nadstropji na levo. —**

Ljubljanski

ZVON

Leposloven in znanstven list.

Štev. 7.

V Ljubljani, 1. julija 1886.

Leto VI.

Rojakom.

Na Dunaji dné 5. junija 1886.

Ne meni slave, dragi bratje moji,
Kaj tó, če zvest sem domovine sin!
Po mnogem trudu jaz, po mnogem boji
Počival skóraj v večnem bom pokoji,
In kakor jaz, ugasne moj spomin.

Jaz minem, a ne minejo resnice,
Ki zanje mi gorelo je srcé,
Ko je mladostno mi žarelo lice,
Ki zanje živel sem, trpèl krivice,
Ko so sivéti jeli mi lasjé.

Beseda če mi zanje govorjena
Iz srca v srca našla pot je svoj,
Življenja doba ni mi izgubljena,
Plačila je dovolj beseda ena:
Tvoj národ zadovoljen je s tebój. —

Oj, bratje! to so bili bridki časi,
Ko vse mi je dejalo: Ti si sam!
Ti kličeš, a nikdó se ne oglasi,
Domá sí tujec v mestu tí in vási! —
Tolažbo svojo zdaj za vse imám.

A ta tolažba sodbe mi ne moti,
Še niso vse nam združené močí;
Še mnog mi rodoljub stoji nasproti;
En smoter, a različni nam so poti,
In vendar moj se meni pravi zdí. —

Vi pa, ki izvolili ste zastavo,
Ki v boj jo nekrvavi nosim jáz;
Za dobro vneti, lépo vsi in pravo,
Za dom gorečí, njega prid in slavo,
Zavézniki, vesel pozdravljam vás!

Nam, bratje, slóve gaslo: Srca góri!
Živali blato bodi dom in prah!
S poštenim se Slován orožjem bóri,
Kar podlo je, ne misli in ne stóri:
Nesrečí vsmiljenje, krivici strah! —

Ko domovina kliče nas sinove,
Gradimo s prsmi hrabrimi ji grad;
Za národ, za pravice v se njegove
Nikdár zamán Slován se v boj ne zóve,
Vojak navdušen vsak je, star in mlád.

Med nami Iskarjotu ni prostora.
Oskrumba, gnus je izdajalec nam;
Zaničevanja naj duší ga móra,
V obupu kliči: Name padí góra!
Gorjé, prokletje tú, prokletje tam!

Nam kakor mati domovina bodi;
Kje sinu je nad mater draga stvar?
S podobo njeno v srei svét obhodi,
Kar lepega on najde med narodi,
Domóv prinese, nji poklóni v dár. —

Krvava slava drugim bodi draga,
Slován le hoče biti svoj gospod;
Na vrat on bratu jarma ne polaga;
Ne „kri in jeklo“, srce svet premaga,
Srcé najblažje ima slavski ród.

Kedó ne čuti? nóv se čas poraja,
Porodne bóli zemljo strésajo;
Vihar pomladni stèbre stare maja,
Človeštvu vélika pomlád prihaja;
Naj skóraj pošljejo nebésa jo! —

Jaz videl je ne bom; a duša moja,
Okó po nji takó mi hrepeni!
Po svetu tém prežalostna je hoja,
Za eno srečo, káj solzâ in znoja,
Káj bolečin je treba in skrbi!

Drobtine naj berač vesel pobira,
Ki padajo z bogate mize v práh!
Da enemu je dobro, sto jih hira,
Glad siromaka pridnega zatira,
Po božji zemlji tava bled in pláh.

Kedó krivice stari grad podère,
Krivice, ki v oblasti svet imá?
Kedó na vójsko nádnjo brate zbère? —
On, ki najhuje tlači ga in tère,
On, ki najbolje roko njé pozná!

Na dan, Slován! Slovanska ti mladina,
Najlepše delo čaka te, na dan!
Gospóda več ne bodi, ni trpína,
Človeštvo ena bode naj družina,
Rešitelj svetu bode naj Slován!

Jos. Stritar.

Prvi sneg.

Povest.

Spisal Josip Starè.

IX.

Bližali so se Vsi sveti, ko se je Mirko povrnil v P . . . , da nadaljuje svoje nauke na vélikih šolah. Bila je nenavadno lepa jesen, pa ga je mati vsak čas pregovorila; da je zopet in zopet dodal nekoliko dni. Srce ga je sicer silno vleklo tjà gori proti severu, ali drug notranj glas ga je svaril, naj nikar preveč ne hití od doma, saj ničesar ne zamudi. A ko se je napósled vendar le moral ločiti od skrbnih roditeljev in prijaznih goríc, bilo mu je teže pri srci, nego druga leta. Prej je nepotrpežljivo štel tedne in dneve, zdaj pa, ko je prišel željno pričakovani čas, biti ni kar nič mogel vesel, kakor bi slutil kako nesrečo. Še le ko je sedèl v železničnem vozu in so mu domači kraji izginili izpred očíj, umiril se je zopet. Zamislil se je nazaj, s kakimi občutki se je pred letom vozil po isti progí, kaj je v tem doživel, a kdo vé, kaj ga letos čaka. Prijetno se je spominjal dobrih svojih znancev in kar je ž njimi doživel, toda kakor zvezde ugasnejo pred vzhajajočim solncem, tako so se vse te podobe hitro izgubile, ko mu je Alma prišla na misel. Kakor bi bilo zdaj, videl je, kako presrčno je vánj uprla svoje očí; vse njene besede so mu znova donele po ušesih in še je na ustnih čutil vroč njen poljub.

V takšne misli utopljen je slonel Mirko v kotu železniškega voza in ni se zmenil ne za postaje, ne za popotnike. Delal je tudi osnove za prihodnost; najprej kako se bo ž njo shajal, a potem, kako jo bo ženko svojo po dovršenih naukih peljal s seboj na Kranjsko. Nič ga

ni motilo v sladkih sanjah, ki so mu dolgo pot še bolj krajšale, nego urni hlapon. Prispevši v P . . . imel je prve dni marsikaj preskrbeti in urediti, in ni utegnil takoj poiskati starih tovarišev, niti prežati na priliko, da bi mogel govoriti z Almo.

Nekega dné je šel z vseučilišča ter počasi stopal po živahnih ulicah, ki so pa tisti trenutek še bolj oživele. Bilo je póludne in ljudje so kar drug drugemu bili na poti. Vélíka gospoda so šele tedaj hodili po prodajalnicah kupovat potrebnih in nepotrebnih stvari, ali pa so se sprehajali po suhem ploščniku mimo velikih štacunskih oken in si ogledovali izloženo blagó; uradniki so zapustili svoje pisarnice; otroci so iz šole hiteli domóv; vojščaki so menjali straže; a delavke in delavci vsake vrste, od okretne šivilje do robatega drvarja, šli so od dela, da se malo oddahnejo in pokrepčajo od poludnevnega napóra. To je življenje! Vse drugače, nego na tihem očetovem gradiči, mislil si je Mirko prišedši ravno v največji naval. V tem stopi iz bližnje štacune deklica vsa v črno oblečena, in dasi ji je gosti ovój pokrival obraz, Mirko je takoj spoznal Emo.

„Gospodična!“ vskliknil je ves prestrašen in glasneje, nego se na ulicah spodobi. Ko se nekoliko popravi, nadaljuje nemirno: „Poljubljam Vam roko, gospodična; Bog Vas sprimi! Ali prosim Vas hitro, kaj pomenja ta oprava?“

Molčé mu Ema podá roko, a ne reče niti besedice. Bridka žalost jo je dušila, globoko je vzdihnila ter povabila oči. Zdaj vzame robec iz žepa in si jame brisati debele solze, ki so se ji vline po bledem lici.

„Dovolite gospodična, da se Vam pridružim in Vas spremim do dóma,“ prosil jo je Mirko, Ema pa je samó z glavo prikimala. Ko stopita nekoliko korakov dalje, povzame Mirko zopet besedo in jo tolaži:

„Umirite se, gospodična; ali če smem vprašati, kdo Vam je umrl?“

„Teta,“ odgovorí mu Ema tiho.

„Teta!“ čudi se Mirko, „nisem védel, da ste imeli še kako teto.“

„Gospá Kolarjeva,“ popravlja objokana deklica in si zopet briše oči.

„Gospá Kolarjeva — umrla?“ ponavlja Mirko, prebledi in obstane.

„Umrla!“ potrdi mu Ema, „a umrl je tudi —“

„Kdo?“ preseče ji Mirko besedo ter jo ves zmeden nehoté prime za roko, kakor bi hotel ustaviti grozno resnico.

„Čermak,“ izgovorí Ema krepko in jasno, in prvíkrat ga pogleda z odprtimi očmi, kakor junakinja, kadar se ohrabri, da bi kljubovala neusmiljeni usodi.

„Čermak!“ ponavlja Mirko nekako neverjetno in se potiplje po čelu, kakor bi se hotel prepričati, če pač čuje in če se mu vse to morebiti ne sanja. Na to se znova čudi in vpraša:

„Saj ni mogoče, gospodična! Ali je vse to resnica?“

„Resnica, prav gola resnica,“ potrdi mu zdaj mirno Ema, in ko sta nekoliko časa oba molčé stopala drug kraj drugega, poprime ona zopet besedo in mu jame pripovedovati:

„Bil je dan usodnih preskušenj. Čermak nam je obljubil, da nam takoj pride povedat, kako in kaj; ali bilo je póludne, naredila se je noč in kar ni ga bilo blizu. Poslali smo na dom vprašat, pa tudi niso védeli, kje je. Jelo nas je skrbeti; le Elza ni obupala in tolažila nas je, da so ga bržkone tovariši zapeljali, da je ž njimi šel praznovat odhodnico. Saj mu tega nihče ne sme zameriti, celó grdo bi bilo, ko bi se on jedini odtegnil stari dijaški navadi. Nekoliko nas je umirila, ali jaz nisem vso noč zatisnila očesa. Vsak korak, vsak glas sem čula z ulic, a če sem malo zadremala, videla sem grozne prikazni in vesela sem bila, ko sem se zopet vzbudila. Zjutraj je bila teta prva na nogah. Hitro se je oblekla in rekla, da gre v cerkev, ali da se do zajutrka povrne. Z Elzo sva se podvizali, da bi bilo kar najhitreje vse pospravljeno in počejeno, kajti utegnil bi priti tudi Čermak. Toda zastoj sva čakali. Ura za uro je potekala, toda ni bilo ni tete ni Čermaka. Okoli devetih zaropota voz v prednji veži in zaprta kočija se pripelje čez dvorišče pred naša vrata. Kar kri nama je zastala v žilah, in dasi nisva še ničesar védeli, leteli sva brez sape h kočiji, v kateri je slaba in skoraj brez zavesti na pol sedela, na pol ležala dobra najina teta in mati. Ž njo se je pripeljal tudi zdravnik in z njegovo pomočjo smo jo dejali v posteljo ter jo kmalu zopet obudili v življenje. Ali vstala ni več. Reva je dobro slutila. Iz cerkve je šla na mestno stražo in tam je povpraševala za Čermaka, katerega je natanko popisala. Zvédela je, da so mlekarji prav takšnega miadeniča videli pod lipami zunaj mesta mrtvega in da je voz že šel po komisijo. Ne da bi se zdaj vrnila domóv, šla je teta bolehna in tešča sáma iz mesta, a ko je pod košato lipo zagledala nesrečnega našega prijatelja v krvi ležečega, omedlelela je in se poleg njega zgrudila. Sreča, da se je kmalu na to pripeljala komisija, ki nama je teto otela še večji nesreči. Voljno je trpela, ali če je solnce prijazno sijalo v sobo, spominjala se je lepega dné v „zlatem dolu“ ter Vas imela v mislih, kako se z materjo sprehajate po zelenih gozdih lepe Vaše mu domovine. Pred štirinajstimi dnevi smo jo pokopali. Zdravnik nas je tolažil, da je nesrečni dogodek najbrž za pol leta pospešil njeno smrt. Mogoče.“

Mirko bi bil rad kaj več zvédel o Čermaku, ali videl je, kako težko je Ema pripovedovala žalostno dogodbo, pa je ni hotel dalje izpraševati, ampak izkušal jo je tolažiti.

„Gospodična!“ rekel je, „Vaša bol je prevelika, da bi Vam jo hotel izgovarjati. Ali poznam Vas, krepke duše ste, pa ne boste obupali. Udajte se v hudo usodo; nedoumni so sklepi božje previdnosti, ki jedina ve, zakaj se je moralo tako zgoditi. Bodite prepričani, da čutim z Vami veliko Vašo izgubo, in če bi bilo v moji moči, rad bi vse storil, da bi Vas potolažil in Vam olajšal Vaše trpljenje.“

„Hvala Vam,“ odgovorila mu je Ema, „Vi ste predobri. Ohranite Elzi in meni nekoliko plemenitega Svojega prijateljstva in precèj nama olajšate najino stanje. O gospod! Vi si ne morete misliti, koliko sva pretrpeli in koliko še trpiva. To je grozno, to se ne dá dopovedati. Niti največjemu svojemu sovražniku ne bi tega želela. Kdor sam ni izkusil, ne more razumeti prevelike naše boli. Kar se tiče Čermaka, zánj je menda najboljše, da je pretrpel. Saj je zmeraj bil otožen in čuden, dasi mu ni bilo tolike sile. Zvédeli smo, da mu je rajnce njegova mati v blaznici umrla, in zdravniki so dokazali, da je nekoliko te bolezní vedno tičalo v njem. Vsako stvar si je preveč gnal k srcu, ni čuda torej, da se mu je po nesrečni preskušnji popolnoma zmešalo v glavi in da si je sam končal življenje. Bog mu bodi milostiv! Oh! zakaj nisem tudi jaz ž njim umrla! Kaj je meni življenje brez njega! Saj sem tako malo zahtevala; le njega da bi imela in rada bi trpela in se mučila vse svoje žive dni. A čemu sem zdaj na svetu?“

Zopet se je zjokala, a ko se je malo umirila, vpraša jo Mirko z globokim sočutjem:

„A kaj gospodična Elza?“

„Elza?“ ponavlja Ema in zopet ji solze stopijo v oči. „Uboga Elza! Ona je ta čas pač največ pretrpela. Ne bom Vam pravila, kako nama je bilo prve dni potem, ko so nam blago mater odnesli v grob. Mislili sva, da nama ne bo obstati v starem stanovanji, zdaj pa sva se privadili in ne bi se radi selili iz sobe, kjer nas vse spominja na njo. Neka daljna sorodnica, ki je prišla k pogrebu, ostala je pri nama, da nisva sami, ter pomaga pri malem našem gospodinjstvu, da nama več časa ostaja za delo, kajti zdaj treba pridno sukati prste. Žalostno je, prežalostno! Uboga Elza! kako se je veselila življenja; vsaka najmanjša stvarca jo je znala v dobro voljo spraviti; zdaj pa je vse izgubila. Zapuščena sirota nima več nikogar, nego mene, kakor jaz nimam nikogar, nego njo.“

„A Ilovski?“ vpraša Mirko ves začuden.

Ema ga strmé pogleda, potem pa mu reče:

„Ilovski — to je tudi žalostna pripoved! O tem drugo pot, danes je že prepozno. Saj upam, da se bomo še kaj videli.“

„Gotovo,“ zavrne Mirko uljudno, „za danes me priporočite gosposodični Elzi, a prav kmalu pridem sam, kakor mi veleva prijateljska dolžnost, da ji izrazim svojo sočutje in jo izkusim potolažiti, kolikor mi bo de mogoče s slabimi svojimi močmi.“

Bila sta pred hišnimi vrati. Tu se zdaj poslovita in ločita. Ko e Mirko bil sam, ponavljal si je v mislih, kar je videl in slišal, in bil je ves potr. V tako kratkem času tolika izprememba! Spominjal se je ranjkih, in v srce smilili sta se mu zapuščeni siroti. A kaj je z Ilovskim? To mu je zdaj bila uganka, ki jo je ugibal na vse plati, pa je nikakor ni mogel rešiti.

Istega dne popóludne je bil tako razmišljen, da niti poslušal ni, kar je učeni profesor razlagal. Brž ko je torej minila ura, šel je na zrak, da bi se malo sprehodil in si ohladil vročo glavo. Živahno gibanje po ulicah in raznovrstne izložbe po štacunskih oknih so ga res nekoliko zmotile, in odleglo mu je. Ali začelo je deževati in kdor je mogel, hitel je pod streho. Tudi Mirku ni kazalo, da bi se dalje sprehajal, kajti lilo je čimdalje bolj in že kar luže so stale po tleh. Bil je ravno na oglu, kjer so se ulice križale in premišljeval je, ali bi šel domov, ali v kavarno. V tem ga odzadaj ogovori znan, dasi hripav glas:

„Gospod Svetlin, dajte mi deset novih za kozarec tople kave!“

Mirko se ozre in vidi kraj sebe človeka, da ga je bilo groza pred njim. Smrdel je od žganja in nesnage; dolgi lasje so mu bili zmršeni; slaba raztrgana suknja ni ga mogla varovati jesenskega hlada; klobuk, s katerega je curéla vo-la, potisnil si je na čelo, da mu nisi videl v oči; roki je imel v žepu; a iz čevlja mu je radoveden molil goli palec. Mirko ga je meril od nog do glave in že je hotel pospešiti korake.

„Tako! Nečete me več poznati, ker sem revež!“ bridko zamrmlja neznan človek in povzdigne glavo. Mirka je zazebló po vsem telesi; spoznal je svojega prijatelja. Ves osupne vsklikne:

„Ilovski! Ali si, ali nisi? Za Boga križanega! kdo te je spravil v tako bedo?“

„Kdo neki? Laž in krivica; nesramne spletke in brezdušen glavar. Pa, ne utegnem ti razlagati hudobije denašnje družbe človeške; še sam jih izkušiš.“

Mirko seže v žep in mu stisne v pest nekoliko drobfíza, Ilovski pa se zmuzne v ozke postranske ulice, in ko bi trenil ni bilo več ni duha ni sluha po njem.

Kakor uklet je obstal Mirko in ni se genil z mesta. Strašne podobe so mu blodile po glavi in ničesar ni mogel jasno misliti. Nov deževni naliv ga je nekoliko zdramil in brez pravega namena je šel v kavarno k „severni zvezdi“. Na istem mestu, kjer se je pred letom seznanil s Čermakom in Ilovskim, sedel je zdaj sam in se globoko zamislil.

„Dober večer, gospod Svetlin!“ pozdravi ga Kazimir Poskočil ves zasopen in mu séde nasproti za tisto mizo.

„Dober večer!“ odzdravi mu Mirko, „odkod pa Vi tako spéhani?“

„Od kod neki? Iz dvorane. Zima se bliža, pa bi rado plesalo vse, kar le more vzdigovati nogo. Ne spominjam se, da bi bilo kdaj toliko mladine odraslo, kolikor letos. In sámi dekličí! Smilijo se mi; preveč bodo sedeli. Pa ubogi roditelji, kam bodo ž njimi! Celo popóludne sem se trudil in za jutri so se že druge napovedale. Prav vesel sem bil, ko se je zmračilo. Ali to vreme! Neprenehoma lije, kakor ob vesoljnem potopu. Kaj pa Vi? Nekako resni in zamišljeni ste.“

„Kaj ne bi bil! Malo prej sem srečal Ilovskega, pa kakšnega?“ potoži Mirko.

„Ilovskega!“ nasmehne se Poskočil in nadaljuje: „Čul sem o njem. Pravil mi je tu-le kavarnar, ki je tudi izgubil nekoliko desetakov.“

„Pa kaj Vam je pravil?“ radovedno vpraša Mirko.

„I kaj? To, kar vsi vémo. Saj ste ga poznali! Lehkoumen je bil zmeraj; odkar pa je postopal za Strnadovo hčerjo, ni več védel, kako visoko bi se nosil. To stoji novcev, katerih Ilovski nikdar imel ni, pa si jih je izposojeval pri židovih za grozne obresti. Dajali so mu, dokler jih je slepil s svojo ženitvijo; kakor hitro pa se je raznesel glas, da se Strnadova Ida omoži z mladim Müllerjem, zmanjkalo je „krede“. Zdaj jih je imel na vrátu vse tiste Abrahame, Izake in Jakobe, ki so vedno bili nad njim, in nikakor se jih ni mogel odkrižati. Da bi jih vsaj nekoliko potolažil, polastil si je v pisarni nekoliko tujih novcev, katere je mislil prav kmalu povrniti, kajti pisal je nekemu strijcu in ga rotíl, naj mu pomaga. Toda od strijca ni bilo odgovora, oče je pa sam siromašen in nima odkod zalagati lehkomiselnega sina. V ti zadregi je Ilovski hitro razprodal najboljšo svojo obleko in povrníl je poneverjen denar. Al že je bilo prepozno. Glavar je zasledil njegovo nezvestobo in ga pri ti priči odpustil iz službe. Ilovski je iskal druge službe, ali nikjer je ni mogel dobiti. To mu je vzelo vse srce, in zdaj se poteplje od jedne žganjarije do druge ter s pijačo duši obup svoj. Res, tako hitro mu ni bilo treba obupati; ali kaj hočete, taki so Vam ti plitki ljudje; kakor jih sreča hitro omami, tako

jih prva nesreča potare, da se nikdar več ne morejo povzdigniti. To Vam je vsa pripoved, kratka in žalostna.“

„Prav žalostna,“ pritrди mu Mirko in zopet se zamisli. Toda Poskočil ni mislil molčati. Pripovedoval je zdaj to, zdaj óno, in kmalu je Mirka napeljal na ves drug pogovor ter ga vprašal:

„Saj res, gospod Svetlin, ali boste pristopili h kaki plesalni družbi? Letos utegnemo imeti prav prijetnih večerov. Danes so bili pravniki pri meni, pa so najeli dvorano za vsak ponedeljek od osmih do najdajstih zvečer. Pri povabilih bodo se posebno ozirali na želje posameznih udov, kolikor se bo dalo, in pokazali so mi popis samih odličnejših gospodičen.“

„Na to še nisem utegnil misliti“ zavrne mu Mirko. „Prav ljubo pa mi je, da ste me upozorili na pravniško družbo; ta bi mi najbolj ugajala. Morebiti da se odločim.“

Tako sta še nekoliko časa kramoljála, potem pa sta oba ob jednom vstala ter šla vsak svojo pot.

X.

Sele ko je Mirko zvečer bil sam v sobici svoji, mogel je mirno premišljevatí o tem, kar je tisti dan doživel. Leto dnij, pa tolike izpremembe! Tega nikakor ni mogel razbrati. Da se je Čermak ustrelil, to je nesreča, ki se tudi drugje pripeti; da je gospá Kolarjeva umrla, prežalostno je za siroto Elzo, ali nenaravno ni, saj je bila priletna in bolehná; da bo pa ležniva sreča tako hitro in tako grozno ukanila gizdavega Plovskega, ki je mislil, da mu ničesar ne more izpodleteti, tega človek skoraj ne bi verjel, ko se ne bi bil prepričal na svoje oči. Pa tako je v vélikem mestu: vse se brže razvija, človek nekako hitreje žíví, pa se prej povzdigne in prej pade. In tisti naš tako nazivani „parni in električni“ vek je tak, da vse hití in hití naprej in se ne ustavi, dokler ne pade. Dolgo v noč je premišljeval te dogodbe in človeško usodo sploh. Zdaj mu svet ni bil več tuj, kakor pred letom; spoznal je temno stran njegovo ter uvidel, da je pot skozi življenje posuta s trnjem, med katerim le malokdaj najdeš dišečo róžico.

Tožen in pobit je legel Mirko v posteljo, da bi se izpočil in okrepcal na duhu in na telesi. Dolgo, dolgo je ležal buden in se nemiren premetaval semtertja, pa nikakor ni mogel zaspati. Poskusil je po sili mižati in na nič ne misliti, a ni šlo; začel je šteti, ali naštel je do dve, do tri tisoč, spanja pa le ni bilo; jel je misliti, vse zastonj! Ko je napósled vendar le slabo zaspal, trapile so ga grozne sanje; zdaj je bil med samimi mrlíči, zdaj je bežal pred razbojnikom, ki mu je

po življenji stregel, pa so mu noge odpovedale in že mu je silen, raztrgan hrust bil za petami ter z ostrim bodalom mahnil po njem. V tem zakričí in se vzbudi, in še je čutil, kako mu je od strahu utripalo srce. Sédel je in z odprtimi očmi zrl v črno noč, da bi si pregnal spanje, dasi ga je tolikanj bil potreben. In res ni več zatisnil očesa. Mislil je to in óno, dokler se ni prav živo zamislil v Almo. Spomnil se je, kako dolgo se ji je zdelo, ko ji je rekel, da se dva meseca ne bosta videla, ali zdaj so minili že trije in še ni govoril ž njo. Očital si je, da je preveč zanikern. Ali kako naj pride do nje? Že nekolikokrat se je pred njenim stanovanjem sprehajal, pa je na nobenem oknu ni ugledal; a premalo je znan z očetom, da bi smel v hišo. Zdaj mu pride na misel Poskočil, kako mu je pravil o plesalni družbi pravnikov. Ravno prav; on je tudi pravnik, pa se vpiše v to družbo ter prosi, da se Alma pozove na ples. Nikomur se to ne bode čudno zdelo, najmenj pa staršem, ki takšnega povabila celó pričakujejo, če imajo odraslo hčer. Bolj ko je ta sklep preudarjal, bolj je bil zadovoljen ž njim, in le to je želel, da bi bil že skoraj dan.

Kakor hitro se je začelo daniti, vstal je Mirko, ali bil je bolj truden in zdelan nego sinoči, ko je šel spat. Glava ga je bolela, oči je imel medle in upadene, a bil je bled kot smrt. Urno se je oblekel in šel od doma. Zunaj je bril mrzel sever, toda to mu je dobro delo. Celu uro se je torej sprehajal in potem šele je šel k zajutрку v kavarno, a odtod na vseučilišče. Toda danes mu ni bilo mnogo do nauka, ampak iskal je pravnikov, ki so se postavili na čelo plesalne družbe. Našel je le jednega od njih, s katerim je že od prej bil znan, in ta mu je povedal, da se popóludne pri „severni zvezdi“ snidejo na dogovor.

Po obedu je bil Mirko prvi v kavarni, in brž ko so njegovi vseučiliški tovariši tja prišli, vpisal se je v njihovo družbo in jih prosil, da bi povabili tudi Almo Jelekovo. Takoj so se sporazumeli, potem pa so še dolgo skupaj ostali ter se menili in veselili prihodnjega ponedeljka. Ko so odhajali, ponudil se je Mirko, da odborniku, svojemu znancu, pokaže Almino stanovanje, ker mu ni védel povedati hišne številke.

Šla sta skozi nekoliko ulic, a ko sta zopet zavila okoli ogla, zazvené jima na uho žalostni glasovi pogrebne godbe, ki človeku le še bolj para srce, namesto da bi ga utolažila. Bela tančca na križi je pomenjala samski stan; deviški venec, ki ga je na blazini nosila v belo oblečena deklica, pa je pričal, da je nemila smrt utrgala nežen ženski cvetek. Mirko je kar obstal in umolknil. Kaj, ko bi — ne tega si ne more misliti, in vendar se je tresel po vsem telesu.

„Kaj Vam je, prijatelj?“ vpraša ga sočutno, ker je takoj zapazil, kako se mu barve izpreminjajo.

„Nič,“ zavrne mu Mirko in se prime za čelo.

„Vam je li slabo?“ opomni ga preplašen spremljevalec.

V tem pride pogreb bliže. Mirko se ves razdražen ozre na krsto in čita na glas: „Alma Jelekova.“

„Joj!“ vsklikne grozno in žalostno, da je tujega človeka moralo v srce zaboleti. Prijatelj ga hitro prime izpod pazduhe, da se ne zgrudi, in srečno ga odpelje v prvo bližnjo kavarno, kjer ga posadi v kot na mehke naslanjáč. Povpraševal ga je to in óno, ali Mirko mu ni dal odgovora; čisto onemogel je povsíl glavo in vročica ga je obhajala. Tovariš mu ukaže prinesiti mrzle vode z limonovim sokom. Hlastno je Mirko zgrabil kozarec ter ga na dušek izpil, in potem še drugi in tretji. Zdaj se je nekoliko oddehnil, namignil strežaju in mu pošepetal, naj mu prinese najnovejše domače novine. Strežaj mu jih prinese; Mirko jih s tresočo se roko prime ter išče in išče, dokler ne najde, kar je iskal. Na to jih položi na mizo in pokaže prijatelju, kje da naj čita. Bil je popis mrtvecev. Tovariš čita: „Alma Jelekova, sedemnajst let, za sušico.“ Mirko pa je pomenljivo kimal z glavo, kakor da se mu je nekaj zjasnilo. Spomnil se je, kako je pokašljevala tisti večer na dan svete Ane, in kako se je na njenem lici večkrat pokazala tista slaba, nevarna rudečica. Prehladila se je, obležala, a jesen jo je pobrala; tako je sklepal ter se tožil na kužni velikomestni zrak, ki zaduší toliko nežnih bitij, predno se razvijejo Oj, ko bi bila Alma mogla iti ž njim na Kranjsko, kako bi se bila pokrepčala v čistem zraku in v dišečem smrekovem gozdu!

Do večera je Mirku malo odleglo in želel je iti domóv; toda prijatelj ga je prigovarjal, naj bi šla prej v gostilno, kajti zdi se mu zeló slab in dobro bi bilo, da se malo okrepeča. Mirko se mu udá, ali nobena stvar mu ni dišala, vsako jed je pokusil, pa jo zopet pustil; niti čiste juhe ni mogel zaužiti. Vzdignila sta se torej ter se napravila na pot proti dómu. Stopivši prvi na prag, dejal je Mirko milo in tožno sam s seboj: „Glej! prvi sneg!“ — V tem ko sta bila v gostilni, jelo je mésti in že so strehe in ulice bile pobeljene s tankim snegom. Bilo je spolzko in prijatelj je Mirku ponudil roko, da se je obesil vánjo. Počasi sta stopala dalje, a za oglom krenila v postranske ulice, kjer se jima ni bilo treba ogibati ljudem in sta tudi lahko postala, če bi Mirko težko hodil. Bilo je mirno in tiho, in malokdaj sta srečala kakega človeka. Le od neke žganjarije sta čula krik in prepír, a ko pri deta mimo, ležal je v snegu Ilovski pijan, poleg njega pa je stal mestni

stražar, ki se je z nekim žganjarjem trudil, da bi ga vzdignil in ga peljal pod varno streho na gorko.

Mirko se niti zgenil ni, kajti zaradi zadnjih dogo leb so mu živci že vsi otrpnili, ali v dušo se mu je vtisnil žalostni prizor, da ga ni več pozabil vse svoje žive dni. Prišedši domóv je legel v posteljo in ni se več zavedel. Sprva je mirno dremal, ali kmalu je jel glasno govoriti in vpiti, da je gospodinja vsa preplašena iz tretje sobe priletela gledat, kaj mu je. Takoj je spoznala, da mu se meša in hitro je poslala po zdravnika. Le-tá je za čez noč naročil, kako ga imajo čuvati; a ko je drugo jutro zopet prišel, prepričal se je do dobrega, da ima Mirko nevarno vročinsko bolezen. Rekel je torej gospodinji, naj to kar takoj brzozjavno poroči njegovim roditeljem, kajti pozneje bi utegnilo biti prepozno.

(Konec prihodnjic.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Ivan Trdina.

28. Puščavnik Dorče.

(Konec.)

Ko je zapel petelin prvokrat, odprla so se vrata in nekdo je stopil h kravi in jo začel opominjati, naj stoji mirno, dokler je ne pomolze. Glas se zdi Katri znan, vendar vpraša vsa pr-strašena, kdo je? Dorče je že skočil, da bi pobegnil, ali si je premislil. Z milim, ihtečim glasom veli dekli: „Preljuba Katrica! zdaj vidiš sama, kako si mora iskati hrane sin bogatih roditeljev, velikošolec. Oče so delali z mano tako grdo, da sem moral iti od dóma. Že več tednov blodim po gozdih kakor divja zver. Lakota me je prignala simo, ker mi drugače ni móži najti si potrebnega živeža. Poslali so tebe na stražo, da mi vzemó še ta jedini priboljšek, ki ga imam. Ker ne poznajo milosti moji ljudje, usmili se me vsaj ti, draga, dobra, zlata dušica, ki sem te ljubil zmerom bolj nego vsa druga dekleta v tem okraji. Lepo te prosim, nikar me ne zatoži očetu in materi. Reci, da si spala in da ne véš, kdo je vzel Čuhi mleko.“ S temi in z drugimi sladkimi besedami se je dobrikal poredni dijak premeški Katri, ki je bila vánj morda že pfej nekoliko zaljubljena. Trapice mu ni bilo treba dosti prositi. Jela je jokati in mu

obetati vsako podporo, da mu olajša nadloge. Kravo je pomolzla zánj sáma in dejala: „Za nocój bom že našla kak izgovor, ali za naprej ne boš pil več mleka, prinašala ti bom boljših jedij. Dokler bom v vaši hiši jaz, bom že skrbela, da ne boš nikoli stradal.“ Kaj ne, da je bila Katra dobra stražarica! Ha, ha, ha! Mladost je res norost bila in bode. Zalotnici se je zlagala negódnica, da je prilomastila v hlev môra in posrkala kravi mleko. Stopala je trdo, kakor da so ji prirasla mesto nog konjska kopita. „Zagrozila se mi je, da me zadavi, če ne bom mirovala. Na ramo mi je položila roko, ki je bila širša od lopate in težja nego železo. Jaz sem se tresla kakor mrzlična, ali jutri se je ne bom nič bala. Narisala bom na jasli in tudi na Čuho vse polno tistih kljukastih znamenj s petimi roglji, pa vém, da bo odnesla précej Pete, ko jih bo zagledala.“ — Res je počrčkala še tisto jutro ves hlev s takimi črtami in ker je dala Čuha drugi dan zopet obilo mleka, bahala se je povsod, da je prepodila z umetnostjo svojo za vse veke nakazno nočno tatico. Dorčetu svojemu je nosila prav pridno bel kruh in ostanke kosil in večerij: klobase, mesó, sir in druge rečí, ki dohajajo bogatinom na mizo. Ljubček njen ni trpel zdaj nobene sile. Ali ker se je brigala zánj s preveliko mero, začela je gospá sumiti in povpraševati, kje so ostanki. Od konca je mislila, da jih pojédajo sinovi, ko pa so zatrdili vsi v jeden glás, da že mnogo dnij niso našli nič ostankov ni v hramu, ni v kleti, bila je uverjena, da jih izmika kak pôsel, morda nova kuhinjska dekla ali pastir, ki je bil zeló sogolten páglavec. Rekla je kuharici in Katri, da bi ji pomagali paziti. Katra je odslej nehala donašati Dorčetu jedi, skrbela pa je zánj na drug način, iz svojega. Posodila mu je 50 goldinarjev, ves zaslužek, katerega si je bila prihranila. Lehkomiselni mladič je denar vzel in ga trošil pri vinščakah na Ljubnem, ki so točili nezadacani svoj cviček prav v pusto ceno, ali pa v Birčni Vasi v Kovačevi krčmi, kjer je dobil tudi jajca ali kaj prekajenega. Ríbe in rake je lovil še zdaj, ali pripravljala mu jih je Kovačica. Takrat so bili dozoreli že léšniki, katerih je v teh hostah na milijone. Dorče jih je v slast grizel, imel jih je vedno polne žepe. Sprehajaje se semtertja prikoral je jednoč na višavo, ki sklepa Gorjance s kočevskimi hribi. Z nje se vidi vsa Bela Krajina in precejšnja riža hrvaške dežele. Tamo stoji krčma. Dorče je mislil popiti nekoliko kupic, ker ga je bil dolgi pot utrudil, ali na sredi ceste se ustavi. Gospodar te hiše se je hvalil, da je nemški ne pa slovenski krčmar. To slavo svojo je zabeležil tudi na zid, ali napis („Zum Deitschwirtl“) je tako napačen in neumen, da mu se smejejo in rógajo celó najhujši nemškutarji. Ko ga je Dorče zagledal, minila mu je vsa

žeja. Začel je glasno zabavljati na predrznost nekaterih tujcev, ki živé med Slovenci in o slovenskih groših. Proti njemu pride semiški kapelan, ki je maševal v Rožnem Dolu, in ga vpraša, kaj se jezí. Po kratkem pomenku ga povabi v svoj vinski hram in pogostí dobro in z vrhom, kakor je v Semiči navada. Ta gospod je bil jedini omikani človek, s katerim je govoril, odkar je zapustil očetni dom. Kdo bi se čudil, da se je tega praznega življenja naveličal? Pomislil je, kako lepo bi se lahko zabavljaj z denarci Katrinimi v Novem Mestu, v veselem društvu prijateljev in znancev svojih. Ker ni bil slabega srca, tožilo mu se je gotovo tudi po bratih, sestrah in roditeljih, sósebnó pa po dobri mami, ki ga je tako presrečno ljubila. Kaj rad bi se bil pomiril zopet z očetom, ali ni védel, kako. Da se ni sramoval, vrnil bi se bil brez oklevanja domóv. V ti zadregi mu je pomoglo naključje. Zalotnik je kupoval drva z večine na stoječém v rásenskem gozdu. Proti jeseni se je bil pogodil z nekim meščanom za velik del te hoste in šel tja k delavcem, ki so mu sekali bukve. Nazaj gredé je skočil v Kovačevo krčmo in zagledal v nji — svojega sina! Dorče je vstal, očeta spodobno pozdravil in ga prosil, naj se ne jezí več nánj radi dijaških njegovih burk in bedastóč. Sprava se je naredila po takem brez težave. Čez jedno uro sta popotovala stari in mladi gospod zajedno, prijazno se meneč, proti domači vasi. Zaradi očeta Dorče ni sedél zdaj zmerom v krčmi kakor nekđaj, v vseh drugih rečeh pa je živél popolnoma po svoji volji in želji. Kakor bi bilo treščilo z jasnega pa mu nakloni nespametna ljubezen novo sitnost in žalost. Zalotnica je zapazila, da šepetá rad s Katro na samem in da ga dekle tiče. Ker je lahko ugenila, kaj to pomenja, poklicala je zvečer Katro v svojo izbo, odštela ji plačilo, katero je bila še dolžna in ji velela, naj si gre iskat drugam službe. Revica je šla jokaje od hiše in se napotila k stari svoji teti, ki jo je bila že večkrat povabila, da bi prišla k nji. Kmalu po tem moral je Dorče odvesti se v Gradec, da je nadaljeval nauke. O veliki noči se je vrnil za nekaj dnij zopet domóv. Véliko soboto se je prikazala v Zalotnikovi veži tudi — Katra. Bila je upadena in bleda kakor smrt. V roki je držala dolgo košáro. Gospá jo pogleda in pobara, če je prinesla píruhe. Trepetaje odgovóri Katra tiho, da se je komaj čulo: „Sem — za Dorčeta!“ Zalotnica dvigne prt, s katerim je bila košára zagrнена, sklene roke in zaječí: „Moj Bog, kaj sem se pregrešila, da sem morala čakati to bridkost!“ Katra ji veli s trdejšim glasom: „Verjemite mi, gospá, da bi bila šla jaz rajši po nagih kolenih na najdaljšo božjo pot nego k Vam po takem opravku. Ali jaz sem morala, saj vidite, zakaj. Pisala sem mu več nego desetkrat, prejela pa nisem

od njega nič odgovora. Jaz ne zahtevam stotakov. Povrnite mi tistih petdeset goldinarjev, katere sem mu posodila, da ni pogibal od lakote, ko ga ni bilo doma. Z božjo pomočjo bom potem morda zdelovala, da mi ne bo treba nikogar več nadlegovati.“ Gospá ji reče, naj malo počaka. Čez par minut ji prinese pest bankovcev in velí: „Ná, ali Bog ne daj, da bi ovadila ti kaj našemu gospodu. On bi ga završel za vekomaj, ko bi zvédel to sramoto.“ Katra obljubi, da bo molčala, zahvali s solznimi očmi Zalotnico in odide. Jaz sem vprašala Ratijo: „Kaj pa je imela Katra v košári, da se je gospá tako ustrašila?“ Ona se zagrohota: „Kaj neki, — dolžno pismo: ha, ha, ha!“ Tudi mene je silil smeh, kajti še nisem nikoli slišala, da bi nosil kak razumen človek pismo v košári s sebo. Take majhne reči se zavijejo v čist robec in denejo v žep ali pa držé v roki. Katri se je menda bledlo, čudo, da ni pripeljala pisanja na parizarskih kólih z osmými konji. Tisto leto so razsajale na Dolenjskem mnoge bolezni. Otroci so umirali za ošpicami in kozámi, odrastle pa je pobirala najbolj pljučnica. Katri je umorila teto in bolezen je bila tudi kriva, da je izgubila dolžno pismo. Ko mi je Ratija to povedala, jela se je zopet smijati in mi je dejala: „Jera, zdaj me, mislim, razumeš, á? Jaz sem rekla: „Kaj te ne bi razumela, sáj sem izgubila tudi jaz, ko sem bila bolna, izpovédni listek, pa še zdaj dobro véu, kako sem se bala, kaj porekó gospod, če jim ne prinesem listka. Po tetini smrti je odšla Katra v Zagreb in s priporoko nekega slovenskega doktorja ali profesorja si je dobila jako dobro službo pri bogatem kotlárji. Deklovala je pri njem tri leta. Védla se je tako pametno, da je trdila gospodinja njena, da tako marljive in vestne služabnice ni imela še nikoli in je ni morda v vsem Zagrebu. Kotlárjev sin se je vánjo zaljubil in prosil očeta, da bi se smel ž njo pozakoniti. Kotlár piše šmihelskemu župniku in gospodu Zalotniku, da bi mu naznanila, kako se je ponašala Katra v domačem kraji. Ranjki župnik so bili tak mož, da so sodili vsakega človeka po svoji védnosti, ne pa po ljudskih maranjih in govoricah. Odpisali so v Zagreb, da je bila Katra korenito poučena o krščanskih resnicah, da je hodila prav rada v cerkev in da se ni čulo o nji nikoli ničesa slabega. Zalotnik je bil preobložen z drugim delom, pa je velel Dorčetu, naj naredí on izpričevalo o Katri. Dorče je bil že dovršil vse šole in je pomagal očetu v pisarnici in pri gospodarstvu. Živo se je še spominjal velike pomóci, ki mu je došla od Katre, in zdaj je dobil priliko in jo tudi pošteno porabil, da ji je dobroto povrnil. Napisal ji je tako čudovito lepo izpričevalo, kakeršno dobi izmed sto dekel komaj jedna ali pa nobena. Za pridnost, spretnost in zvestobo jo je povzdignil visoko nad vse druge pósle, ki so služili pri

Zalotniku. Z iskrenimi besedami je pohvalil nje krščansko, čednostno, kot zlato čisto življenje. Omenivši, da se je varovala napačnih družčin bolj nego kuge in da ni imela nikdar nobenega grešnega znanja, postavil jo je za vzgled in uzor prave deviške sramežljivosti in nedolžnosti. Na konci tega pisma priporočil jo je presrečno vsem gospodarjem in gospodinjam s svečanim zatrjenjem, da si boljše ženske ne morejo želeti in skoraj niti misliti. Priimši tako sijajno izpričevalo privolil je kotlár brez odlašanja, da sta se sin in Katra poročila. Takó se je primožila prosta kranjska dekla v imovito hrvaško rodovino in postala ugledna in obče spoštovana gospá. Tudi mnogim drugim našim rojakinjam se godí prav dobro ónkraj Kolpe. Možaki pa si iščejo sreče radi celó na Nemškem in v daljni Ameriki. Dozdaj je niso našli dosti. Obilna izkušnja uči in dokazuje Slovencem, da se nahaja njih obljubljena dežela na Hrvaškem.

Slovenski svetec in učitelj.

Zgodovinski roman.

Spisal Josip Jurčič.

VIII.

Zemižizen.

Ko je Svetopolk stráni šel od Metoda poln novih mislij in osnov, koračil je hitro proti dvoru, kjer je bil s svojimi družniki nastanjen. Radovednost in skrb ga je morila, bodo li res ti Nemci, ki so ga vabili med sebe, zdaj drznili se braniti mu, da bi šel domóv, kadar bi hotel. Kakor so dozdej ravnali ž njim, dobrikáje se mu in mu vsakovrstne zabave in uživanja naklanjaje, govorilo je proti taki sumnji. Ali strašna usoda Rastislavlja — in Svetopolk se je stresnil pri misli, da je on sokriv — in usoda Metodova, kakor mnogokaj, kar mu je njegov bojni tovariš in prijatelj Zemižizen večkrat pripovedoval brez uspeha, govorilo je, da je vse možno, dá celó verjetno. Svetopolk, nagle krvi in brzega sklepa človek, hotel je teči naravnost h Karlmanu povedat mu, da še denes odide in videt, kaj na to poreče.

Zemižizen je bil tist človek, kateremu je Svetopolk največ zaupal in katerega svét je imel največji vpliv — kadar si je sicer dostikrat svojeglavi in tačas siloviti Svetopolk svetovati dajal. Zemižizen je imel ta vpliv nánj, dasi je bil nekoliko let starejši od Svetopolka in tudi

v družem celò različne narave, kajti bil je Svetopolkov pobratim, zaklet mu po stari šegi v krvno prijateljstvo. Mož je bil velike, a ne lepe glave, mršav, z iskrimi in lepimi očmi, širokimi usti in s prijetnim glasom, majhen, na videz slabotnejši dasi zdrav, mirne krvi, ali sicer zvest kakor majka mila, premišljav in previden. Vsi drugi Svetopolkovi družabniki so se tu na nemškega kraljeviča dvoru pri veselicah, obedih, pijanstvih in igrah dobro zabavali, le Zemižizen ne, le on si je želel kar najprej stráni med domače preproste poštene Slovence domov nazaj.

Zatorej se je močno obveselil, ko mu je Svetopolk prišel povedat sklep svoj; zamislil se je pa, ko je čul vse drugo, kolikor mu je Svetopolk z okornejšo besedo mogel povedati Metodovih mislij. On sam je že prej imel tisto sumnjo v Nemce, kakor jo je slišal tu. Zdaj je bil popolnoma uverjen, da je upravičena, drugače ne bi bila mogla poroditi se tudi v drugi njemu popolnoma oddaljeni glavi. Strašno dokazovanje pak je bilo tudi Rastislavlja oslepljenje. Zemižizen torej zavleče Svetopolka v zadnji kot dvora in tam sedeta.

„Stoj, zdaj bode trebalo modrega premisleka, da se izbavimo hitro ne pojde, to že vidim. Samó lokavost nam pomaga. Varajmo one, ki hoté varati nas. S silo ne moremo ničesa opraviti, komaj peščica nas je v njihovi sredi, daleč od meje stráni. Samó zvijača nas reši,“ govori Zemižizen. Svetopolk se domisli, da je óni drugi modri mož, Metod, tudi previdnost svetoval.

„A kako misliš?“ vpraša Svetopolk.

„To niti še sam ne znam. Slučaj nam mora pomagati. Zdaj pa je prvo treba: molčati! Nobenemu ničesa ne govóri, niti ne našincem. Ti ne. Bolje je, da nekaterim razumnejšim našincem jaz nekoliko namignem, nego da bi ti sam. Oni ne smejo védeti, v kakem položaji smo. A tudi ti se moraš prevladovati tako, da ti ne bode nikdo videl na lici, da kaj slutiš. Denès ne vprašuj ničesa. Jutri z besedo potiplji Karlmana, ali previdno, on ne sme opaziti, da slutiš opasno naše položenje. Meni se zdi, da se bomo rešili samó, če se na videz radi udamo v vse, kar hočejo naši gostarji, a čakamo prilike, ki bode ugodna za beg.“

Drug dan je Svetopolk povedal Karlmanu, da želi te dneve jedenkrat s svojimi izpremljevalci zopet odjahati domov.

Kar je Metod slutil in Zemižizen potrjeval, obistinilo se je: Karlman je takoj in odločno rekel, naj Svetopolk ostane, če se nehče mogočnemu nemškemu kralju Ljudoviku, njegovemu očetu popolnoma zameriti, če hoče v obče v prijateljskih razmerah z véliko nemško državo ostati, da mora počakati še dotlej, dokler ne pride Ljudovik v Regensburk in

da se reši óna stvar z Metodom. Svetopolk je videl, da utegne za temi izgovori zadaj biti tudi sila in umolknil je.

Svetopolk je bil po sreči vendar dovolj pripravljen na tak odgovor. Dasi ga je razljutil, vendar se je znal pritajiti in se je delal, kakor bi mu bilo popolnoma vse jedno, ostati ali oditi, dà, celó nekaj tacega je rekel, kakor da mu je želja mogočnega sosednega vladarja Ljudovika zmerom ukazovateljska. Pač bi bil najrajši meč zavzdignil nad možem, ki ga je z lepo besedo zvabil v gostí, a ga zdaj pridržuje s silo.

„Ker ne moremo bojevati zdaj z orožjem proti orožju, treba je boja z lestjo in zvijačo“, dejal je Zemižizen tiho, ko mu je Svetopolk povedal, kaj je rekel Karlman. „Z zvijačo so nas ujeli, z zvijačo uidemo. Delajmo se odzdaj tako nemške, kakor so Nemci samí, da ne bodo pazili na nas, ali da bodo mislili, da smo brezopasni, ali da nam celó zaupajo.“

To je bil Zemižiznov vojni črtež, za katerega izvedenje pak je bilo treba potrpljivosti. Lokavemu Zemižiznu te slovenske čednosti ni manjkalo, pač pa Svetopolku, in zato je bil Zemižizen zdaj Svetopolku tako potreben, kakor glava telesu. Kajti Svetopolk je tem menj sam védel, kaj mu je v tem sitnem položji početi, čimbolj je premišljal stanje, v katerem je, in vse óno, kar mu je Metod povedal in pojasnil.

„Varajmo Nemce, kakor nas varajo oni,“ rekel je Zemižizen, a še sam ni védel, kako bi jih varal. Čakal je prilike in slučajja, in pričakoval ga je za gotovo.

IX.

Hinkmar in sv. Metod.

Metod se je odkraja čudil posebni prijaznosti, ki mu jo je izkazoval škof Hinkmar. Videl je skoraj, da ni zanimanje za dobro stvar in za sveto istino, kajti o tem ni hotel nikdar govoriti z Metodom, celó brzo je besedo navil na drug predmet, kadar je Metod poskušal resen razgovor o svojem poklici začeti ž njim. Pač je Hinkmar Metodu na drobno in kakor se je videlo, jako odkrito in iskreno razložil razmerje nemškega dvora in namere nemške politike, kakor tudi osebne svoje stvari.

Ko je pa Metod vso Hinkmarovo osebno usodo zvédel natančneje, jedenkrat nekoliko in jedenkrat zopet nekoliko, izginil je zadnji sled sočutja do tega tovariša; ako je še občeval ž njim, moral je, ker on je bil njegova jedina zaslomba in pomoč; držal se je tedaj tega, kar mu je Bog poslal, a zaupanja vánj ni imel, zato je govoril le, kar je

bilo treba, skoraj da evangelijsko z „da“ in „ne“. Sicer je pa Hinkmar bil dovolj bistroviden, da je opazil to nezaupnost Metodovo. Zato je sklenil z Metodom naravnost govoriti, da bi naredil ž njim gotov račun, če pojde — „clara pacta, boni amici“, kakor je dejal.

Hinkmar je neka posebna podoba v ti zgodovinski dōbi. Njegov ujec, tudi Hinkmar po imeni, bil je metropolitanski škof v Reimsi, v zapadno-frankovski državi. Ta ujec je dal mladega Hinkmara, ki je bil csirotel, vzgojit in studirat, posvetil ga je duhovnikom in je po svojem mogočnem vplivu še jako mlademu svojemu netjaku pridobil škofijo Laonsko. Ujec je mladega Laonskega škofa priporočil še pri kraljevem dvoru, kjer je užival kmalu zaradi duhovitosti svoje občno prijateljstvo in naklonjenost.

Ali ta velika sreča v mladih letih je mlajšega Hinkmara napolnila s prevzetnostjo. Zanimarjal je svoje dolžnosti in živel prav razkošno v neki opatiji, katero mu je bil kralj Karel Pléšec zoper pravo in šego poklonil v drugi škofiji. Ko ga je njegov dobrotnik, ujec in nadškof, starejši Hinkmar Reimski, klical na odgovor, ni se niti oglasil, temveč ujca ter predstojnika svojega z nehvaležnostjo preziral.

A tudi kralju nasproti je mladi Laonski Hinkmar pokazal svojo trmo, upornost in nehvaležnost. Sin necega Ljuda, kateremu je bil mlajši Hinkmar dal posestvo v fevd, a mu je potem zopet vzel proti pravci, pritožil se je pri kralji Karlu. Razsrjeni kralj odvzame Laonskemu škofu nato ne le darovano mu opatijo, temveč tudi zapleni dohodke njegove škofije, zlasti tudi zavoljo tega, ker ni bil zopet nič prišel blizu, ko ga je kralj na opravičevanje pozival k sebi. Ujec Hinkmar Reimski se je tū še potegnil za nehvaležnega netjaka, in sicer zato, ker je mislil, da ga mora ščititi kot cerkvenega dostojanstvenika, da mora paziti samostalnost cerkve, ter da škofje smejo le od sebi ravnih mož biti sojeni. Zavoljo tega je dobil Hinkmar Laonski svojo škofijo zopet povrneno v državnem shodu v Pistresi, zlasti ker je žugal, da se obrne na papeža, in ker je bil že prej prosil odpuščenja. Tako je bil mir narejen.

A ne za dolgo, kajti mladi škof Hinkmar je kmalu našel drug povcd za prepis s kraljem. Prepustil je bil namreč prej prostovoljno neko posestvo kralju, katero je ta potem podaril necemu svojemu vojniku Nortmanu. Hinkmar Laonski gre in piše naravnost papežu, da kralj Karel Pléšec njegovo, to je cerkveno premoženje razdeljuje. Papež Hadrijan, tako krivo poučen, piše kralju in Reimskemu nadškofu, uju Hinkmaru, da se mora óno posestvo précej Laonskemu škofu vrniti, če ne, žuga papež s cerkvenim izobčenjem. Ohrabren napade mladi

Hinkmar z oboroženo četo Nortmana in ga izpodí s posestva ter ga popolnoma opleni. Ko pa to čuje kralj, pošlje vojno četo nánj, da bi ga ulovili in k njemu privedli. Ali mladi Hinkmar beži s svojo duhovščino v cerkev pred oltar in tja se kraljevi oboroženci niso upali pónj, ker so se bali skruniti sveto mesto. Kralj je tedaj moral 24. aprila 869. leta sklicati občno zapadno-frankovsko sinodo v Berberie na Oisi, kamor je bil povabljen tudi Laonski škof Hinkmar. Res pride tja, zagovarja se, zviija dobro in terja, naj papež razloči, kdo ima pravico, on ali kralj. Pa ne da bi ga pustili potovati v Rim, kakor je dejal, da hoče, dá ga kralj prijeti in zapreti. Toda škof Hinkmar je bil na to že pripravljen, vse je bil prej premislil. Proglasil je, da v vsi njegovi škofiji je „interdikt“, to je, nobena maša se ne sme brati, noben človek krstiti, izpovedati, prevideti z zakramenti, k pogrebu spremljan biti, dokler bode on zaprt. Sicer njegov ujec te naredbe ni potrjeval, vendar ga je moral kralj izpustiti iz zavora. Prvo delo osvobojenega Laonskega Hinkmara je bil učen spis proti svojemu ujcu in nadškofu, a tudi kralju se ni pokoril, tako, da se ta ni upal ónega posestva Nortmanu vrniti, najbrž iz ozira na papeža. Starejši Hinkmar je odgovarjal v protivnem učenem spisu, in sovrašтво med njima je raslo, niti sinoda v Attignyji ga ni mogla poravnati.

Ko je Hinkmar Laonski videl, da drugi cerkveni dostojanstveniki nečejo njemu pritrđiti, nego ujcu Reimskemu Hinkmaru, poskušal se je brž s kraljem Karlom sprijazniti. Na pol se mu je to posrečilo, a vendar ne celó, ker kralj je imel uzroka dovolj ne upati ošabnežu. Zatorej se opre o sinu kraljevem Karlmanu, (kateri se pa ne sme zamenjavati z objedno živečim bratrancem njegovim Karlmanom, sinom Ljudovika Nemškega v vzhodni frankovski državi, s katerim smo svoje čitatelje že seznanili). Ko se je ta Karlman z očetom sprl in se mu upiral, podpihoval ga je Hinkmar Laonski in mu svétoval pri papeži pritožiti se proti očetu.

Ali tudi papež Hadrijan ga ni več hotel podpirati. Nekov Ansegis je bil šel v Rim in papeža poučil o razmerah, zato mu je Hadrijan pisal, naj se svojemu ujcu in nadškofu pokori. Skrivaj pošlje mlajši Hinkmar nekaj svojih ljudij s pismom v Rim, da bi papeža zopet pregovorili in kralja ter ujca obtožili. Res mu Hadrijan še jedenkrat véruje in piše kralju: da ravná s Hinkmarom kakor krut tiran in da zasluži biti iz cerkve izobčen.

Razljučen skliče Karel leta 871. sinodo v Douzy pri Sedanu in dá mlajšega Hinkmara škofom na sodbo. Kralj in nadškof starejši Hinkmar, oba sta tožna pisma cerkvenim očakom predložila zoper mlajšega Hink-

mara iz Laona. Nejevolja proti njemu je bila v vsem zboru občna. Obsojen je bil in odstavljen od škofovske svoje službe. Po določbi koncila v Sardiškem je imel le še pravico priziv poslati na papeža v Rim.

Tako je moral Hinkmar s prijatelji in s svojimi zakladi bežati v vzhodno-frankovsko državo Ludvika Nemškega, kjer smo ga našli na strani sina njegovega Karlmana, kateremu se je znal zaradi velike svoje učenosti, odločnosti in zvitosti hitro prikupiti. Tekmovanje in nezaupanje, ki je vladalo med obema bratovskima državama, med nemško in romansko Francijo, olahkotilo je Hinkmaru dober vsprejem pri Karlmanu na vzhodu, zlasti tudi, ker je Hinkmar imel tudi med škofi dva dobra prijatelja, Luitberta in Altrida.

To se ve, da Hinkmar Metodu vsega tega o sebi ni povedal baš isto tako, kakor je historično istinito, temveč zavijal je reči na svojo ugodnost. A bistroumnost Metodova je brzo izpregledala, kje je zrno stvari, kje narejena olepšalna lupina.

„Hočeš li svoboden biti?“ vpraša jedenkrat Hinkmar Metoda z važno skrivnostjo.

„Kdo ne bi tega želel na mojem mestu?“ odgovori Metod mirno.

„Jaz ti pomagam do svobode in sicer, ali s privoljenjem tvojih protivnikov, ali pa tudi zoper njih voljo.“

„Dobro delo storiš, ker pravice nimajo zadrževati me tu v zaporu“ reče Metod hladno, kakor bi pričakoval še daljnega pojasnila.

„Ali roka roko umiva, prijatelj“, reče Hinkmar smehljaje se.

„Povedi, kaj želiš od mene? Ako se dá z dobro vestjo storiti in je meni možno, storjeno je,“ reče Metod.

Hinkmar vstane in korači po mali golosténi izbici, ki je bila Metodu prisiljeno prebivališče, gori in doli ter v tla gledaje prične:

„Brate, najprej ti povem, kar si že sam lahko opazil, da se imaš vse meni zahvaliti in mojemu vplivu pri Karlmanu, da se ti ni tukaj med tvojimi sovražniki huje godilo. Jaz sem to rad storil in sicer zaradi tega, ker trpiš krivico, kakor jaz, ker imaš s tepci opravka kakor jaz in ker imaš v Rimu zadnjo svojo zaslombo, kakor jaz. Midva si lahko drug drugemu pomagava. Midva sva oba v jednacem položnji, ali vsaj v podobnem. Jaz imam vpliva tukaj, več nego ti misliš, a ti imaš pri papeži toliko veljavo, da se te zaradi tega bojé ôni, ki te tukaj pridružujejo, to mi le verjemi. Torej, brate, obljubi mi, da se potegneš v Rimu tudi za mojo pravico, in jaz ti pomagam do svobode. Pomagál za to mi ne bode manjkalo, ozirov ne bodem imel nobenih, kadar imam tvojo obljubo. Ti niti ne znaš, kako sem jaz dozdam s Karlmanom govoril, da sem te ónidan otél pred sodbo episkopov, in da sem ti

dosegel, evo tak način zapóra, iz katerega je na svobodo priti mogoče. Jaz sem jim namreč dajal upanje, da te pregovorim, da bodeš odslej delal med Sloveni za njih namene, v zmislu Karlmanovem in Adalvinovem. Svetopolka mislijo, da že imajo, in sicer od dné do dné bolj, sčasom sem jim obetal pridobiti tudi tebe.“

Metod vstane, zarudevši se v lice in uprè svoje velike oči v Hinkmara.

„Le tiho!“ primetne Hinkmar. „Poznam te že toliko, da vém, da si pretrme glave in pretrd, da bi hotel v službo stopiti tem ljedem, dasi se mi zdi, da bi za tebe in talente tvoje boljše bilo, nego da se žrtvuješ vsega za svoje slovenske barbare. Ali to vsak po svoje, to mene ne briga, ravnaj se, kakor ti drago. Samó to je, da molčiš, ako ti v ti reči vprašanja stavljajo, glej, s tem dobiš časa in čas je tvoja gotova rešitev, ker papež te ne more pustiti. Za zdaj je bilo že treba na ta način časa za tebe loviti. Odslej ga ne bode. Zatorej, če nehčes Nemcem ničesar obljubiti, da bi potlej prav lahko in celó s sijajem prišel na svobodo — jaz sem ti porok, da s sijajem, če se jim le z jedno besedo udaš — obljubi samó meni za osebno mojo stvar pri papeži potegniti se, kadar si svoboden in jaz ti pomagam na svobodo, takoj jutri, če hočeš.“

„Nikdar!“ odgovori Metod.

Osupel Hinkmar zopet obstane pred njim.

„Nehčes? Zakaj ne?“ vpraša.

„Ravnim pótem izidem iz te temnice, ako je volja onega, za čegar ime je bilo vse delo moje, za čegar ime tù sedim. Ako ni volja njegova, da izidem tako, ne izidem, umrem tù. Če si torej za mene kaj tako nečestnega in nepoštenega obetal, kakor je možno izdanje mojega preverjenja in ubozega naroda, zagovarjaj sam, jaz nisem poleg tega. Za tvojo stvar pak ne bodem govoril jaz nì jedne besede, nì za svobodo, nì brez nje, kajti ni istina, dasi je podobno tvoje in moje položenje ali celó jednako. Tvoje osebne stvari presojati nisem pozvan, ali zdi se mi iz samih tvojih besedij jasno, da si iskal osebnega dobička, da te je kriva čestilakomnost in nezakonita nepokorščina zavela na kriva pota, katerih jaz zagovarjati nikdar nehčem, ker jih pogubljam.“

Hinkmar obledí, pogleda v drugo steno pa reče porogljivo:

„Mislim sem, da imaš več razuma, mož.“

„Tega, kar ti imenuješ razum, nehčem imeti“, reče Metod.

„Škoda za tvojo učenost. Kakor dete ali navadna starica meniš, da ti pošlje Bog s posebno priliko angelja čuvarja, da te izvede iz nemške ječe.“

„Če je volja njegova.“

„Za tako modrost ni treba grške filozofije, tako sodi tudi moj hlapec.“

„Gospodar, úči se od njega,“ reče Metod.

„No, bodo že Nemci skrbeli, da ti ne bode manjkalo časa pre-mišljevatí svojo denašnjo pobožnost in natančnost; najbrž jo bodeš premišljeval skoraj že v menj svetlih prostorih, nego je ta izba.“

Rekši Hinkmar odide.

Metod je nekako čutil, da je odšel za zmerom od njega. Tako je izgubil zadnjega človeka, s katerim je bil zdaj tako rekoč še zvezan z velikim svetom. Zdaj je bil sam, le njegov učenec Gorázd je bil še pri njem.

In v tem hipu, ko je nánj pomislil Metod, vstopi Gorázd.

„Sédi sem k meni, sine,“ vabi ga učitelj, in ko Gorázd séde, pri-poveduje mu vse, kar je od Hinkmarja zvédel in čul. „Kaj bi bil ti storil in govoril na mojem mestu, Gorázde moj?“

„Po tvojem nauku Kriščevem ne bi bil obljubil kaj tacega, rajši bi bil ostal v zaporu in trpel za istino in pravico,“ odgovori Gorázd.

„Tako je lepo in prav. Zatorej pa ostanem tudi jaz tukaj in ničesa tacega nisem hotel obetati.“

Reče Metod takó in prijemši Gorázda za roko dostavlja prijazno :

„In ti, sin moj, pojdeš li zopet na svoj dom v svobodo, ali pak ostaneš še pri meni in malo še potrpiš z menoj?“

Mlademu možu Gorázdu lice zagori, svetla solza se mu iz očij utrne po lepem lici, on pade na kolena pred svojim učiteljem in prosi:

„Pústi me tù pri sebi, ne goni me stráni, jaz ostajem pri tebi, sveti oče moj, zmerom tù, da te vidim in poslušam.“

Metod dene roko na rumeno mehkolaso Gorázdovo glavo in reče: „Ne zmerom tù, sin moj, ne zmerom tù. Notranji glas mi govori, da nama ni sojeno pred božjim stolom, da tukaj med protivniki smrti uča-kava, delala bodeva še v vinógradu Gospodnjem, delala na slavo božjo, jaz delal, in tudi ti poleg mene. Gorázd, tudi ti, ne za mene, ne za sebe, za narod naš in za blagost duše njegove. Vstani!“

(Dalje prihodnjič.)

Na sedmíni.

Balada.

Ne sama ti, ne sama ti —
Vsà vas se v solzah dnes topi!

Predvčerašnjem še čil in čvrst,
Sedaj ga krije črna prst.

Tvoj mož bil sicer že je star,
Že star, a dober gospodar.

Bil že je kratkoviden, res,
In gluhih malko že ušes:

No zdrav in jak še korenják,
Krepák takó ni stavec vsak.

Oj, dober mož, predober mož!
Po njem še pač tožila boš.

Sam pravil nam je čestokrat,
Kakó imá te srčno rad.

„Mladí se vek življenja moj,
Odkar poróčil sem se ž njoj.“

„Cvetóča óna, vél že jaz,
Pri meni pač ní kratek čas.“ —

„In vendar, vendar ljubi me,
In zvesto hrani mi srcé.“

„Zvestóbo nje poznate vsi:
Nobèn je fant ne preslepí“ . . .

In zdaj je v grobu dobri mož,
Še dolgo pómnila ga boš!

Luč večno Bog mu skoro daj,
In večni mir in sveti raj!

Lehkó bi žil še dôkaj let,
Prenékter dal nam moder svet.

Kak naglo ga je vzela smrt,
Odnese ga na tihi vrt!

Bog vé, Bog vé, kakó je tó,
Kdó soditi si upa, kdó? —

On star, a mlada živa tí —
Takó pač večkrat se zgodi!

Oj, dobra duša, poštenják!
Spoštóval ga iz nas je vsak.

Izpijmo čaše polne zdaj,
V spomín njegov vsak pije naj!

Kozarec vsak naj bode suh,
Da mir njegov imél bo duh!

Da kdàj ne pride plašit te,
Nocój še morda strašit te! —

Udova le izpila ní . . .
„Kaj ti obraz takó bledí?“

„Ne vidite pri vratih ga?
Kaj neki v roki tam imá?“

„Ne vidimo ničesar mí,
Pač varajo te le očí!“

„Kakó je bleđ, kakó je bleđ! . . .
Moj mož! . . . Kaj vrača se na svet!“

„Kaj neki svéti se mu tó?
Á! kupo mi drží z rokó.“

„In v kupi móten je napòj,
Pijača kalna, sóprog moj!“

„Ne vidimo ničesar mí,
Pač varajo te le očí!“

„In zdaj iz kupe piti če! . . .
Že nese k ustnom jo, gorjé!“

„Ne pij, ne pij tega, ne pij!
V kot s kupoj, da se razdrobí!“

„Gorjé! Izpil je vse do dná . . .
Kakó teló mu trepetá!“

„Gorjé, gorjé! Ti pil si smrt,
Čuj, v grlo si izlil si smrt!“

„Saj nisem natočila jaz,
Nalil ti on je tisti čas.“

„Ko tebe ní biló domá,
Bilà sva ž njim samá, samá.“

„Rokó ovil okól vratú,
V uhó šepétal mi medú.“

„Prišel je bil sosédov sin,
Prinesel čudnih tekočín.“

„Srcé je meni preslepil,
A tebi v kupo smrti vlil! . . .“

„Ne vidite li tam-le gá?
Kakó teló mu drgetá!“

„Kakó si bleđ, kakó si bleđ,
Moj mož! — Kaj vračaš se na svet?“

Gorázd.

Iz domače zgodovine.

Piše Ivan Vrhovec.

VI.

Početki ljudske šole.¹⁾

bče znano je, da je ljudska šola primeroma še mlad zavod. Komaj sto let je tega, ko se je cesarica Marija Terezija oprijela z vso navdušenostjo ljudske, prej tako zanemarjene šole. Kako je bilo stanje nižjih, osnovnih šol po Kranjskem v prejšnjih stoletjih, o tem nam prihajajo iz arhivov kaj redka poročila. Tu je treba bolj ugibati, kakor se pa gotovega vé. Po kmetih so imeli na Kranjskem, kolikor nam je znano, šolo le trije kraji: Ribnica, Idrija in komenda Št. Peter pri Kamniku, katero pa je osnoval šele Peter Glavár. Seveda pa s tem, da nimamo poročil, ni še rečeno, da na Kranjskem sploh nobenih drugih ljudskih šol po kmetih bilo ni, razven imenovanih treh. Bržkone je imelo vsako mesto svojo ljudsko šolo in imel jo je najbrž tudi vsak večji trg.

Kar pa se tiče Ljubljane, bila je kakor v vseh drugih stvaréh, tako tudi v šolskih vsi deželi posnemanja vreden uzor. Vsakemu novemu izumu se je odprla v Ljubljani jako hitra pot, mnogokrat celo hitrejša kakor po drugih avstrijskih stolnih mestih. V minulih stoletjih je bila Ljubljana tako naprednjaško mesto, da se ji njena denašnja, sicer res bolj košata in zlizana hčERICA nikakor ne more primerjati. S šolami je bila primeroma že zgodaj in dobro preskrbena. O srednjih in višjih šolah, gimnaziji in liceji, ki so jih nazivali najrajši latinske šole, o teh ne bom govoril; znano je, da so slúle po svetu.

A tudi ljudski šoli je obračala Ljubljana jako zgodaj svojo pozornost. Gotovo že v 14. stoletji so imeli Ljubljančanje v Šenklavži svojo ljudsko šolo, ki pa je tekom časa pojenjala in sicer zaradi nemarnosti gospok, meščanov in župnikov, katerih predniki so osnovali šolo. Ščasoma se je svet zánjo brigal tako malo, da je pozabil nánjo popolnoma. Celó poslopje je razpalo. Ljubljančanje so menili, da jim šole več treba ni. Kar se pa oglasi šempeterski fajmošter Hauggenreutter leta 1418., spodbudi meščane in njihovo gosposko, ter jih pripravi do tega, da so ž njim vred prosili vojvode Ernesta Železnega, naj jim dovoli sezidati novo šolo,

¹⁾ Ker se mojim spisom tako rad podtika slab namen, zato se mi zdí umestno, prositi čestito učiteljstvo slovensko, naj čita in sodi [ta spis iz nepristranskega zgodovinskega stališča ter reče prečitavši ga: Hvala Bogú, da smo že prebili te čase!

kar jim je ta seveda z veseljem dovolil. V ti šoli se je poučevalo v branji in pisanji, vrhu tega pa tudi v petji. Dijaki šenklavške šole so peli pri cerkvenih opravilih šenklavške cerkve. Odslej je ostala tū šola do današnjega dne. Patron njen je bil ljubljanski magistrat; on je nastavljal učitelje¹⁾ ter skrbel za vzdrževanje šolskega poslopja.

Sicer so imeli naši predniki mnogo svojstev, ki jim jih danes radi očitamo, zlasti njihova počasnost v zvršitvi te ali óne stvari jih je spravila pri nas v slabo ime, a kadar je šlo za šolo, bili so tako urni, da jih še današnji magistrat ne prekosí. Leta 1665.²⁾ je nastopil nov učitelj, neki Joanes Vischer učiteljsko svojo službo na šenklavški ljudski šoli. Bržkone boljšega šolskega poslopja vaju, kakor je bilo to, oglašil se je pri magistratu, češ, naj je popravi, ker se že vse posipa. Vsa stvar je bila s kratkimi bosedami dognana; v seji, v kateri se je obravnavalo mnogo drugih stvari, sklenila je mestna gosposka kratko brez dolgotrajnega ogleda poslopje popraviti, in naročila takoj blagajničarju, naj preskrbí vse, česar je treba.

Koliko razredov je imela ta šola, ne vém povedati. Morebiti se sme sklepati, da je bila večrazredna, kajti leta 1542. pritožili so se ljubljanski učitelji pri mestni gosposki zaradi jednega svojih kolegov, češ, da je njegovo vedenje tako, da dela vsem sramoto. Ker pa se je nahajalo v Ljubljani še več družih šol, zato je mogoče, da so se zjediniili tudi učitelji drugih šol s svojimi tožbami proti njemu.

Ne daleč od Šenklavža se je nahajala namreč druga ljudska šola v meščanskem špitalu, v hiši, kjer ima gospod Em. Mayer sedaj svojo prodajalnico.

Tretjo ljudsko šolo pa so oskrbovali vitezi Nemškega redú. Ob obeh teh dveh šolah ne vém družega, kakor samó to, da so se res nahajale v Ljubljani.

Ko so prišle v prvi polovici 17. stoletja klarisovke (sestre redú sv. Klare) in v početku 18. stoletja uršulinke v Ljubljano, poučevale so deklice v branji in pisanji ter jih vsprejemale tudi v hrano in stanovanje v samostanu. Kljub temu pak je bila ljudska šola zavod, za katerega je védel in se zmenil le malokdo.

Preustrojitev je bila neizogibno potrebna, a trajalo je dolgo, predno se je to zgodilo. Usoda si je izbrala za to cesarico Marijo Terezijo, ki se je pripravljala več let.

¹⁾ Gerichtsprot. 1541. „Matthias Rephuchn præsentirt sich einem ehrosamen Magistrat als Schul. (Schulhalter).“ Izraz „Schulmeister“ je novejši ter je nastal šele v 17. stoletji.

²⁾ Gerichtsprot. 1665. fol. štev. 170.

Dasitudi se je izdal ukaz za osnovanje šol šele leta 1774., vendar je naročila ljubljanskemu magistratu že leta 1761., naj poroča o stanju ljudskih in družnih šol in o njenih humanitarnih zavodih v Ljubljani.

Iz tega magistratovega poročila posnemamo lahko marsikatero podrobnost o stanju šol v Ljubljani pred osnovanjem ljudske šole.

Magistrat je poročal: V Ljubljani sta dve šoli, v katerih se uče dečki in dekleta. Poučujeta jih dva učitelja. Izvežbana sta toliko, da moreta poučevati otroke v branji in pisanji in računstvu ter sta celó predmetom kos, ki jih je treba za prvo latinsko šolo „pro parva schola.“ Plačujeta se s tem, da jima dajo roditelji teh otrok po 34 krajcarjev vsake kvatre. Sicer pa za šolo ni nobenih ustanov in nikacih kapitalov. Jeden teh učiteljev poučuje štirideset dečkov in najmanj deklet, drugi pa trideset dečkov in štiri dekleta. Ako so plačevali torej vsi otroci redno, imel je jeden 116 in drugi 77 gld. plače. Plačanih in nastavljenih javnih učiteljev za poučevanje v jezicah tukaj ni, pač pa imamo v mestu jednega francoskega in jednega laškega učitelja, „der auf Verlangen gegen Bezahlung die Sprache beibringt.“ Otroci dobivajo darila, a če se kupujejo te premije iz ustanov, tega ne vémo.“

Sicer pa bi si bil magistrat lahko mislil, da mora kaj tacega biti, kajti iz svoje skromne plače si učitelja daril pač omišljati nista mogla.

Ali ker poročil gosposkinih komentirati ni spodobno, zato poslušajmo, kaj nam bode magistrat še povedal, kaj vé in česa ne vé. „Da se navzame mladež krščanskega duha in se pouči v vérskih resnicah, vodita jo ta dva učitelja ob nedeljah popóldne med prvo in drugo uro v cerkev, jeden k jezuitom, drugi pa v šenklavško cerkev. Po pridigi se otroci izprašujejo, koliko so si je zapomnili.“

Vrhu teh dveh šol se nahaja jedna pri jezuitih, ki predavajo humaniora, filosofijo in teologijo. Pouk je nemšk. Kaj pa se v teh šolah poučuje, ne vémo in kake avtorje rabijo in koliko stojé knjige, nam ni znano. Znanstvene ali umetniške akademije tu ni. Hiš iz ustanov (Stiftungshäuser), kjer bi se vzgojali dečki, ne da bi plačevali pouk ali hrano, tukaj tudi ni. Ženska samostana, uršulinski in klarisovski samostan poučujeta dekleta v trivijalnih (torej osnovnih) stvareh in jih sprejemata tudi v hrano, ki jo pa morajo plačevati ali roditelji ali pa sorodniki teh otrok. „Die übrigen Manipulationen sind uns aber unbekannt.“ Lekarno imajo v Ljubljani le frančiškani (namreč kar se tiče samostanov, toda če prodajajo zdravila tudi občinstvu, tega ne vémo povedati.“

Iz tega magistratovega poročila pozvedamo vsaj površno, kakšna je bila ljudska šola v Ljubljani. Leta 1774. pak je izdala cesarica Marija

Terezija nov načrt, po katerem naj se bodo ravnale odslej vse ljudske šole. Ukazala jih je po vseh kronovinah osnovati ter zaupala to skrb takozvanim šolskim komisijam, ki so se sestavljale iz dveh ali treh svetovalcev deželnega glavárstva, jednega tajnika, jednega škofovskega pooblaščenca in ravnatelja normalke. Ta komisija, kateri je bil sedež v Ljubljani, imela je osnovati vse šole po vsi deželi in nadzorovati vse učiteljstvo, se li ravna po zahtevah cesaričinih, ali ne. Med novimi ljudskimi šolami delal se je razloček; spadale so v tri kategorije. Najiminenitnejše so bile normalke — Normalschulen. Le-té so bile uzor za vse druge ljudske šole po deželi; zaradi tega je dobila vsaka dežela le po jedno normalko, na Kranjskem seveda Ljubljana. Njen prvi ravnatelj je bil Kumerdej. Po ti šoli so se morale ravnati vse druge šole. Bila je ob jednem pripravnica, kajti v nji so se vzgajali učitelji za vse druge šole in tudi za normalke same, ali pa so se tû, če so se šolali že kje drugje, vsaj znova izpraševali, predno so mogli dobiti na Kranjskem kako službo. Kaj se je imelo poučevati, bilo je natančno propisano; namreč:

1. krščanski nauk;

2. druge za vse stanove potrebne reči, poznanje črk, čitanje, lepopisje in pravopisje, računstvo „und was zum wohlanständigen Betragen oder zur Sittsamkeit gehört;“

3. predmeti, ki so bili po nekoliko potrebni za nadaljevanje višjih študij, po nekoliko pa takim osebam koristni, ki so se hotele posvetiti vojaštvu ali poljedelstvu („dem Wehr- und Nährstande,“) zlasti pa umetnostim in rokodelstvu.

Ti predmeti so bili: Slovnica máterinega jezika, navod k največ potrebovanim spisom, navod k latinski slovnici, ki je bila potrebna tistim, ki so prestopali v latinske šole, ali, ki so hoteli postati lekarji, ranocélniki itd. ali si hoteli s peresom svoj kruh služiti; torej najvažnejši stavki iz gospodarstva in ekonomije, zgodovina umetnosti in rokodelstva in tu pa tam kaj iz prirodopisja in prirodoslovja, kolikor so tega mladiči umeti mogli.

Tudi se je izkušalo utepsti mladini v glavo nekoliko iz zgodovine in geografije, zlasti domače, nekaj iz geometrije in stavbinske umetnosti, mehanike in risanja s cirkлом, s črtalom in s prosto roko.

4. Pripravnikom, ki so se odmenili učiteljskemu stánu, tolmačilo se je:

- a) o svojstvih in dolžnostih poštenih učiteljev;
- b) o stvaréh, o katerih naj bodo poučevali;
- c) o metodiki;
- d) o vajah praktičnega pouka;

- e) o najvažnejšem, kar se tiče discipline;
- f) o tem, kako se naj vodijo katalogi;
- g) in napósled o tem, kako se jim je vesti pri preiskavah.

Taki so bili predmeti v posameznih razredih četverorazredne normalke.

Druga kategorija ljudskih šol so bile glavne šole (Hauptschule); predmeti so bili tisti, kakor v prvih dveh razredih normalkinih, cesarica pa je želela, da bi se poučevalo, če bi bilo mogoče, tudi nekaj predmetov tretjega razreda. Te šole so bile odločene za manjša mesta in trge.

Tretja vrsta šol, tako nazivane tri vijalne šole pa naj bi se osnovala na kmetih.

Ta občni šolski načrt je veljal za vse šole. Tistim gosposkam, ki so vzdržavale že prej šole, ni se sicer vzela ta pravica, a zapovedalo se jim je, strogo uravnati jih po novem načrtu. Šolska komisija ni nikomur dala službe, kdor se ni izkazal, da se je šolal ali napravil vsaj izpit na novi normalki. Celó privatni učitelji so morali priti k temu izpitu, drugače niso smeli poučevati. Ker so pa v Ljubljani roditelji kljub temu le še rajši neizprašane privatne učitelje najemali za svoje otroke, razglasili so še leta 1788., torej čez štirinajst let z bobnom po mestu, da bodo kaznovali take roditelje, ki oddajajo svoje otroke neizprašanim privatnim učiteljem v pouk, z globo po dvanajst gld.

V prejšnjih časih so morale biti šole na slabem, kajti četrta točka tega občnega šolskega reda (allg. Schulordnung) ukazuje, da morajo imeti šole toliko sob, kolikor razredov, ker ne kaže, da bi dva učitelja ob enem poučevala v jedni sobi. Na Češkem je bila v nekaterih krajih navada, da so znosili otroci ves za kurjavo šole potrebni les sami skupaj, časih po jedno uro daleč in še delj. Brez polena ni smel priti otrok niti dopóludne niti popóludne v šolo. Leta 1787. pak se je to prepovedalo.

Ker je manjkalo za normalko učencev in učiteljev, zato se niso odprli takoj vsi razredi, ampak drug za drugim. Četrty razred je dobila ljubljanska normalka šele leta 1786.

Dolgi deset let, torej do leta 1784. nadzorovala je šolska komisija vse šolske zadeve. Leta 1784. pa jo je cesar Jožef II. odpravil in nadzorstvo v vsi deželi izročil nadravnatelju — Oberdirector. A tudi pri tem ni ostalo dolgo, takoj drugo leto so se postavili nadzorniki posameznim okrajem — Kreisschulcommissär. Prvi okrajni nadzornik za ljubljanski okraj je bil naš sloveči Anton Linhart, tajnik pri deželnem glavárstvu. Tisti, ki so se poganjali za tako mesto, morali

so izkazati svojo sposobnost zánje ter se oglasiti k preskušnji, kjer so jim dajali nekoliko vprašanj iz pedagogike, metodike in iz drugih šole tikajočih se predmetov. Tem vprašanjem so morali odgovoriti pismeno in ustno. Plačilo okrožnega šolskega nadzornika je znašalo 600 gld. za potovanja pa se mu je dalo še posebej 150 gld.

Ker je tvarina preobširna, da bi jo mogel vso tù razpravljati, zato si bom izbral le nekatere podrobnosti, ki bi mogle zanimati čestite bralce.

V Ljubljani si je pridobila ta nova šola malo simpatij. Roditelji so se branili pošiljati svoje otroke sem; dejali so, da so šole lutrovske. Magistrat sam, pozvan o prospedu nove šole poročati, dejal je višji gosposki, da se roditelji zato branijo pošiljati otroke svoje v te nove šole, ker se navzamejo v njih več slabega kakor dobrega. Zaradi tega se je ukazalo roditelje poklicati ter jih vprašati, s čim niso zadovoljni; ali morebiti ne z metodo in z vso upravo nove šole sploh, ali pa se spotikajo ob nekatere slučajne nedostatke. Roditelji so prišli in mestni svetovalec Golmajer je poročal znova, da je res, da se po nazorih roditeljev otroci naučé več slabega kakor dobrega ter pozabijo še to, kar so se domá priúčili. Zaradi tega si najme vsak, kdor le more, privatnega učitelja. Da je to res, morajo biti učitelji normalke sami najbolj preverjeni, kajti ne jeden ne pošilja otrok svojih v šolo. Da so pa šole tako slabe, prihaja odtod, ker so učitelji preslabo plačevani, zato se morajo ukvarjati s privatnim poukom. Ni čudo, da prihaja učitelj z razgreto glavo v šolo, ki jo zmatra za svoj postranski pôsel. Predmetov je toliko in tako različnih, da je treba največje pozornosti učenčeve in neutrudljivega napiranja učiteljevega, če se hoče le količkaj doseči. Vrhu tega je tudi večina roditeljev uboga; otroke svoje porablajo za pôsle, zato hodi tudi iz vse Ljubljane le 272 otrók v šolo.

Plača učiteljska takrat res ni bila posebno velika, kar dokazujejo računi učiteljev obeh trivijalnih šol, ki jih je takrat Ljubljana imela, namreč v Trnovem in pri sv. Petru. Plače ni imel učitelj, ako se stvar vzame natanko nobene; njegov trud so mu plačevali otroci, ki so prinašali po deset kr. stare veljave na mesec. Leta 1788. ni šempeterski učitelj za mesec februarij in marcij poslal uradu nobene pobotnice o teh desetih. Ko ga je urad vprašal po uzroku, odgovoril je: da zato tega ni storil, ker ni nič šolnine prejel. Od 1. februarja pa do konca aprila leta 1788. nanosili so mu otroci samó dva goldinarja. Okrožni urad mu odgovoril, da tega ne more razumeti, ker hodi vendar toliko otrok v šolo. Učitelj je temu pritrdil in dejal, da je število res visoko, a plačati neče nihče, ker ne more. V šolo je hodilo 69 dečkov in 16

deklet, torej petindevetdeset, a osemnosemdeset od teh jih šolnine nikakor ni moglo plačati; le od sedmih je dobival skozi pol leta redno dolžno šolnino, torej vsega skupaj sedem goldinarjev.

Okrožni urad je zahteval od njega natančen račun, koliki so vendar njegovi dohodki. Zupan, tako se je učitelj zval, zračunil je, da znašajo 143 gld.; odkazana mu je bila namreč njiva $\frac{1}{2}$ orala velika, ki jo je dajal v najem za 8 gld. na leto, desetina mu je vrgla 16 gld., obresti šolskega fonda (3000 gld.) 120 gld., vrhu tega pa je dobil še za orgljanje in šolo 7 gld., torej 143 gld.

Še slabše je bil plačan trnovski učitelj, ki je imel le po 78 gld. plače, in to še leta 1797. in vendar so se za take službe celó पुलili. Leta 1797. je bila izpraznjena služba trnovskega učitelja. Oglasil se je zanjo neki Martin Haber, meseca marcija. Ker pa najbrž ni imel stanovanja, ni čakal odloka, ampak prišel takoj z vsemi svojimi rečmi („mit Sack und Pack“) v Trnovo ter se vselil v sobo učiteljevo. Po Veliki noči je pričel, ne da bi koga povprašal in ne da bi mu kdo dal dovoljenje za to, poučevati meni nič, tebi nič. Magistrat, ki ni bil z njegovimi izpričevali nikakor zadovoljen, ni védel, kaj bi počel. Poslal je njegovo prošnjo okrožnemu uradu ter dejal, da Haber sicer ni sposoben, da se pa stvar ne dá več predrugačiti, ker se je že priselil in jel tudi poučevati. To se jezgodilo meseca junija. Trnovo pa Habru bržkone ni dopadlo in necega dné jo je popihal, kakor je prišel. Meseca septembra se na jedenkrat oglási, da je sedaj v Šmartnem pri Litiji ter prosi, naj mu pošljejo izpričevala. Kaj so storili ž njim, ne vé, a dné 27. oktobra so službo znova razpisali.

Še v našem stoletji ni bilo v Trnovem bolje. Leta 1803. je bila služba zopet izpraznjena. Prosil je zánjo neki Aleksander Knez, a ker njegova pisava (pisal je namreč prošnjo svojeróčno in shranjena je v mestnem arhivu) res ni bila taka, da bi se moglo od njega Bog vé kaj pričakovati, razpisali so službo znova. Oglasil se je razven njega neki Kropenčan Ivan Deposcheg; magistrat je rešil njijini prošnji: „Beider Handschriften sind nicht entsprechend, aber sonst haben sie Fähigkeiten.“ 17. marcija leta 1804. Odkod je magistrat to poslednje zvédel, ne vé, ne vé. Nobenega od obeh niso sprejeli, a Knez je bil pogumen in oglasil se je na normalki k izkušnji, kjer je dobil v diktandi in pravopisji („im Dictando und Rechtschreiben“) red „mittelmässig.“

Do leta 1803. se je plača trnovskega učitelja že nekoliko zboljšala, imel je namreč ónih 78 gld., za mežnarske pósle 50 gld., otroci bi bili morali plačevati po 10 krajcarjev na mesec, na katere pa ni mogel računati, kajti tudi tù jih je bilo največ ubožnih staršev, a tudi

mežnarski del je bil samó na popirji, kajti pri fari je bil nastavljen mežnar, ki je imel četvero otrok. Sicer pa je dejal Knez, da bi mu tudi v tem slučaju ne bi bilo dosti pomagano, ko bi tudi tega mežnarja ne bilo. On, učitelj, moral bi si najeti za mežnarska opravila hlapca, ker v obeh stolpih on sam ob jednom ne more zvoniti.

Zaradi tega prepričalnega argumenta je magistrat sklenil, primekniti k njegovi plači še 72 gld. Knez je dobil napósled službo, a priporočili so mu, naj se pridno vadi v pisavi.

Dozdevati se mi hoče, da je mežnar tedanjih časov bil veliko važnejša oseba, nego li dandanes, in da je bil zaradi svojega občevanja z gospodi duhovniki in zaradi opravkov v cerkvi pri narodu v časti, kakor bi imel tudi on nekaj spoštljivega na sebi. Osupnilo me je in dvakrat sem pogledal pred seboj ležečo listino trnovskega učitelja Jesenovca, ki se je podpisal pod poročilo o zgolj šolskih stvaréh ne „Lehrer“ ampak „Messner“ Ker so potrebovali toliko učiteljev naenkrat, moral je zadostovati spočetka za učiteljski pósel, kdor je bil le čitanja in pisanja več; po kmetih so poučevali pač po večjem le mežnarji in dosluženi vojaki, katerim se je seveda vedno znova ukazovalo misliti na izpit pred normalnikino komisijo. Prestrogi gospodje izpraševalji spočetka pač niso smeli biti, vendar pak se razvidi že v tem zgodnjem času, kako resno je mislila vlada na to, da se odpravijo vsi nedostatki. Leta 1787. je izrekla, da učiteljem ni treba biti véščim orgljanja in sicer zato ne, ker po navadi slaba godba le ovira zbranost duhá, ki je za pravo pobožnost neizogibno potreben; vrhu tega pak se pri službi božji, kakor se opravlja sedaj po nóvem, tudi lahko pogrêša do dobra, drugič pa, ker se dadó po navadi taki organisti, ki so ob jednom učitelji, rabiti ne le za godbo po cerkvah, ampak tudi pri svatovščinah in gostovinah; s tem pak se deva le učiteljski stan v nič ter se za naobraženje mladine potrebni čas trati na način, škodljiv lepi pravnosti.

Cesarski gosposki je bilo torej mnogo do tega, odpraviti nedostatke, a boriti se ji je bilo pri tem proti predsodkom tedanjega časa. Kmetske občine so jemale še vedno najrajše mežnarje v učiteljske službe ter jih imenovale celó za šolske nadzornike. Proti koncu minulega stoletja se je pak to vendar prepovedalo. „Mnogi župniki oddajajo svojim mežnarjem brez védnosti okrožnega urada nadzorovanje šól, odstavljajo jih in jih premêščajo prav po svoji volji. Ker pak protivé taki dogodki šolstvu in šolskemu nadzorstvu, zato se prepoveduje vsem duhovnikom tistih krajev, kjer se pišejo krstne bukve, prav resno, da bi brez védnosti okrožnih uradov prestavljali ali odstavljali mežnarje, naj imajo

ti že šolska izpričevala ali ne. Vsacega prosilca naj napotijo v okrožni urad ter naznanijo pomisleke, ki jih imajo proti njemu, kar se tiče npravnosti in vedenja. Dotične duhovnike bo storil urad odgovorne za tó.“

K sklepu dodajam še malo pokušnjo o nemščini, ki sta jo pisala šempeterski in trnovski učitelj.

V svojih poročilih, kako obiskujejo otroci šolo, morala sta navesti pri vsakem otroku posebej uzrok, zakaj ga ni v šolo. Trnovski učitelj je pisal n. pr.: „zitternde Hand“, ali: „ist im Dorfe (scil. Tirnau) nicht zu finden“, man braucht sie (sc. das Mädchen) zu hause, zum Wiegen, zur Arbeit; „lernt von andern Kindern, ist zu jung“, pri drugem otroku zopet: „ist zu alt.“ Neki oče je imel tri deklice: „hat drei Madeln, kann nicht alle in die Schule schicken, ist zu arm, kann nicht gekleidet gehen.“

Šempeterski ni bil tako izvežban; pisal je n. pr.: „weidet die Kühe, hütet die Kinder.“ Ob otroku, ki je pričel zopet hoditi v šolo, je dejal: „er geht von finksten her schon in Schull;“ o drugem: „braucht ihm zu haus, hat sieben, losen nicht gen in Schull. Wolen nich geben. Mutter ist krank. muss spi, potem pa je to prečrtal ter zapisal sch pinnen.“ O necem otroku je pisal: „kein Schuh hat,“ a „kein Schuh“ je prečrtal ter zapisal „keine Schuh haben,“ a tudi to mu ni dopalo, prečrtal je „haben“ ter napisal napósled: „hat keine Schuh.“ Druge opazke ob izostajanji se čitajo n. pr.: „Uiber beitet.“ Najbrž je bil otrok preveč lašán, ter ga zavoljo tega ni bilo več v šolo. „Geht zum Kloster frau. Ist nichts als 1^{uer}, geht aber in die Schull; ist nichts; wegen kleider; ist auf der Fabrik; geht in die Schull; muss dass Essen der Mutter tragen, wegen Mutter bedienen; andere ist in Schul“ itd.

Tako je pisal učitelj mestne šole. Kolik velikansk korak je storila ljudska šola od takrat pa do danes, ko je res uzor ljudskim šolam družih držav! Ljudski učitelj sedanjega časa, izvežban v vseh strokah človeškega znanja je v primeri z učiteljem pred sto leti — učenjak. Koliko bi bila dala cesarica Marija Terezija, vneta za razvoj ljudske naobraženosti, ko bi mogla primerjati najboljšo šolo svojih časov z najslabejšo denašnjo.¹⁾

¹⁾ Akti se nahajajo v mestnem arhivu v fasc. štev. 73. in 77.

O pólunoči.

Na odru pesnik mirno spava,
Nevzdravno spava bleđi mož;
V življenji nič, sedaj obdava
Obilo ga dehtečih rož.

Strastno srce mu več ne bije,
Presèhnel v njem je božji vir;
Pokoju mu zdaj z obraza sije,
Zagrinja ga nebeški mir.

In skozi okno luna seva,
Množina zvezdic se blesti,
V grmovji slavec tožno peva ...
Z zvonika pólunoč doni.

Teló mrlíča zdaj vstrepeče,
Oči enkrat še se odpró;
Sreče utriplje mu goreče,
Iz njega pesmi divne vró.

Nijedna v njem ne smé ostati,
Nijedna pesem v grób ne smé,
Nikdar ne more mirovati,
Izgíniti nikdar z zemljé ...

Poslušaj čudno to šumenje,
Vetrič lehák takó pihljá;
Ljubezni slušaj hrepenenje
In zadnje vzdihljaje srcá ...

In vse je tiho; zopet spava,
Pokriva večni ga pokoj;
Na nebu bleđa luna plava,
Blesti se zvezd nešteti rój.

Rádinski.

Poljub.

Oj, dàj mi, dàj, gorák poljub,
Ti zláto, krasno dete moje!
Ne veš, ne znaš, kakó mi ljub
Dokaz je ta ljubezni tvoje!

Ko primem rahlo te ob pas
In hrepenèč pritisnem k sebi;
Ko gledam v nežni ti obraz,
V okó prekrasno gledam tebi:

Tedaj vskipéva srce to
Od nepopisne mi radósti,
A naju ustna se vjemó
V poljuba dolzega gorkósti!

In ta poljub, sladák ko méd,
Ljubezen moju povišuje,
In dušo mi s telesom vrèd
S slastjó nebeško prošinjuje!

Oj, dàj mi, dàj, poljub gorák,
Ti zláto, krasno dete moje!
Naj potrdilo bo in znak
Ljubezni neminljive tvoje!

Janko Leban.

O početkih slovenske književnosti.

V tristoletni spomin smrti Trubarjeve (1586. l.) spisal Andrej Fekonja.

(Konec.)

Kako je ta slovensko-hrvatski pokret književni bil osnovan še dalje za vsa jugoslavjanska plemena, kaže nam posebej še to, da se je v sredini óne v Nemčiji poslušjoče družbe bila porodila celó misel ob občnem književnem jeziku za vse južne Slavjane. Tako je bil že Vergerij namenil vsa slavjanska narečja upotrebiti za jeden jezik, na kateri je hotel, kakor Luter za Nemce, prevesti sv. Pismo razumljivo, dà vsem Slavjanom, kar je vendar pozneje opustil.¹⁾ Pozornost našo zasluđuje v tem obziru tudi neki list z Dunaja 19. febr. 1560. leta, presojojóč Trubarjev prevod „Novega Testamenta“, kjer recenzent pravi o jeziku njegovem tako-le: „Lingua tamen ipsa, seu prolocutio, quam auctor Sclavonicus posuit, est quidem Sclavonica, tamen aretata et constricta ad illam saltem Sclavonicae linguae proprietatem, qua provinciae Styria, Carniolia et Carinthia untuntur, ita quod si ista translatio legatur coram illis Sclavis, qui in partibus regni Ungariae superioribus, in comitatibus Trichiniensi, Arvo-lypto et aliis vicinis morantur, parum aut ferme nihil sint intellecturi. Itidem de Polonis, Bohemis, Moravis, Russis, Moscovitis, Illiricis et his, qui circa Zagrabum sunt, sentiendum, quod videlicet translatio haec ab illis non intelligatur“ — iz česar je razvidno, da se je želelo prevoda, kateri bi razumeli razven Slovencev tudi ostali Slavjani!²⁾ Presojevalci Konsulovega prevola Novoga Testamta pa so v Metliki v Slovenski krájiní leta 1559. izrekli, da je tá prevod „po vsi Dalmaciji ob Jadranskem morji, istotako po Hrvatski, Bosni, Srbiji in tamo tja do Carjigrada razumljiv in zadosten,“ ter se zató lahko pretiska v cirilico (iz glagolice namreč). „S tém se“ — tako so mislili presojevalci — „po vsi priliki prava kristjanska religija in resnično vzveličalno evangelje po vsi Turški pospeši, turška srca in naravi se h kristjanski veri prenové, njihova divjost utolaži, jadne zasuznjeni kristjani uteši in okrepi ter nauk našega Vzveličarja Krista malo po malo po Turški razširi. Mislilo se je na razpošiljanje preko Benetek, Aleksandrije, Carjigrada, na posebne ljudi, celó na cirilsko knjigotiskarno v Žumberku. Omenjeni žumberški svečenik Ivan Male-

¹⁾ „Vienac“, 1875 str. 725.

²⁾ „Zora“, 1877 str. 258.

ševac je pisal namreč leta 1563., naj mu za tiskanje manjših knjig pošljejo cirilska pismena, pa da bodo uskoški duhovniki dobili tiskarje iz Bosne in to iz Goražde ali iz samostana Miloševa, kjer so bile stare slovenske knjigotiskarne.¹⁾

Da se vse to in še marsikaj drugega ni zvršilo, krive so bile razne okolnosti, kakor n. pr. že sama oddaljenost v tuji deželi z znatnimi nepravilnostmi v óni dobi, siromaštvo kakor nevednost ljudstva, za knjigo tedaj še malo marajočega, prerana smrt duše materijalnemu podjetju barona Ungnada, nedostajanje nadaljne denarne podpore, neprestane vojne turške vsako duševno delo zavirajoče, protireformacija ali mnogo pač tudi reakcija v obojem pomenu, združena v môči cerkveni in državni sili itd. itd. Mnogo za tisek pripravljenega, med drugim celo sv. Pismo z glagolskimi, cirilskimi in latinskimi pismeni, ostalo je tedaj nenatisneno in se je gotovo pogubilo; a knjige Ungnadove po njegovi smrti leta (1564) odposlane v Jugoslavijo, bile so zvečine v Novem Mestu ugrabljene in uničene, ostanki pa v Gradci in drugje sežgani.²⁾

Dodatek. Ker je, kakor prej omenjeno, primer naših Slovencev verjetno vzpodbudil tudi brate onkraj Sotle, tako imenovane Kajkavce, da so začeli pisati in tiskati knjige v národnem jeziku; in ker nam nadalje književno delovanje južnih Slavjanov v Würtemberški daje tako lep vzgled vzajemnega in zložnega poslovanja med Slovenci in Hrvati ter Srbi: zato naj bodo konečno tù tudi navedene še istodobne

Kajkavske in hrvatske knjige.

1. Zgoraj imenovani beliški župnik Mihalj Bučič, prvi pisatelj kajkavski, zložil je in izdal: Kerstéanski navuk ali Katekizem hrvatski za luterane okoli leta 1573., prevel v kajkavščino bajè sv. Pismo novega zakona in sestavil še nekaj drugih bogoslovnih dél v tem narečji; ali vse to se je poizgubilo, kakor tudi več drugih v omenjeni Zrinjskega knjigotiskarni izdanih spisov. Jedina knjiga kajkavska tiskana v Nedeljšči, katera se je do danes ohranila, je prevod Verböczyjevega ogrskega zakonika 'Tripartitum', ki ga je iz latinskega prevel Januš Pergošič, meščan in beležnik varaždinski, pod naslovom: Decretum, koteroga ie Verbewczy Istvan diachki popiszal, a poterdil gha ie Lafslou, koterie za Mathiassem kral bil, ze više ghofspode i plemenitih hotieniem, koteri pod Wugherfske corune ladanie fslisze, od Ivanussa Pergofsicha na fsloviensski iezik obernien, stampan v Nedelischu (po Rudolfu Hof-

¹⁾ „Vienac“, 1880 str. 733.

²⁾ Ljubič, l. c. I. 40.

halter) leto nassegha zvelichenia 1574. fol. 93 str. Druga iz te dōbe ostala nam kajkavska knjiga je za nas posebej zanimiva in, kakor Marn prav opazuje, 'nam Slovencem jako znamenita vže zarad tedanje vzajemnosti', kronika, katero je spisal zagrebski kanonik Antol Vramec, a natisnil jo ljubljanski tiskar Janez Mandelec dvakrat zaporedoma pod tēm-le naslovom: Kronika kratka szlovenzkim jezikom zpravljena 1578., in istega leta zopet: Kronika vezda znovich zpravljena kratka szlovenzkim jezikom po D. Antolu pope Vrameze kanoniku zagrebechkom. Psal. 118. Domine gressus meos dirige. Stampane v Lublane po Ivane Manline, leto 1578. 4°. 65 list. Razven te kronike je Vramec še izdal knjigo: Postila Svetih in Prodečtva v dveh delih, štampano v slobodnom kralovem varašu Varaždinu po Ivanu Manliuše 1586. 4°. 238 list. ¹⁾ — Op. Kajkavsko narečje se mnogo približuje slovenskemu; zato je tudi nekateri zmatrajo uprav za slovenščino; a tem bolje smemo še torej mi tedanje kajkavske proizvode omenjati v književnem delu slovenskem.

2. Hrvatske knjige pa, katere sta Anton Dalmatin in Stepan Istrijanin s pomočjo prej imenovanih sotrudnikov in še posebej s sodelovanjem Trubarjevim in Juričičevim v Tubingi in nekaj v Urahu na svetlo dala v glagolici in cirilici ter deloma tudi v latinici, so: Tablica, zazbuko, očenašem, 1 pogl. lista Rimljanom, in 117 psalmom, glagolski v Nürnbergu 1560, cirilski v Urahu 1561. Azbukvar ili tabla za ditzu s katekizmom, glag. v Tubingi 1561, ciril. v Urahu 1561. 8. 12 list. Katekizmus, edna malahna knjiga, u koi esu potribni i prudni nauki i artikuli prave krstianske vere, s kratkim iztomačenjem za mlade i priproste ljudi, i edna prediga od kreposti i ploda prave krstianske vere, krozi Stipana Istrijanina s pomoću dobrih Hrvatov, sad najprvo iztumačena, u Tubingi 1561, 8. 7 pol, glagol. ciril. in latin.; pod predgovorom v cirilici so podpisani Primuž Kranac, Anton Dalmatin in Stipan Istrijan; v obeh, glagolski in cirilski izdavi je pohrvačena prediga Trubarjeva. Tabla za decu i artikuli ili članci ove prave stare karstjanske vere, u Tubingi 1561 glagol. Prvi del Novega Testamenta, va tom jesu četiri Evangeliste i dijanje Apostolsko, iz mnozih jazikov v sadašnji opčeni in razumni harvatski jazik po Antonu Dalmatinu i Stipanu Istrijaninu s pomoću drugih bratov sada prvo verno stlmačen, u Tubingi 1562. 4. glagol., in u Tubingi 1563. 4. ciril., vendar obé izdavi med seboj precěj različni. Loci communes,

¹⁾ Ljubič II. 516, Marn, 14. Vramčev iztisek prve izdave se nahaja v knjižnici pok. dr. Ljud. Gaja v Zagrebu; a druge izdave jeden iztis v licejski biblijoteki v Ljubljani.

to jest edni kratki razumni nauči naipotrebnei i prudnei artikuli ili deli stare prave vere karstjanske, u Tubingi 1562. 4. glagol in ciril., iz Malanchtona. Artikuli ili deliprave stare krstianske vere iz svetoga pisma redom postavljeni na kratko razumno razloženi i stumačeni; koi jesu takaiše toko va 1530 godišću našemu naimilostivomu gospodinu cesaru Karolu petoga imena, bogoljubna spomenutja, i potle va 1552 godišću konziliu ili zborišću va Trntu od ednih velikih hercegov i voivod varoši, gradov i predikači očito izročeni i dani, sada v novja iz latinskoga nemškoga i krainskoga jezika va hrvacki verno stlmačeni po Antonu Dalmatinu i Stipanu Istrijaninu, u Tubingu 1562, glagol. s slikami pisateljevimi, tudi ciril. in 1563 še baje latin.; to je prevod Trubarjevih Artikulov. Predike od tuče, u Tubingi 1562. 4. glagol., prevod iz nemškega. Postila, to jest kratko iztlmačenje vsih nedelskih evangeliov i poglaviteh prazdnikov skrozi sve leto, sada najprvo harvackimi slovi štampana, u Tubingi 1562. 4. glagol., 1563 ciril.; prvi del bajè tudi še v Ratisboni 1568 v dveh zvezkih latin. Drugi djal Novoga Testamenta, u kom se zadrže Apostolske epistole po ordinu kako broj na drugoj strani ove harte kaže itd., u Tubingi 1563. 4. glagol. in ciril.; pod predgovorom je poleg Antona Dalmatina in Stipana Istrijanina podpisan tudi Jure Juričić. Govorenje vele prudno, u Tubingi 1563 glagal; prev. iz italijanskega Red crkveni, würtenerški, u Tubingi 1564. 8. glagol., tudi latin., podpisan razen prejšnjih tudi Jure Juričić. Brama augustanska spovedi, apologia imenovana, verno stlmačena iz latinskoga jazika va hrvacki po Antonu Dalmatinu i Stipanu Istrijaninu, v Tubingi 1564. 8. glagol. in ciril., tudi latin. Spovid i spoznanje pravje krstjanske vire, ka je prezmožnomu cesaru Karlu petomu rimskoga orsaga ploiditelju u spravišću va Augusti zručena, u godišću Isukrsta 1530, sada najprvo iz latinskoga i nimškoga jazika va hrvatski po Antunu Dalmatinu i Stipanu Istrijaninu iztlmačena, u Tubingi 1564. 8. glagol. — Zdi se, da je še A. Dalmatin skupaj s Trubarjem izdal v glagolici: Hervatski katekizmus cum Salamonis Proverbii, u Tubingi 1580, in Epistole sv. Pavla, u Tubingi 1582. Konsul sam pa je izdal še: Katekizmus, knjiga, u koi jesu Artikuli karstjanske vere s kratkim iztumačem i jedna predika, kroz Stipana Istrijanina iztum čena, u Tubingi 1561. glagol. A. Merčerić je sam prevel in izdal: Probe sv. pisma iz Izajie proroka, u Tubingi 1564 latin. in glagol. ¹⁾)

Zagovor.

To je književno delo slovensko v 2. polovici XVI. stoletja, rekše početki slovenske književnosti. Omenjale so se pri tém sicer

¹⁾ Ljubič, I. 39, 40; II. 436, 437.

tudi nekatere stvari manjše pomembe ter so se imenovali pisatelji nižje vrste in osebnosti samó po sebi malovažne; ali: „mi smo dolžni ceniti in čislati vsakega narodnjaka, ki je le eden kamen položil za dušni narodni dom, katerega sedaj že več marljivih rok dozidovati pomaga.“¹⁾ Razven tega nam je bila tudi želja, da podamo, četudi majhno, to vsaj kolikor možno, popolno sliko o početkih našega slovstva. In zató se omenjajo v spisu tudi istodobni književni proizvodi kajkavski in hrvatski, kateri so prišli na svetlo uprav nekaj povodom, a nekaj baš sodelovanjem slovenskim.

Sedaj je to delo pač málo in samoposebi neznatno. Od nekaterih izdav imamo dandanes le kaj redke izvode v domovini, tù in tam še kak posamezen iztis v katerem tujem daljnem mestu, n. pr. v Londonu, Kopenhagnu idr.;²⁾ od drugih pa nam ni znan baš nijeden primerek več. Huda usoda je pregnjala prve slovenske knjige; brez razbora so jih metali v ogenj ter pokončavali, kakor so le védeli in mogli, brez ozira na večkrat povse nedolžno in celó nepristransko njih vsebino. Kar jih je še ostalo, prišle so največ v ljubljansko jezuitsko zbornico, ki je pa 1774. leta ž njimi vred pogorela. Tako imamo od bogatega slovstva tistega časa v primeri le še majhene ostanke; marsikaj bi bilo morebiti še v kakem starem gradu ali v samotni bajti dobiti, kamor ni segla pokončevalna roka.³⁾

In kakor po kolikosti málo, tako je óno delo za našo dóbo tudi neznatno po kakovosti. O tém smo se prepričali dovolj, govoreč ob vsebini in vrednostni navedenih spisov; da je namreč v njih zastopanih le jako malo književnih strok, nesamostalnih, in v dokaj slabi besedi. Ali, velika bi bila pogrška, ako bi te slovstvene plodove hoteli ocenjavati absolutno, brez ozira na čas, kedaj so nastali, brez ozira na vspeh, ki so ga dosegli. To so pravi temelji literarnemu delovanju pri nas od XVI. veka sèm. A zató je óno v začetku res malo in neznatno delo v posledicah svojih postalo za nas pač veliko in preznamenito. Ž njim je bilo Slovencem vdahneno novo duševno življenje! To je treba uvažavati, in potém so nam óne drobne, proste pesmi več vredne, nego debeli zvezki marno likanih poezij, óni tenki abecednik, molitve in „rimani“ katekizmi nam tako v književnem obziru veljajo več, nego obširna znanstvena dela v kulturni povestnici národovi

¹⁾ Trstenjak, „Zora“ 1872 str. 24.

²⁾ V „Lj. Zvon“ III. 607, „Kres“ V. 568.

³⁾ Trdina I. c. 113.

Zato pa končujemo z besedami Slomškovi: ¹⁾ „Truber, Dalmatin, Bohorič in tiste dobe vrstniki so našo slovenščino obudili, ako so ravno nesrečno od prave vere zavili; Bog je njihove greške narodu našemu v dobro obrnil po neskončno modri svoji previdnosti, ki dostikrat hudo prostim ljudem dopusti, pa hudo k našemu pridu obrne.“

Torej:

„Blag vam ostani spomin, upanje nam zanaprej!“

Mohoričev Tone.

Spisal Janko Kersnik.

Tam gori je bil domá na opustošenem hribovji, ki se dviga visoko nad zeleno Savo, kjer ta zapušča ljubljansko ravnino ter jame po tesni soteski izpirati svojo skalnato strugo na poti proti prijazni Dolenjski.

Oče njegov je imel širno posestvo, a tudi skoraj za tri pôde — otrók; ko je izročal imetje svoje, izbral si je jednega mlajših sinov prevzemnikom, najstarejšemu Tonetu pa je, kakor vsakemu družih, izgovoril petsto goldinarjev dote.

S to svoto v pismu — kajti v gotovini jo je smel šele ob letu po izročitvi terjati — šel se je Tone ženit; izpolnil je pač že petintrideseto leto, pa mari mu je bilo tudi le bolj do tega, da priženi „grunt“, posestvo, nego li da bi bila žena mlada in lepa. To je védel tudi njegov stari prijatelj, kateremu je zaupal svoje želje in ga pooblastil mešetarjem; v kratkem je bilo dognano, da Tone vzame Mohoričevo vdovo, petdesetletno Marijano, posestnico polgrunta na Doléh.

Priženil je zemljišče, ženi izgovoril malostno doto, rejenki njeni pa, kajti svojih otrók ni imela, primeren odpravek — in tako je postal posestnik, polgruntar. Rejenka Cilika je imela šele petnajst let, in ni bilo treba skrbeti, da bi prekmalu terjala svoj denar — torej je Mohoričev Tone, tako so ga imenovali sedaj, pričel svoje gospodarstvo z najboljšimi nadejmi, kakor jih more imeti mož njegovega stanú in obzorja.

Pa svojih petsto goldinarjev je kmalu potrosil. Napravil je nov kozolec, kupil še jedno kravo k dvema, ki sta bili pri hiši, in pokrtil pol strehe na hlevu na novo; — drugo pa je bila pobrala svatba in

¹⁾ „Drobtinice“, 1862 str. 72.

državna pristojbina. Žena Marijana je v jednomer bolehalo, rejenka je bila premlada, in zato sami niso mogli zmagovati dela; vzel je hlapca, za njim deklo, a dve leti potem je videl, da ne izhaja — moral je misliti na posojilo, na dolg.

Jeden njegovih mlajših bratov, čvrsti visokovzrasli Šimon, postal je doleten in prejel doto svojo. Ob istem času se je oglašil tudi Tone domá pri roditeljih ter zvečer odhajajoč dejal bratu:

„K meni pridi, Šimon! Ženil se še ne boš, in pri nas ti dotlej tudi ne bo slabo.“

Šimon je prišel, posodil bratu svojih petsto goldinarjev ter ostal tam — na pol domač, na pol hlapec — in tû se šele pričinja naša mala povest.

O sv. Juriji je bil v bližnjem trgu semenj. Tone je gnal jedno kravo na pródaj; potreboval je zopet denarjev za žito, za davek in za vse, česar prav o takem času primanjkuje kmetu. Cilika je šla z njim, domá pa je dopóldne Šimon opravljal, kar je bilo najnujnejšega, kajti popóldne je sam hotel v trg na semenj; Tonetova žena, stara Marijana, pa je sedela tožna domá za pečjo in pletla slamnato kito.

Na semnji je Tone slabo opravil. Kupčije ni bilo in kmalu popóldne so se tuji kupovalci jeli razhajati.

„Počakajva še malo, oče!“ omenila je rejenka, ko je Tone name-raval odriniti proti dômu.

Deklica je imela sedaj devetnajst let, bila je krasno razvita, in iz njenih očíj je seval nekov tuj, temen žar, kakor ga nismo vajeni pri naših rodnih dekletih; pa saj tudi nikdo ni znal, kdo je bil njen oče, ni katera njena mati; — iz tržaškega najdeniškega zavóda so jo bili prinesli.

Zagorel laški kupec je še jedenkrat povprašal po ceni Mohoričeve krave, a potem zazvižgal ter obrnil hrbet; mimogredé pa je vščipnil še Ciliko v lice.

„Pojdiva, pojdiva!“ velel je Tone nejevoljno; „pa zakaj ga ne udariš s šibo — Laha črnega?“

Pri bližnji krčmi ja je ustavil Šimon; kupil si je bil že nov klobuk ter ga nosil vrhu starega.

„Ali nisi prodal?“

„Ne; ko bi jo zastonj dal!“ zavrnil je Tone.

Privezal je v tem kravo ob sosedno ograjo.

Vsi trije so se stisnili v veži krčme ob konec mize, ki se je slučajno izpraznil, in Šimon je klical vina.

„Dobro se ti godi, Mohorič, dobro!“ vpil je z drugega konca vinjeni mešetar. „Tega nima vsak — brata, ki bi za vino dajal!“

„Saj jaz tudi lahko dam zánje!“ mrmral je osorno Tone; „lahko — če prodam ali ne.“

„No, no, beseda ni konj — kaj boš zameril? Dobro zdravje, Tone!“ Rekoč mu je molil poln kozarec preko mize.

Mohorič je odpil in bil je kmalu v živem razgovoru z drugimi gosti okoli mize.

„V Hrastji boš dobro prodal, Tone! Drugi teden bo tam semenj; tja ženi!“ tolažil je mešetar, in kozarec je šel iz roke v roko.

„Kaj si kupila, Cilika?“ vprašal je Šimon poleg sebe sedečo deklico.

„Materi malo kotenine, kakor so mi veleli.“

„Pa meni? Kje imaš ‚semenj‘?“

Pogledala ga je šegavo in na lahko se zarudela

„Nič — ničesar tebi!“

„Oh, le čakaj, nocoj pridem po ‚semenj‘!“ šepnil ji je na uho.

Povesila je oči, a odgovorila ni. —

Proti večeru so se vračali domov; Mohorič je bil malo vinjen in je koracal težkih nog zadaj; ona dva pa sta gonila kravo.

„Kam tako tečeš, Cila?“ vpil je Tone zdajci za ónima. Rejenka je počakala malo, ne vedé, česa želi gospodar. Šimon pa je tiral žival dalje. Šli so po ozkem kolovozu, katerega je obrastal visok glogovec, posut ves z belim cvetom, čegar vonjava je polnila večerni vzduh.

„Kaj je?“

Mohorič je bil že poleg nje in jo prijel z obema rokama okoli pása.

„Pustite me — za božjo voljo, kaj hočete?“ vskliknila je polglasno.

Šimon je bil že izginil za ovinkom.

„Ničesar nečem, Cilika,“ sopol je óni, „samó to vém, da te imam rad — Cilika, Cilika!“

Izkušal jo je poljubiti. Deklico je spreletel mraz in z vso silo je izkušala iznebiti se njegovih rok, njegovega objema. Neka naravna sramežljivost ji ni dala glasú, in tako je trajal med njima le tih boj nekoliko trenutkov. A moči so jo jele zapuščati, in na ves glas je zavpila: „Šimon, Šimon!“

Mohorič ni bil več vinjen, a strast mu je vzela ves razum; niti zmenil se ni za glasni krik.

„Šimon, pomagaj!“ zajecala je deklica še jeden pot, in v tem trenutku je ležal Mohorič že v trnji poleg kolovoza, in Šimonova pest ga je tiščala k tlom.

„Pusti me!“ sikal je premagani.

Sklonil se je počasi, in divje, sovražno pogledal svojega brata.

„Kaj pa hočeš? Hudič ti!“ zavpil je s hrípavim glasom.

„Dekleta pusti v miru!“

Nova kletev Mohoričeva je bila odgovor. Stopil je urno naprej, ujel kravo in jo tiral domov. Ona dva pa sta šla molče za njim. Nihče ni izpregovoril besedice več.

Tudi doma pri večerji — Marijana je bila pristavila nekoliko krompirja — ni bilo razgovora. Šimon je šel prej na kozolec spat — kakor je dejal, in Cilika je pospravljala po kuhinji.

„Tone,“ dejala je zdajci stara Mohoriška, „meni se vidi, da Šimon preveč pogleduje za našo Ciliko.“

„Kaj meni do tega?“ deje on.

„Ona pa za njim!“

Gospodar ni znil besede, nego utrnil leščrbo, ki je visela v kotu.

„Trebaj ji nekoliko reči!“ nadaljuje starka.

„Reči ji ti!“

Govoril je vse to mirno, a iz njegovih očij je sevala ista strast, kakor prej, ko je bil objel rejenko v ónem kolovozu. —

Tisto noč ni mogel spati. Ležal je v mali shrambi pod streho, odkar je bolehala žena, in prav pod njim je bila sobica, kjer je spala Cilika. Okoli polunoči je čul tihe korake, ki so se bližali okencu rejénkine sobe, in čul tudi kmalu potem šepetanje in poluglasen razgovor tam doli. Védel je, da je Šimon pod oknom, in jeden trenutek se ga je polastila celó divja misel, da bi vzel velik brusni kamen, ki je ležal v kotu, ter ga vrgel ónemu na glavo. Pa udušil je to misel ter le bosopet in počasi zlezal k lini, da bi razumel razgovor ónih dveh.

„Pijan je bil, pijan!“ dejal je Šimon.

„Jaz tudi tako mislim,“ hitela je deklica.

„Je bil li že kedaj takov?“

„Nikdar, Šimon — saj sam veš! Pa — pojdi spat — da naju kdo ne sliši!“

„Oh, kdo naju bo čul?“

Šepetanje tam doli je vedno bolj utihalo, tako da Tone ni mogel razumeti besed; a vedel je vendar, da si stiskata roke, da se poljubljata in da govorita o ljubezni svoji.

Ko je rano solnce vzhajalo, ni bil še zatisnil očesa; vstal je ter šel po svojih opravkih; vzbudil je Šimona, krmil živino in potem je tekel dan, kakor doslej vsi prejšnji.

Drugi teden je Tone sam gnal kravo na semenj v Hrastje. Prodal jo je in prišel zvečer ves vinjen domov. A nadlegoval ni nikogar, nego takoj legel spat. Tudi poslušati mu ni bilo ničesar več, kajti od ónega večera je spala Cilika pri stari Mohoriški v kamri — in nihče ni povprašal, zakaj se je zgodila ta izpremema.

Druzega dne pri kosilu pa je Tone prilično omenil:

„Vojska bo; v Hrastji so že vsem odpustnikom povelje dajali, da pojdejo doli na Turka.“

Šimen in Cilika sta prebledela, kajti Šimon je bil vojak. Še istega dne je imel tudi svojo pozovnico v rokah in odšel je drugo jutro.

Mohoriška in Cilika sta jokali, Tone pa je imel nekak jeklen obraz.

Pod hruško kraj kozolca, od koder je tekla steza navzdol proti cesti, segla sta si v roke.

„Kaj pa s tistim dolgom?“ vprašal je Tone.

„Tistih petsto dote?“ ponavljal je Šimon. „Jaz se bom vrnil in jih bom še porabil. Če me pa ne bo“ — tù je pogledal z medlim očesom po širni dolini, ki se je raztezala pod njima — bilo je, kakor bi hotel vzeti slovo — „ako me ne bo, — daj jih kamor hočeš, Cili ali domačim — kakor hočeš. No Cili jih daj!“

Zaukal je na glas in izginil za bregom.

Pol leta pozneje je umrla Mohoriška; Tone in rejenka sta ostala sama. Njegovo gospodarstvo, katero je bilo tako slabo, da ni mogel jemati niti hlapca niti dekle; a vendar nihče ni mogel reči, da je bil Tone zapravljivec; — poguma, moštva in delavnosti mu je manjkalo. Storil je v tem še nekaj dolga, in sedaj so mu obresti vse jemale. Po Šimonu pa ni bilo sledú. Nekoliko dopustnikov se je vrnilo domov, a mnogo jih je še ostalo v Bosni, in med temi tudi on. V občé pa so po fari govorili, da je že mrtev, in tudi Tone se skoraj ni več nadejal njegove vrnitve.

In Cilika?

Bilo je zopet o sv. Juriji, ko sta gnala zadnjo kravo, ki jo je imel Tone še v hlevu, v trg na semenj. Prav obletnica ónega semnja je bila, o katerem sem gori pripovedoval. Danes pa je Tone prodal svojo žival, in potem sta pila z rejenko v óni krémi, kakor lani. Domov gredé ni bilo več treba krave voditi, in šla sta — Tone naprej z verigo čez ramo, Cilika za njim, noseča nekoliko kupljenega domačega orodja. Zopet je cvel glogovec ob tesnem kolovozu, in mračilo se je

po dolini. Prišla sta domov, ne da bi izpregovorila, in rejenka je šla kuhat borno večerjo.

Ko je stala tam pri ognju, odsvital je plamen v njenem temnem očesu in ji rudečil lice, ki je bilo nekoliko bolj blede, nego lani.

Mohorič je sédel poleg ognjišča na klop.

(Konec prihodnjč.)

Književna poročila.

V.

Slovstvena zgodovina v slovenski ljudski šoli.

Spisal Janko Leban (Gradimir), ljudski učitelj. Ponatis iz „Učiteljskega Tovariša“ 1884. in 1885. l. V Ljubljani 1885. Natisnil in založil J. R. Milic. Velika 8ka. Str. 50. Cena 50 kr.

S to vsega priznanja vredno knjižico ugodil je trudoljubivi g. „sestavitelj“ brez dvojbe vsem učiteljskim tovarišem svojim, katerim jo je namenil v prvi vrsti. Opisujoč namreč, „kako so delovali, borili se in trpeli naši pisatelji za naš narod“, kaže učiteljem pota in podaja sredstva, po katerih se dá že v zorni mladosti buditi v otroških, za vse blago in lepo dovezetnih srcih toli potrebna in vendar le prerodka ljubezen do naroda in jezika. V uvodnih besedah izraženim zdravim nazorom, ki pričajo o g. strokovnjaka teoretični izobraženosti in praktičnem izkustvu, ne dá se nikakor oporekati. Kajti ako rodoljubje ne prešinja nežnega narastaja, ki ga tako radi imenujemo „nado naše prihodnosti“, ne more odgojevatelj bodočih državljanov ustvarjati jeklenih značajev, tedaj tudi ne zadostiti glavni dolžnosti težavnega, a lepega in hvaležnega poklica svojega. In vendar uprav v sedanji samopašni dobi tako krvavo ne pogreša trdnih, nesebičnih značajev skoro noben narod, nego ubogi narođič slovenski. Zato pa bodi vestni učitelj vsegdar pomnjiv zlate resnice, da „vse žive dni

¹⁾ V „Učiteljskem Tovarišu“ (1886., 2. list, 17. stran) se nekdo spotika ob to, da „Ljublj. Zvon“ vedno donša ocene novih ljudsko-šolskih knjig. Nam se ta nejevolja neimenovanega gospoda zdi nerazumljiva; kajti prvič je „Ljubljanski Zvon“ dolžan svojim bralcem poročati ob vseh slovenskih knjigah brez ozira na njih vsebino, o katerih misli, da zanimajo naročnike njegove; drugič nas pisatelji ljudsko-šolskih knjig sami večkrat prosijo, naj opozorimo slovenski svet v „Ljubljanskem Zvonu“ na njih knjige, in napósled je dobra tretjina naših naročnikov učiteljskega stanú, ki so nam gotovo hvaležni za to, da jim časih poročamo kaj o novih ljudsko-šolskih knjigah, o katerih naši šolski listi, kakor sam omenjeni gospod pravi, „večinoma molčé.“

ostanejo vtisi, katere zadobi nežno otroško srce,“ ter ne zamúdi nobene prilike, ne puščaj v nemar nobenega pomagála, katero ga utegne pospeševati v zvrševanji učiteljske naloge.

Tak pripomoček pa je ravno Lebanova knjižica. Kajti razpravljajoč pisatelje slovenske (deloma tudi nemške), ki so podpisani pod odstavki II., III., in IV. berila za narodne (ali „ljudske“) šole, navešča pri posameznikih poleg najvažnejših životopisnih črtic njih znamenitejša dela, h krati pa podaja učitelju primerne pädagogične migljaje, ki merijo na dosego gori omenjenega smotra ter vzbujajo učence, naj posnemajo lepe čednosti dotičnega književnika.

Tvarina sama je precej zanesljivo in vestno obdelana; g. pisatelj nam je postregel celó z nekaterimi čisto izvirnimi podatki ter popravlja poleg tega tudi pomote, ki so se iz knjige v knjigo vrinile (prim. str. 44. „Iv. Tomšič“ in str. 38. „Krstnik“). A vendar ni knjiga brez stvarnih pogrškov, katere si dozvoljujem v naslednjih vrsticah popraviti. Najprej treba pisatelju književne zgodovine pomniti, da morajo biti vsi njegovi podatki, zlasti pa naslovi književnih del, natančno posneti. Tega načela se g. „sestavitelj“ ni povsodi držal. Tako n. pr. piše: „Gregor Krek se je rodil — — v Čateni“ (str. 31.) mesto „v Četeni rovani“; l. 1859. priobčil se je „Vodnikov Spomenik“, ne „Vodnikov Spominek“ (str. 34.); naslov Božičevemu poslovenjenemu romanu je: „Stric Tomaževa kočja ali življenje zamorcev v Združenih državah severne Amerike“, ne: „Stric Tomaž ali življenje zamorcev v Ameriki“ (str. 19.); Levstik ni „knjižničar“ v véliki ljubljanski knjižnici (str. 23.), ampak „skriptor“; dr. J. Mencinger se ni preselil „čez leto dnij iz Kranja v Krško“, ampak bival je v prvem mesteci skoro najst let; beseda „opat“ pomenja prvotno res „samostanskega poglavarja“, ali Slomšek ni bil nikdar „samostanski poglavar“ (str. 8.); Urban Jarnik ni spisal l. 1829. „Slovenske slovnice“ (str. 18.), ampak izdal je le Gutschmannovo „Gründliche Anleitung die windische sprache . . . von selbst zu erlernen“ v 6. popravljenem natisku. Stavka: V „Kranjski Čebelici“ so se smeli slovenski pesniki prosto gibati, t. j. vsak je slobodno opeval to, kar mu je velelo njegovo občutno srce“ (str. 23.) jaz ne bi podpisal in z menoj menda tudi nihče drugi ne, ki pozna tedanje žalostne razmere, zlasti strogo, vse duševno delovanje morečo cenzuro. Razven teh kaže knjižica še nekatere druge nedostatke, ki se lahko popravijo v drugi izdaji, katero ji prav iz srca želimo. Takoj v uvodnih besedah razpravlja nam g. pisatelj „pesniške vrste“; a njegove največ po Janežičevem „Cvetniku“ površno posnete definicije so nepopolne, premalo točne in zaradi tega nejasne ter ne

morejo zadostovati čisto neukemu ali takemu bralcu, ki se je slovenskega slovstva le „prav plitvo“ učil. Kako naj doume nevešči čitatelj bistvo dotične pesniške vrste iz kratkorečenih stavkov, kakeršni so na pr. naslednji: „Roman je epos¹⁾ v prozi“ — „Novela je okrajšan roman“ — „Romanca in balada ste poetični popis dejanj, šeg in navad“ — i. t. d. Mimogredé bodi povedano, da je balada sicer po imeni laškega²⁾ izvora, ali sedanjo svojo obliko in strahotno bistvo je zadobila na mrzlem severu evropskem, ne v vroči Italiji. — Govoreč ob Ant. Janežiči (str. 17.) omenja g. pisatelj „družbo sv. Mohora“, ne da bi povedal, kaj je in kak namen ima to društvo, (kakor je to storil pri „Matici Slovenski“ str. 23.). Nadalje bi opozoril g. pisatelja še na jedno neprilichnost njegove knjižice, in ta je prepogosta, neumestna raba pretirano hvalečih izrazov. Za to boleznijo bolehajo sicer skoro vse naše slovstvene razprave in zgodovine, ki kar mrgolé samih „slavnih“, „preslavnih“, „izvrstnih“ in „odličnih“ pisateljev in pesnikov, akopram imamo zlasti zadnjih komaj toliko, da jih moremo na prste jedne roke naštet. „Ni vse zlato, kar se sveti“.

Tak superlativ je tudi trditev, da je Gregorčič že zdavnaj prekosil učenika svojega Stritarja. Velikih pesnikov ni soditi po momentnih vspeh, ampak po njih duševnem obzorji, celoletnem delovanji in vsestranskem vplivanji, in v tem oziru mislim, da je vendar še nekaj razločka med Gregorčičem in Stritarjem.

Priznavam sicer blagi namen g. pisatelja, ki hoče vzbujati v otroškem srci ljubezen do naroda in jezika, slaveč mu književnike slovenske in njih dela, a to bi se ne smelo goditi resnici na kvar niti v knjigi, ki je zlasti namenjena v pouk učiteljem, ne učencem. Mnogi v ti knjižici jako pohvalno omenjeni pisatelji so le „minorum gentium“, njih spisi češče male ali prav nobene estetične vrednosti; bolje bi torej bilo, da je g. pisatelj vsaj zadnje popolnoma zamolčal ali samó na kratko omenil, ker se je sicer bati, da se dá njegovim besedam premotiti še pred učencem učitelj sam, in to posebno, ako je navajen „iurare in verba magistri“. Povedati se je sicer moralo o vsakem pisatelji nekaj — to je zahteval namen knjige — toda „est modus in rebus“! Popolnoma pretirane so n. pr. besede na str. 24.: „Poleg ogromnega števila pesnij je Koseski spisal tudi nekaj povestij in drugih koristnih spisov“; izvornih pesnij Koseskega je prav malo, povest jedna sama, drugi koristni

¹⁾ „Epos“ imenuje g. pisatelj „množino junaških pesnij (t. j. takih pesnij, v katerih se opevajo slavna dela narodnih junakov), ki so zložene v umetno celoto.“

²⁾ Še to zanimavajo nekateri literarni zgodovinarji, izvajajoč besedo „balada“ iz angleškega!

spisi so mi neznani, izvzemši kratka sestavka: „Moje misli“ in „Potrebne besede“ (str. 83. in 88. v „Novicah“ l. 1848.) Ob Antona Umeka knjigi „Abuna Soliman“ trdi g. pisatelj, „da je delala mlademu pesniku vso čast“ (str. 15.), a znano je, da se je Umek sam sramoval tega svojega „umotvora“ v poznejših letih; vsaj izrazil se je tako (n. pr. proti rajnkemu Jurčiču in Jos. Cimpermanu).

Jezik g. pisatelja je precej čist in gladek, dasi ne brez slovniških hib. Kazí ga zlasti neka zavzetna ne samó pravopisna, marveč tudi oblikoslovna nedoslednost, ki gre največ na rovaš „sestaviteljev“, dasi jo sam koncem knjige od sebe odvrta. Med tiskovne pogrške bi šteli oblike „českí“ (str. 49.), prim. „českem“ (ibid.); „Marija Stuvart“ (str. 35.), prim. „Marija Stuart“ (str. 20.); „Pedru“ (str. 29.) mesto „Fedru“; bohoriški f (str. 20.), ki je podobnejši f—u, in kvečjemu še to, da stojí semtertamt pred veznikom „ter“ nepotrebna vejica, po največ je pa ni. Nikakor pa ni verjetno, da bi bil zakrivil stavec oblikoslovne napake in nedoslednosti kakor: „sotrudnik Vrtecev“ (str. 11.), „Vrtečevih“ (ibid.) poleg pravilne oblike: „številka Vrtčeva“ (str. 18.); „v Vrteci“, „iz Vrteca“ (str. 11.), pa: „v Vrtci“ (str. 18., 40.), in „v Vrteu“ (str. 47.); „izišli“ (str. 29.), pa „izšel“ (str. 41.), „odšel“ (str. 37.); „vjema — vjemajo“ (str. 43, 44.), pa „ujema — ujemajo“ (str. 7.); nemec (str. 46.), prim. „Nemcem“ (str. 95.); „Levec iskren slovensk rodoljub“ (str. 26.), pa: „Razlag je bil iskren slovenski rodoljub“ (str. 39.); „Woldřich je zdravnik in nemški pisatelj“ (str. 48.), pa „Friderik Müller je nemški pisatelj“ (str. 47.), „Schiller je bil preslaven nemški pesnik“ (str. 35.); „Poleg ogromnega števila pesni (str. 24.), pa „množina junaških pesnij“ (str. 4.) Napačni sta nadalje oblike: „pisoč“ (str. 36.) mesto: „pišoč“ in „ljubeznipolen“ (str. 37.) mesto: „ljubeznipoln“. V sintaktičnem obziru nam je ograjati najprej to posebnost pisateljevo, da stavi tako rad nominalne prđikate stavkom na čelo in to brez vsake potrebe (zlasti takoj za naslovom); prim. „Učen prirodoslovec in vrlo spreten pisatelj slovenski je Fran Erjavec“ (str. 26.); „Odličen slovenski pisatelj je bil Josip Jurčič“ (str. 36.); „Velik prijatelj kmetijstva je Fran Povše“ (str. 47.); „Jako spreten jezikoznanec je Matija Cigale“ (str. 41.) i. dr. Nasproti pa stoji češke glagolski prđikat v zavisnikih (po duhu nemškega jezika), pa tudi v nezavisnikih stavkom na konci; prim.: „ki le bohoričico čitati znajo“ (str. 20.), mesto: „ki znajo le bohoričico čitati“; „Vi, moj prijatelj, zares božanstvene misli in božanstvena čuvstva v nebeški jezik skladate in narodu svojemu posvečujete“ (str. 42.) Zoper pravilo slovenske slovnice je izražanje (lastno i drugim, zlasti novejšim pisateljem): „Blaž Potočnikova pesenca“ (str. 19.), „nekaj spisov Fran Jamšek-

ovih" (ibid.), mesto: „pesenca Blaža Potočnika“, „nekaj spisov Frana Jamška“. Nepravilni so tudi izrazi in vezave: „po nemški“ (str. 25.), mesto: „nemški“, „nemško“ ali k večjemu „po nemško“; „prikupiti se pri kom“ (str. 35.), mesto: „prikupiti se komu“; „Frankobrod pri reki Odri“ (str. 24.), mesto: „ob reki O.“ „Otroci se učijo na pamet njegove pesni“ (str. 43.), mesto: „njegovih pesnij“. Za komparativ „nenavadnejše besede“ (str. 23.) priporočal bi: „menj navadne besede“. Nekam čudno se beró stavki: „Neutrudno delovanje Jurčičevo nakopalo mu (namr. Jurčiču!) je neozdravno bolezen“ (str. 37.); „knjiga imajoča tri zvezke in ki jo je izdala družba sv. Mohora“ (str. 47.); „zakladnica (— Metelkovo slovnica), iz katere so zajemali vsi bodoči (mesto „poznejši“) slovničarji slovenski (str. 25.); („bodoči“ slovničarji so tisti, ki se bodo šele narodili, ne pa tisti, ki so živeli pred pisateljem navedenih besed ali v jedni dobi z njim; le Metelko sam bi bil mogel reči: „iz moje slovnice bodo zajemali vsi bodoči slovničarji slovenski“). „O rodoljubnem g. profesorji nam je še mnogo lepega pričakovati“ (str. 35.), mesto: „od rod.“ i. t. d.; nasproti pa (str. 39.) „od njega se nadejamo, da bode še mnogo in krepko deloval“, mesto: o njem se nadejamo, da i. t. d. (o je nemški: „in Bezug auf“, „betreffs“, lat. „de“, „od“ pa: „von“, lat. „a“ ali „ab“).

Z g. pisatelja v epilogu izraženo tožbo, da se je v slovenske čitanke „vzelo toliko berilnih vaj nemških slovstvenikov ali vsaj premalo važnih slovenskih pisateljev,“ strinjamo se tudi mi popolnoma.

Konečno priporočamo prav toplo to Lebanovo knjižico učiteljem in sploh vsem prijateljem književnosti slovenske.

Fr. Wiesthaler.

Knjižne redkosti slovenske.

Spisal L. Žvab.

(Dalje.)

V. Bogoslovstvo.

1. Evangeliske bukve od leta 1754. (sic!) (M. d. h. V. K. 1857. str. 90.) Zdaj vendér vemo iz véstno, da je prišla 1754. leta taka knjiga na svetlo, kajti poprej se je dvojilo in Šafařík piše na 101. str. Geschichte der südslavischen Literatur, I. Prag 1864.:

„Evangelia inu branie. 1754.

Zweifelhaft; indem diese Ausg. nur von Josef Hasl in der Vorr. zu s. Sveti poft 1770. 8. erwähnt wird, wo aber die Jahreszahl 1754 statt 1764 verschrieben oder verdruckt sein könnte.“

2. Neuslovenische übersetzung des winterteils der evangelien aus dem werke des Engländers Stapleton, das 1620 (1629) gedruckt worden ist. Nach einer abschrift des Herrn A. Raič. nsl. Fr. Miklosich, Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen. I. Band, Lautlehre, zweite Ausgabe, Wien 1879. pag. 597. — III. Band, Wortbildungslehre, Wien 1876. zweite Ausgabe pag. 549.) Ker bi bil kaj več rad vedel o tem prevodi, pišem prof. A. R. Evo vam odgovora: „v ljubljanskej knjižnici je rokopis iz XVII. stoletja iz Zojzove zapuščine. Prelagatelj je nepoznan, ali gotovo je bil kak duhovnik, ki si je za posamezne nedelje in praznike dotična evangelija proti prelagal ter ja v cerkvi bral. Za vsakim evangelijem je „Pericope moralis huius Euangelij“ lat. iz Stapletona prepisal, t. j. posamezne točke, o katerih je propovedal. Rokopis ima 114 listov, ki pa z latinskim ‚pericope‘ vred niso vsi popisani, ampak na nekaterih se nahaja samó nekoliko vrstic; tudi niso evangelija resnično preložena, n. pr. l. 113. druga stran (evang. 80) ima samó naslov: „Na ta prasník tígá S: Skoffá S: Martina. Euangelium. Luc: 12. Ga bosh nefhel Na S: Nicolausha dan no prafnik.“

I. zimski del (Promptuarij Moralis in Euangelia Dominicalia partis Hyemalis. Authore Magistro THOMA STAPLETONO, Anglo, S. Theologiae Doctore, & Regis Professore Luanij. (Coloniae Agrippinae. Anno 1615 ne pa 1629) ima 28 evang. —

II. poletni del (Pars Aestivalis. Antverpiae 1593) 27 evang. (29—55) in III. zadnji del: Euangelia in Festis Sanctorum totius Anni 26 evang. (56—81). — Rokopis ima zaradi nekaterih oblik svojo zanimljivost, katere je Mikl. navel v svoji slovnici. Jezik je slab; členek se rabi dosledno. Za poskušnjo 32. evang.: „Vunim ystim zhasu, ie Jesus kiudom rekal: moie messu ie ena praua ieid, alli fpisha: inu moja kry ie enu prauu pytje. kateri ie moie messu, inu pyie moio kry, ta ostane vmeni inu iest vniemu. kakor je mene poslal ta shiui Bug ozha, inu iest shiuim sa volo ozhéta, taku, kateri mene jej, ta bo tudi shiuil sa moio volo. Letá ie ta kruh, kateri je od Nebess pryfhal: nikár, kakor só vashi ozhoui Manno jejdli, inu so vmérli: kateri leta kruh jej, ta bo tudi shiuil vekomaj.“ — 69. evang.: „Na ta prafnik tígá obiskana te Vifoko zestite Diuize Matere Marie. Euan.: Luc: 1. Hteiftemu Zhasu, Vftane gori Maria, Inu gre hitru na te gore, inu vto meftu Juda, inui pride vto hifho Zahariefovo, inu ie fegnala ali dobro fdala Elifebeti: Nu fe pak sgodi, de ie Elifabeth to zhefene te Marie fihfala ie ielu gori fkakati tu Detedze notre vne fhiuoti, Jnuí Elifabet ie bila polna S: Duha, no klizhe glasno no prauí: Segnana fe ti Mei temi fhenami, fegnan ie tatuoi fad vtuoim fhiuoti, Inu odkod tu pride meni, de ta Mati moiga Gospodi kmeni pride:

fakai perprizh ta ftima tuoiga Zefhena notre vmoih vshefih fe ie res glafila, ie fazelu fkakat od vesela to ditedze notre vmoym tellefsi: Inui ifuelizana fe ti ker fi verouala: fakai bode dopernfelsenu, kar ie htebi gouorienu od tiga Gospodu. — Mni se mi, da bi bilo vsem prosvetljenim Slovenom vrlo drago, ako jim ta gospod kde obširneje opiše imenovani rokopolis!

3. Catechismus, tu je bukvice P. Canisiusa, zhetertizh u druk dane. V Ljubljani 1788. 8. Ohne Titelblatt. (M. d. h. V. f. K. 1857. stran 59.) Čudno se mora zdeti vsacemu čitatelju prisposodbljajočemu ta 1788. leta četrtič natisnjeni katekizem z ónim 1770. l. uže petič objavljenim in zabeleženim v „Gajevej knjižnici“ Zagreb 1875 na 123. in v „Ljublj. Zvoni“ 1883. na 602. strani. Kdo nam izjasni ta somrak? Morebiti pridemo vender do čistega, če pokličemo na pomoč še:

4. Catechismus, tu je bukvice tiga izprafhuvania is 5 stukov k. navuka — zh. p. Canisiussa. Zhetertizh v druk dane inu pobolfhane: V Lublani. Se najdejo per I. F. Egerju. Buhdruk. a. 1766. (M. d. h. V. f. K. 1857. stran 90. in Marnov Jezičnik XXII. l. stran 79.)

Misel mi sili v glavo, da se je J. Lenčku samó zdelo, kà bi bile óne bukvice s 1788. l. četrtič dane mej ljudi, vzlasti ker čitam, da knjižica nema naslovnega lista.

5. Koperski vladika Ivan Ingenerij (1576—1600) je dal natisnoti slovensk katekizem, ki se dandenes ne nahaja več. (Matija Sila, Trst in okolica, v Trsti 1882, stran 95.) „Folium dioecesanum tergestinum“ 1866. na 144. strani čitamo mej Statuta et Decreta Synodorum dioecesanarum Justinopoli habitarum annis 1561, 1564 et post annum 1585⁴ pod štev. 8.: „Debbino tutti i parochiani (parochiano = parroco) il giorno delle feste comandate doppo disnar insegnar nella chiesa la dottrina christiana et amaestrar i figlioli a portar Reverentia a Dio N. S. et obedir al padre et alla madre, et farano l' istesso i curati delle ville havuta che abbino secondo l' ordine nostro dato la dottrina christiana stampata in schiavo“. (Catechismum hic loci commemoratum hucusque invenire nobis non licuit. Opomnja uredništva, fol. dioec. trg.) V slovenščini slóve blizu tako: Vsi župniki morajo o zapovedanih praznikih popoldne učiti v cerkvi kristijanski nauk in vzgojevati otroke, da časté Bogá in spoštujó očeta in mater; ista dolžnost je tudi duhovnikom po vaséh, ki se imajo vèsti po kristijanskem nauki natisnenum z našim naročilom v slovenskem jezici. (Opomnja ured.: Tú omenjenega katekizma nam ni bilo móči doslej najti še nikder.)

6. Suesti tovarfh enga sl. Christ. inu skus te Tobiove bukve ukup sloshenu inu sdaj drugu v druk dane skus eniga mafh-

nika is gorenske krainske ftrani. Labaci, typ. A. F. Reichhard anno 1745. (M. D. h. V. f. K. 1857. str. 90.) — Primeri Šafařika na 128. stráni in Marnov Jezičnik XXII. leto na 15. stráni.

7. Premishluvanje na U'saki dan Tedna, od teh nar Poglavit-nishih Navukov nashiga Mojstra Jesusa Christusa Is Nemshkiga na Krain-ski jezik pretaulena. Lab. apud An. Elisabeth Reichhard Viduam 1757, in 8. (Bibliotheca Carnioliae 1862. pag. 44.) To je verojetno drugo iz-danje. Šafařik ima na 133. stráni natisa s 1733. in 1796. leta.

Sucquet (P. Antonii) Soc. Jesu:

8. Sveta inu zlo nuzna visha sveto Masho slishati skusi leta skerbnu is Nemskiga na Kransku spreberneinie Molitve inu premishlúvá-nie. Lab. typ. Joan. Georg. Heptner 1762, in 12. (Bibliotheca Carnioliae pag. 53.) Morebiti je ta knjiga prvo izdanje „Visha iveto mafho flifhati inu druge molitve. V' Lublani 1791. 12°.“ 80 strani, katero imenuje Šafařik na 144. stráni?

9. Pet sveteh petkov meza Sushza. 16. V' Ljubljani, 1768. (M. d. h. V. f. K. 1846. str. 23.) Šafařik zna na 129. in 130. stráni drugo izdanje s 1774. l.

10. Luzh inu fenzha Vofra f. Mafhe skusi Math. Crobat. So na-prudaj v Lublani per Vinc. Ruciezkú. 1785. (M. d. h. V. f. K. 1857. str. 91. in Marnov Jezičnik XXII. leto str. 73.) V Šafařikovi knjiž. zgo-dovini na 143. stráni beremo ob enakih bukvah razven naslova še: „So naprudej v' Lublani per L. Bernbacherju. Na Duneju Chr. Gros-ser (nach 1785) etc.“ Dvojim, da bi bilo to vse edno izdanje.

11. Kerfhansku premifhl: sa uboge delovne ludij ... od J. Stroja, sedaj fajmoshtra na Igu. K drugimu vun danu. V Ljub-lani utis: od Ign. Merka. Na prudaj pri Raabu. 1792. (M. d. h. V. f. K. 1857. strán 91.) — Prim. Šafařika strán 135.

12. Branje za fare na deželi inu v Ljubljani od Jubilevma ... 1795. V Ljubljani. 1. Heft. 8. (M. d. h. V. f. K. 1892. str. 114.)

13. Kratki navuki, regelze inu molitve sa sakr. f. Pokore od Ja-nesa Debeuza, katehetu pri nunfkih fholah v Lublani. Petizh vun dane. Natifn. od Ressarja 1807 v Lublani. (M. d. h. V. f. K. 1827. strán 91. in Marnov Jezičnik XXII. leto 70. strán) Šafařik uči na 135. stráni: „Kratki navuki itd ... V' Lublani per J. F. Egerju 1783. — 2te Aus-gabe unbekannt. — 3te Ausg. v' Lublani per Ign. Merk 1792. — 4te Ausg. 1807 und vielleicht auch später.“

14. V „Ljublj. Zvoni“ 1883. na 601. stráni sem objavil: „Kratko popisanje shivlenja svelizhanega Ozhęta Leonarda od Porto Mauri-

tio. V Ljubljani (S. a.) — [brez letnice], in med drugim pravim dalje, da je imenovana knjižica lahko mlajšega rodú, vendar da bi bilo treba ustanoviti jej leto in morebiti tudi spisatelja. Pregledovaje še enkrat na tanko „Gajevo knjižnico Zagreb, 1875,“ opazim na 57. strani pričujoče bukvice zaznamenane:

„Masserano J. M., o., di. Kratko popisanje shivljenja Leonarda od Porto Mauritio. Is lashkiga v Krainsko prestavleno v' leti 1798. V' Lublani. 8. Adj. eff. „Leonard v. Porto Mauritio.“ E. I. 1.“ — Gajevo biblioteka hrani zatorej dva izvoda tega delca!

15. Pot f. v. krisha J. Ch. skus dopuŕhenie te wifke gosposke. Labaci, typ. A. Fr. Reichhard 1723. (M. d. h. V. f. K. 1857. na 89. strani.) Morebiti je tu tiskarska pogreška, kar se tiče letnice, kajti v knjižici: A. Arko, Tristoletnica tiskarstva v Ljubljani, 1875. na 19. strani je čitati, da je bil tiskarju Ivanu Mayerju naslednik Adam Friderik Reichhardt od 1728. do 1758. l. — Šafařik piše na 133. strani: „Pot svetiga krisha Jesuffa Christuffa. Labaci typ. A. F. Reichhardt, s. a. (zw. 1750—1770) 8° 4½ Bog.“ — Da se je ta spis večkrat natisol, svedoči nam tudi otec Marko v „Bibliotheca Carnioliae“ učeč na 44. strani: „Pot svetega Krisha. Labaci multoties, sed semper minus correcte impressa et in 8. et in 12.“ In res: „Mittheil. des hist. Vereins für Krain“ 1857. na 91. strani imenuje:

16. S. Krishov pot — tretizh na fvitl. pošlan, v Lublani pri Hohnu 12.— Prim. Šafařika na 136 strani.

17. Molituone bukuvze — kakor tudi usesorte „Officiumi“ — k zhetertimu malu med ludij dane v Lublani 1777. Pri Bernbacherju, buquo. pod tranzho. (M. d. h. V. f. K. 1857. stran 91.) — Prim. Šafařika na 142. strani.

18. Molitvine bukvize, k devetimu malu (Nr. 9) med ludij dane. So naprudaj pri Vinc. Ruziecku pod tranzho. (M. d. h. V. f. K. 1857. na 92 strani, kder nam pripoveduje J. Lenček, da je ta izvod nedostaten).

19. Pomuzh shivem, umirajozhem, inu mertvem ali Bukveze bratovshne britkega smertnega terplenja Christusovega na s. krishu V' Lublani v' Zirkvi S. Jakoba goripostavlene, od Alexandra tega imena sedmega Rimskega Papefha v' Lejtu 1655. potrjene, inu od Benedikta tega imena trynajfstega, ti veliki Rimski od Dobre Smerte imenuvani Bratovshni podvrshene v' Lejtu 1729. V' Lublani, Se dobe per Lovrenzu Bernbacherju gmajnmejftnemu Buqvaveszu 1780. (Sestavitelj tega spisa čuva izvod pričujoče knjige in tudi v „Gajevi knjižnici“ na 132. strani jo nahaja zabeleženo.) Primeri Šafařika stran 141. (Dalje prihodnjič.)

Tomanova pesem prijatelju.

Razglasil L. Ž.

Živenje in delovanje dr. L. Toman a nam je obilato načrtal Andrej Praprotnik v posebnej knjigi, katero je izdala „Matica Slovenska“ 1876. leta. Onde so natisnene i Tomanove pesmi, iznimši „glase domorodne“, objavljene 1849. v Ljubljani ter še takšno prigodnico, kakor n. pr. „Njima ces. kralj. apost. Veličanstvoma presvitlemu Caru Franc-Jozefu in presvitli Carinji Elizabeti ob veselem dohodu v Ljubljano Slovenija.“ Ako-ravno Toman a ne moremo uvrščati baš mej prve pesnike slovenske, mož si vender zasluži uže zaradi svojega zgodnjega narodnega oduševljenja počastnega prostorčka v našej pravih izvornih sil toli potrebnej književnosti, da nam je povoljna vsaka svetlejša iskra njegove mladosti.

Lovro Toman in Josip Rabl sta si bila najiskrenejša prijatelja uže součenca na ljubljanskem gimnaziji pod profesorjem Petrom Petruzzijem. Pozneje sta se sešla spet na vseučilišči v Gradci, kder sta vkupe zlagala pesmi, prohajala ter učila se in tudi vkupe polagala pravoslovni strogi izpit. — Nedavno mi je bila prilika seznaniti se z vladnim svétnikom, spretnim nemškim pesnikom in tržaškim odvetnikom g. dr. Josipom Rabl-jem, ki mi je poslušno dovolil prepisati in razglasiti iz svoje spomeniške knjige ali albuma pričujočo, v učevnej dóbi zloženo pesem, ki po mojem mnenji ne bode nikakor kazila pesnikovega imena :

„Nativa ima daljne rajde,
V nji duh se z duham najde.“

„Srečne ure pripeljale
Vkup so najne srca mlade;
V petji k nebu vzdigovale
Jim rodivši večne slade.

Ure srečne so pretekle —
Strune žaljne potihnile; —
Rane so v serce naj spekle
Ko so zadnič se glasile. —

Vender nikdar ne pozabi
Žlahtno serce serce zvesto,
Saj k spominu vse ga vabi,
Ker sledi narave cesto.

Oj prijatel! kakor tebi
Mi vstvarjenje vse govóri,
Naj zvezdice dan k pogrebi
Noč nesó naj jutra zori.

Zver mogočna — vse živaljce
Neživeče vse drevesa,
Biser svitli, prašne skaljce
Boga stan so, — kot nebesa.

Ne bojím se jaz ločiti; —
Kamor gledam, te zaókim,
Duh tvoj najdem perutiti
Na visokim, ko v globokim.

Dve ste kaplje duše naji	V nevmerjočim se dobiva, —
Z Bogotoka jednovirne;	Kaj ločitva nam zamore?!
Z njim so zmir na zemlji v raji	Proč bežati mora kriva —
Z životvornim Bogom pirne.	Ker naj druží duh natvore;

Duh ker svoje perja žlahne
 K večnim domu gori vzdigne,
 Prost se s prostim spet oddahne,
 Kjer in kakor Bog mu migne. —

V Gradcu 8/7 1849.

V spomin
 Tvoj uvek zvesti prijatelj
 L. Toman s/r.“

„Matica Slovenska“ in „Družba sv. Mohorja“.

Statistična študija.

Sestavil Evgen Lah.

IV.

C). Goriška nadškofija.

Dejali smo že, da je Goriška nadškofija gledé števila društvenih članov pri „Matici Slovenski“ na četrtem, pri „Družbi sv. Mohorja“ na tretjem mestu, sploh pa, da je število goriških članov pri „Matici Slovenski“ še podnormalno, pri „Družbi sv. Mohorja“ pa močno nadnormalno.

„Matica Slovenska“ ima po Goriškem svoje člane le v devetih dekanijah, v sedmih pa ne. V poštev bomo tedaj jemali le one dekanije, v kojih se udje sploh nahajajo, ki so imele v zadnjem letu skupno 110 članov, tako, da je prišel na vsacih 1072 prebivalcev dotičnih dekanij po jeden matičnjak.

Kako se razdeli omenjeno število po teh devetih dekanijah in kako bi se moralo razdeliti z ozirom na njih absolutno prebivalstvo?

Največ članov, namreč 44, nabaja se v dekaniji goriški; ravno polovica tega števila v črniški, 13 v tolminski, 11 v bolški, 7 v šentpeterski, 6 v cirčniški, po 3 v kobaridski in komenski, 1 v kanalski. Morale bi pa imeti z ozirom na skupno absolutno prebivalstvo teh dekanij kot celoto v primeri s svojim absolutnim prebivalstvom: goriška 25·9, tolminska 17·6, komenska 14·3, črniška 11·8, kanalska 11·7, šentpeterska 9·2, bolška 7·2, cirčniška 6·4 in kobaridska 5·9 članov.

Če primerjamo dejansko razdelitev z normalno, vidimo da so primeroma ugodne matičine razmere v dekanijah: črniški, goriški in bolški; ravno slabe tudi še niso v dekanijah: cirkniški, šentpeterski in tolminski; neugodne v kobaridski, posebno neugodne pa v komenski in kanalski. Sploh pa pride po jeden matičnjak v dekaniji črniški na 573 ljudi, v goriški na 630, v bolški na 702, v cirkniški na 1150, v šentpeterski na 1410, v tolminski na 1451, v kobaridski na 2101, v komenski na 5128 in v kanalski še le na 12516 prebivalcev.

Ako vzamemo matičine razmere po Kranjskem, kjer so še vendar nekoliko ugodnejše, za normalne, morale bi prej imenovane goriške dekanije skupno imeti 179 članov, ker je njih prebivalstvo 4,1krat manjše, kakor Kranjsko. Ker je pa število članov 6,6krat manjše, razvidimo iz tega razmerja, da je število matičinih članov po Goriškem v primeri s številom kranjskih članov precéj prenizko. Vse drugačne so goriške razmere primerjane s spodnještajerskimi. V primeri z 295 spodnještajerskimi matičnjaki bi morale imeti goriške dekanije, ker je njih prebivalstvo 3,4krat manjše, le 87 članov, imajo jih pa 110. Razmere po Goriškem so tedaj slabše kakor po Kranjskem, pa boljše kakor po Spodnjem Štajerskem. Z ozirom na kranjske razmere smemo tedaj po Goriškem nadnormalne, oziroma normalne ali blizu normalne zvati razmere v dekanijah: Črniče, Gorica z okolico in še Bolec. V primeri s štajerskimi so pa goriške razmere nadnormalne v dekanijah: Črniče, Gorica, Bolec in Cirkno, drugod so podnormalne.

Goriške dekanije, ki jih tu jemljemo v poštev, nimajo še prav 300 krajev, tako da pride že na vsaka dva in pol kraja po jeden matičnjak; tedaj še preje kot na Kranjskem, in veliko preje kot na Spodnjem Štajerskem. Ta ugodna razdelitev je pa le navidezna, ker ima sploh le 43 krajev matičarje, tako da se nahajajo skoraj še le v vsakem sedmem kraji, toda vendar še vedno ugodnejša kot po Kranjskem in Spodnjem Štajerskem. Razdelitev v teh krajih mora biti tedaj veliko enakomernejša, kakor po Kranjskem in Spodnjem Štajerskem. In res nahajamo na Goriškem po več udov le: v Gorici, namreč 35, v Tolminu 7 in v Bolci 5; v Tolminu pride tedaj po jeden član že na 128 ljudi, v Bolci na 276 in v Gorici na 598.

„Družba sv. Mohorja“ ima razven omenjenih dekanij svoje člane tudi še v dekanijah: Devin, Gradiška in Ločnik. Ker pa teh pri „Matici“ nismo jemali v poštev in nam je do tega, da primerjamo dosledno razmere obeh društev, ne moremo jih tedaj tudi pri „Družbi sv. Mohorja“ jemati v poštev. Omenjamo le mimogredé, da ima „Družba sv. Mohorja“ v teh dekanijah skupaj 464 članov.

Imenovanih devet goriških dekanij ima skupaj 3721 udov, to je, na vsacih še ne prav 32 ljudi jednega, kar je veliko ugodnejše, kakor po Kranjskem in Spodnjem Štajerskem.

Če se oziramo na razdelitev po posameznih dekanijah posebej, po farah i. t. d., ter primerjamo absolutno razdelitev z relativno, kažejo se nam take razmere.

Absolutna in relativna razdelitev članov „Družbe sv. Mohorja“ na Goriškem po dekanijah z ozirom na njih absolutna prebivalstva:

Vrsta	Ime dekaniji	Število članov		Vrsta	Ime dekaniji	Število članov	
		absolutno	relativno			absolutno	relativno
1.	Gorica z okolicom	731	875	5.	Št. Peter	393	311
2.	Tolmin	685	595	6.	Kanal	345	395
3.	Črniče	450	398	7.	Cirkno	248	218
4.	Komen	412	485	8.	Koborid	241	199
				9.	Bolec	216	244

Kot že rečeno, razmere „Družbe sv. Mohorja“ so na Goriškem veliko ugodnejše kot na Kranjskem in Spodnjem Štajerskem in z ozirom na te povsod nadnormalne. Z ozirom na Goriške razmere same na sebi stoji pa z „Družbo sv. Mohorja“ posebno ugodno v dekanijah: šentpeterski in koboridski, zelo ugodno še vedno v dekanijah: tolminski, cirkniški in črniški, manj ugodne, seveda le relativno, v dekanijah: bolški, kanalski, komenski in goriški. Posebej pa pridejo posamezni člani „Družbe sv. Mohorja“ v dekaniji šentpeterski na 25·1 ljudi, v koboridski na 26·2, v tolminski na 27·5, v cirkniški na 27·8, v črniški na 28·0, v bolški na 35·8, v kanalski na 36·3, v komenski na 37·3 in v goriški na 37·9 prebivalcev.

Člani teh devetih dekanij so po 106 farah, oziroma vikarijatih itd. tako razkropljeni, da jih ima največ farâ, namreč 28, po 20—30, 21 farâ jih ima po 10—20, 18 farâ po 1—10, 11 farâ po 40—50, 8 farâ po 30—40, po 5 farâ po 50—60 in nad 100, tri po 60—70, dve po 90—100 in nobena po 80—90.

Največ članov imajo naslednje fare: Gorica 293, Tolmin 220, Koborid 124, Kanal 117, Srpenica z Žago 106, Rihenberk 95, Črniče 91, Cirkno s Poljicami 80, Lokavec 74, Prvačina 73, Solkan 71, Miren in Vrtojba po 66, Štandrež 64, Komen 59, Bolec 58, Volče 53, Drežnica in Šempas po 52.

Ker ima Goriška primeroma tako malo krajev in vkljub temu neprijetno dosti članov, dá se iz tega sklepati, da imajo posamezni kraji in

ž njimi tudi posamezne fare neprimerno dosti članov. Iz tega sledi naravno tudi, da je število farâ z večjim številom članov primeroma precej večje, kakor po Kranjskem in Spodnjem Štajerskem. Lahko je tedaj tudi umevno, da ni število najmanjših farâ s po 1—10 ali 10—20 člani največje, kakor po Kranjskem in Spodnjem Štajerskem, ampak število farâ s po 20—30 člani. Čudno je pa, da število farâ višjih kategorij ne pada enakomerno s številom udov. Tako je n. pr. farâ s 40—50 člani več, kakor farâ s 30—40 člani; farâ s 70—80 člani zopet več kakor farâ s 60—70 člani, farâ z 80—90 člani nič, z 90—100 člani pa vendar dvoje. Vkljub temu je pa farâ najnižje kategorije vendar še neprimerno veliko v primeri s številom farâ raznih drugih kategorij, posebno z ozirom na Spodnjo Štajersko, deloma pa tudi z ozirom na Kranjsko.

Z ozirom na razmerje med „Matico Slovensko“ in „Družbo sv. Mohorja“ sploh, kakor smo govorili o njem natančneje takoj v začetku, moramo imenovati razmere med obema društvoma po Goriškem že precej ekstremne, ker so prve še podnormalne z ozirom na „Matico“ sploh, druge pa z ozirom na „Družbo sv. Mohorja“ sploh močno nadnormalne.

Listek.

Poziv pisateljem slovenskim. „Pisateljsko podporno društvo v Ljubljani“ razpošilja te dni vsem pisateljem slovenskim nastopni poziv:

V Ljubljani dne 1. julija 1886.

Blagorodni gospod!

Podpisani „odbor pisateljskega podpornega društva v Ljubljani“, katero ima v prvi vrsti namen, pisatelje slovenske podpirati z nvrčno pomočjo, a vrhu tega tudi pospeševati literarno delavnost slovensko, sklenil je v zadnji seji svoji bodočo zimo dati na svetlo

„Leposlovnî zabavnik“.

S to knjigo želi podpisani odbor z vzajemno pomočjo slovenskih pisateljev domocini na žrtvenik položiti lepo zbirko dovršenih spisov leposlovne vsebine ter tako izdatno pomnožiti in krepko poživiti tisti del književnosti naše, ki ima največ vpliva na najširje kroge razumništva slovenskega.

Vrhu tega je „Leposlovnemu zabavniku“ še drug namen.

Prilodnje leto bode prečestiti starina pisateljev slovenskih, za razvoj znanstvene in leposlovne literature naše prezasluzni Davorin Trstenjak praznocal petdesetletnico v mnogih ozirih toli plodovitega književnega delovanja svojega.

Njemu, ki je naše društvo vzbudil v življenje, hočemo pokloniti „Leposlovnih zabavnik“ ter mu tako pokazati, kako je napredovala beletristika slovenska v zadnjih petdesetih letih.

Ker tudi Vi, blagorodni gospod, v literaturi naši zazimate odlično mesto, obrača se podpisani odbor do Vas s prijazno prošnjo, blagoizvolite poslati v „Leposlovnih zabavnik“ domesek Stojega izbornega peresa in pripomozite nam izdati knjigo, dostojno svojega plemenitega namena.

V „Leposlovnih zabavnik“ se sprejemajo samo spisi beletristične vsebine n. pr. pesmi, kratke povesti in novele, potopisi, črtice iz književne in kulturne zgodovine in prirodoznanstva, životopisni spomini o zaslužnih pesnikih in pisateljih slovenskih i. t. d.

Rokopisi, ki naj ne bodo preobširni, pošiljajo naj se blagovoljno podpisaneu odboru, oziroma načelniku njegovemu g. dr. Jos. Vošnjaku v Ljubljano.

Nadejé se, da ustrežete prijazni prošnji naši, priporoča se Vam, blagorodni gospod, z odličnim spoštovanjem

Odbor „pisateljskega podpornega društva“

Vaso Petričič,

Ivan Hribar,

Ivan Tomšič.

Dr. Jos. Vošnjak,

Fr. Lavec,

Anton Raič.

Ivan Vrhovec.

Božidar Raič † Po daljnem bolehanji je dne 6. junija 1886. leta ob 3/4, na 7 zjutraj v Ljubljani zatisnil oči svoje Božidar Raič, državni poslanec in župnik pri Sv. Barbari v Halozah, porojen 9. februarja 1827. l. pri Sv. Tomaži na Štajerskem, mož, katerega je ves slovenski svet visoko čislal, ljubil in spoštoval zaradi njegovega plemenitega srca, njegove slovanske gostoljubnosti, redke zgovornosti, mladostne navdušenosti, visoke učenosti. Življenje in delovanje tega političnega prvobornika, odličnjaka štajerskih Slovencev, pisatelja na glas in narodnega dobrotvora opiše nam v prihodnjih zvezkih „Ljubljanskega Zvona“ gospod, ki je pokojnika dobro poznal in dalje časa živel v njegovem obližji.

Ivan Dolinar †. V nedeljo 6. junija t. l. ob deseti uri dopoldne je na pošti naglo preminol Ivan Dolinar, urednik šaljivega „Jurija s pušo“, bivši prvosednik ali odbornik mnogim domačim društvom, znani narodni buditelj, neustrašni prvoborec za naša prava v Trsti in njega okolici in vstrajni pospešnik vsega Slovanstva

Gašparja Dolinarja, hišnega gospodarja in črevljarja ter Marije roj. Vilfanove sin porodil se je Ivan v 26. dan avgusta 1840. l. v Škofji Loki hiš. štev. 83, učil se doma na osnovnem učilišču in potem v Ljubljani, kder je prebival pri sestri svoji Ani, a zaradi obilne odškodnosti se vrne kma'lu domov učil se slikarstvu k rajnemu Šubicu. V devetnajstem t. j. 1859. letu gre dobrovoljno v vojsko na Vlaško, kder se je desetnik v lovskem bataljoni hrabro boril in bil zaradi tega odlikovan s sreberno svetinjo; a bil je i ranjen, ujet in odveden v Pariz. Svoje vojne dogodjaje nam je zanimljivo pripovedal „Samovič“ v podlistkih „Edinosti“. 1881. in 1882. l. „črtice (odlomki) iz mojega dnevnika.“ — Služil je potem v carinarni ali dogani v Trsti, dokler ga niso imenovali uradnika delavskega podpornega društva; naposled je uredoval „Jurija s pušo“ do svoje smrti.

Narodnostne razpóre 1868. leta v Trsti so vzdramile in obodrine Dolinarja k smelemu borjenju proti tujinstvu, kadar so se s krvjo krstile razne čitalnice po okolici, za katere se je umrši neprestano trudil. Ivan si je stekel s svojo soprogo mnogo zaslug tudi z gledališkimi igrami, ustanovil je s pomočjó nekaterih drugih

rodoljubov n. p. Nabergojevo, Trobčevo i. d. slovensko politično društvo in njega glasilo „Edinost“, čegar urednik s Cegnarjevo podporo je bil štiri leta t. j. od 8. januarja 1876. do zvršetka 1879. l., ko je drugo uredništvo prestrojilo polumesečnik v tednik; osnoval je delavsko podporno društvo, telovadno društvo „Sokol“ in pomogel utemeljiti še marsikatero drugo; založil je več slov. kužic n. pr. Križmanova „Krajna imena v tržaški okolici“, „Jurijev koledar“, „Lira in Cvetje“ i. d. Pod mnogimi dopisi v „Novicah“ in ostalih novinah se je podpisaval „Podlipčan“ ali „Frickov Janez.“ S slovnico se je Dolinar sicer vedno prepiral in v obče ni bil korenito naobražen, kar je sam najbolj čutil in često tožil prijateljem svojim: „oh! zakaj se nisem več učil!“, a vrhu tega nedostatka so bili nekateri njegovi članki s tolikim mladostnim oduševljenjem napisani, da jih je „Slov. Narod“ večkrat ponatisnil iz „Edinosti“. Bil je jako podjeten, neutruđen agitator sebesno o voilitvah, vnet za blaginjo naroda našega, usmiljen, zvest prijatelj, umel je z ljudstvom prijazno občeovati, a tudi brzdati je in držati je v stegi. Kdo ni poznal onega krepkega, gibkega moža, vedno v slovanskej noši, ki je bil navzočen malone o vseh narodnih zabavah blizu in daleč? Da ga je hvaležni narod ljubil in spoštoval, da je narod osupnol čuvši o njegovej smrti, uveril nas je veličastveni spreved 8. junija ob 6. uri zvečer: do tritisoč pogrebcev spremilo ga je k poslednjemu počitku, znanci in različna društva so položili premnogo krasnih vencev na krsto.

Da Ti je zemlja lahka, blagi Ivane!

Ž.

Nové knjige slovenske. Zbornik cerkvenih govorov na slavo ss. Cirilu in Metodu. Zbral in na svetlo dal Anton Žlogar, kapelan pri mestni fari sv. Jakopa v Ljubljani. Z dovoljenjem velečastitega knezoškofijstva ljubljanskega. Čisti dohodek je namenjen družbi ss. Cirila in Metoda. V Ljubljani 1886. Založil izdatelj. — Tisek „Katoliške tiskarne“. Vel 8. Str. XII + 286. Cena 1 gld. 60 kr. Dobivati je pri g. Žlogarji in v „Kat. bukvarni“.

V sv. apostolih Cirilu in Metodu vajeni smo Slovenci strinjati vse naše jade, vse naše nade. Nja opevajo naši pesniki, njihju dōbe lotevajo se naši zgodovinarji, njihjino delovanje in trpljenje predočevajo naši prostonarodni pisatelji ljudstvu v živih, slikovitih prizorih. Najkrepkejše pa se oznanja njihjina čast z naših prižnic. Gotova priča temu je Žlogarjev „Zbornik“, obsezajoč 40 govorov na slavo sv. Cirilu in Metodu. Pogodil je g. izdajatelj, pritisnivši knjigi na čelo pristno slovansko besedo. Naj se stalno udomači v našem slovstvu. V uvodnih vrsticah navaja namen, ki naj ga doseza knjiga: razširja naj v Slovencih óno sveto navdušenje za naša sv. blagovestnika, ki sta ga v poslednjih letih razvnela Lev XIII. in škof Strossmayer. Potem našteva vso literaturo slovensko o sv. Cirilu in Metodu, z „Danico“ l. 1852. počenši, pa do dr. Kosove „Spomenice“. Pred in za papeževo okrožnico „Grande munus“, ponatisneno v „Zborniku“ v g. T. Zupanovem vrlo točnem prevodu, nameščeni sta dve cerkveni himni o sv. apostolih slov. (prevod Bilčev). Venec cerkvenih govorov otvarja „Krščanska beseda“ pokojnega vladike Slo m ška (vzeta iz „Drobtinic“ 1853). Po pravici pristaje njemu prvo mesto; saj je on prvi seznanjati jel narod naš s sv. bratoma, založivši njima na čast posebno bratovščino. Kot spomenika prve tisočletnice slovanske l. 1863. dičita „Zbornik“ govora rajnega celovškega spirituala K. Dürnwirtha in ljubeznivega pevca † J. Virka. Na to se čredi govor za govorom. Vse vrste duhovne homiletike so zastopane — slavogovor, pareneza, homilija, dogmatiški, moralni, liturgiški, zgodovinski govor. Med poslednjimi se odlikujejo proizvodi Žlogarjevi, Fekonjev, T. Zupanov, Ivan Pavličev. Le-tá nam je jako izborno opisal „češčenje ss. Cirila in Metoda

v Slovanih in Slovencih". Vsa govorniška moč, kolikor je hrani v sebi naš slovenski jezik, združena je v krepkem, dveurnem govoru Črvovem, ki so ga čuli svetogorski romarji 5. julija 1885. Ognjevit navdušen je Mihaljko Vuga; govor njegov „Oporoka sv. Metoda“ je najživahnejši izmed vseh, kar jih je zbranih v „Zborniku“. Slovenskemu dijalektologu bosta dobro došli dve pridigi v prekmurski slovenščini; vsak rodoljub ji mora radostno pozdravljati. Ti zvoki se mi zdé kakor poslednja tožna jeka ónih blaženih staroslovenskih glasov, ki so gospodovali pred tisoč leti po stari Kocljevi Panoniji ter prihajali sv. Cirilu in Metodu iz posvečenih ust. Da sploh po naši razdrobljeni Sloveniji ne umolknejo slovenski glasovi, k temu gotovo vspešno pripomore rodoljubno razžarjeni „Zbornik“. Kakor so pred 300 leti slovenski protestantje širili slovenski pisane, ali z nemškim duhom navdahnene postile, tako naj razprostirajo zdanji rodoljubi krasne Ciril-Methodove govore — jedroviti, v zdravem slovenskem duhu zasnovani „Zbornik“, kateremu iskreno želimo, da krepko prodre ne samó v duhovske kroge, katerim ga je g. izdajatelj v prvi vrsti namenil, nego da se naseli v čem več slovenskih hišah. Bodi!

—a—

Dostavek. Da bodo bralci naši mogli presoditi, kako bogato vsebino ima Žlogarjev „Zbornik“, podajemo jim tukaj natančno kazalo ob vseh njegovih pisateljih in vseh njih dotičnih spisih. Predgovor. — Cerkevna himna o ss. Cirilu in Metodu. — Okrožnica „Grande munus“. — Cerkevna himna o ss. Cirilu in Metodu. — † A. M. Slomšek: Krščanska beseda o bratovščini ss. Cirila in Metoda; slovanskih apostolov: 1. Ss. Cirila in Metoda djanska ljubav; 2. Sovraštva sv. cerkve razdjanska dela. — † Karol Dürnwirth: O posnemani slovanskih blagovestnikov. Govor bogoslovcem. — † Jos. Virk: Ss. Ciril in Metod — očeta slovanska: 1. v življenji, 2. o smrti uri, 3. v nebesih. — Neimenovan: Ss. Cirila in Metoda apostolsko življenje — pa naša hvaležnost. — Andrej Karlin: Grško-rusko razkolništvo: 1. Kako se je začelo, 2. kateri so njega krivi nauki. — P. Konst. Luser: Sv. brata Ciril in Metod — kaj sta oná nam; kaj mi njima. — Ant. Žlogar: Tri krščanske besede o slovanskih apostolih ss. Cirilu in Metodu. 1. Delovanje sv. blagovestnikov za Slovane in Slovence. 2. Njuno delovanje za versko edinost in narodno omiko. 3. Posnemajmo ju kot kristjani pa kot Slovani. — Mat. Kožuh: Delo Slovencev gledé sv. Stola in pravoslavnih bratov. — Josip Križman: Polvalni govor o ss. Cirilu in Metodu. — Ivan Skuhala: O življenji in bratovščini ss. Cirila in Metoda. — A. R.: Ciril-Methodovo praznovanje nas spominja dolžnosti do rimskega papeža. — Anton Žlogar: Zakaj in kako častimo slovanska blagovestnika. — Tešimir: Sv. Metod nas uči zvestobo v spolnovanji stanovskih dolžnosti — Tomo Zupan: Ciril-Methodovo delovanje na avstrijskih tleh; njun dar; njuna danes povišana slava. — Andrej Fekonja: Krščanstvo med Slovence: A. Spominjajte se svojih predstojnikov, kateri so vam govorili besedo božjo. B. Glejte konec njih življenja in ravnajte se po njihovi veri“. — Ivan Vrhovnik: O ljubezni ss. Cirila in Metoda do Slovanov: 1. koliko sta radi njih zapustila, 2. koliko pretrpela, 3. koliko storila? — Mihaljko Vuga: Oporoka sv. Metoda. — Neimenovan: Parneza na čest svetij slovenskij apoštolov Cirila i Metoda — Matija Torkar: Sv. vera, narodnost i domovina. Sv. brata 1. nas spodbadata k dejanskemu spoznavanju sv. vere, 2. nas učita ljubiti narodnost in domovino. — Anton Kesnar: Sv. Cirila in Metoda versko oznanovanje — spoštujmo sv. vero. — Matija Kolar: Ss. verovestnika slovanska -- naša največja dobrotnika: 1. ker sta nas z duhovnim naukom prerodila, 2. sta še zdaj naša varuha in priprošnjika pri

Bogu. — Žiga Bohinec: Usmiljenje božje se razodeva v presv. Krvi Jezusovi pa v apostolskem delovanju ss. Cirila in Metoda. — Gregor Jakelj: Razširjanje kraljestva božjega po ss. Cirilu in Metodu — pa po nas: 1. kako sta onadva razširjala med Slovani božje kraljestvo, 2. kako moramo tudi mi delati za božje kraljestvo. — Dr. Fran Lampè: Cena sv. vere. — Ivan Ažman: Svetišča ss. Cirila in Metoda. Nju posnemanje. — Anton Červ: Apostolsko delovanje ss. Cirila in Metoda — pa naša dejanska hvaležnost. — Jožef Borovnjak: Pareneza na čest svetij apostolov Cirila i Metoda. — Dr. Ivan Svetina: Začetek modrosti je strah božji. — Dr. Josip Marinko: Sv. Ciril in Metod — uzornika slov. dijakom. — Dr. Josip Lesar: Praznovanje štirih ss. blagovestnikov slovenskih, Mohor-Fortunata in Ciril-Metoda. — Ivan Lavrenčič: Stanovitnost sv. Metoda: 1. kako stanovitni je bil on pri svojem sv. delu, 2. da je potrebna stanovitnost duši naši. — Mih. Vuga: Sv. Ciril dvakrat, sv. Metod štirikrat med Slovenci. — Ivan Vrhovnik: Pogled v mladostno in moško dōbo Cirilovo. — Ivan Pavlič: Čiščenje ss. Cirila in Metoda v Slovanih in Slovenih. — Tešimir: Življenje ss. Cirila in Metoda v primeri z našim. — Anton Žlogar: Vzvišenost duhovstva Jezusovega odsvita se nam v ss. Cirilu in Metodu: 1. vzvišenost duhovstva Jezusovega, 2. kako sta je ss. Ciril in Metod posnemala. — Andr. Karlin. Homilija za praznik ss. Cirila in Metoda. — Andr. Fekonja: O ljubezni do domovine. Homiletiška razprava. —

V odgovor. Prav hvaležen sem g. K., da se je potrudil v 6. zv. „Zvona“ izpregovoriti nekoliko kritičnih besedij o moji pred kratkim izdani knjižici „Človek.“ Vendar si usojam nánje omeniti to-le: Res je opis I. dela prav tesen, a, če bi se knjižica kdaj rabila v šoli, „morala bode navdušena učiteljeva beseda oživljati tesno nakopičeno gradivo, posebno gledé I. dela.“ Tako sem pisal v predgovoru. — Kar se tiče „nedostatkov“, „čeprav le malih,“ moram opomniti, da sem pišoč o le v imel na misli afrikanskega leva, ki živi po vsi Afriki, dočim se azijski lev nahaja le v sosednih zahodnih deželah vroče Azije. — „Vsak pojedini ud človeškega telesa je iz kostij.“ To je istina; a tu se razumijo udje = Gliedmassen, ne pa členi (Glieder). — Več mišic skupaj je muskulatura; to pa imenujem jaz „mišičje“, ker se opiram na § 257. Janežičeve slovnice (od leta 1869.), kjer se bere med drugim, da „je“ pomenja skupnost ali množino enacih rečij in se zrasta s samostalniki (n. pr. cvetje ali ž njih svojivniki n. p. borovje.)“ Za Muskelsystem ima Cigale „mišice, mišični sistem.“ — Da se rimana, prej pojasnjena in dobro razumljena pravila lože v pameti obdrže, to je znano vsakemu pedagogu. Tega sem se tudi sam prepričal s svojimi otroki v šoli, in to baš z nakom, kako ravnati z zamrtniki. Sicer pa izrekam g. K. lepo hvalo, da je blagovolil knjigo mojo omenjati in priporočati; uverjen naj bode, da resnične nedostatke rad popravim, ako knjižica doživi 2 natis.

Janko Leban.

„Kresa“ došel nam je 2. letošnji zvezek obsežajoč na strani 97–190 naslednje spise: Borba za obstanek. H. Schreiner. — Iz zapuščine pesnika Simona Jenka. Po pesnikovem dnevniku priobčil I. Jenko. (Dalje). — Imenopis konjiške nadfare. dr. M. Napotnik. — Črtice o srbskih in hrvatskih narodnih pesnih A. Fekonja. — Narodne pripovedke. Priobčuje Mat. Valjavec. — Prinešček, kako in odkod se narodne pripovedi razširjajo. M. Valjavec. — Črtice iz etnoin topografije nekdanjega Norika in Panonije. Spisal Davorin Trstenjak. — O razširjanju rastlinskih plodov in semen. M. Cilenssek. — Legenda Martina Kohemskega v slovenskem prevodu. Objavil dr. J. Sket. — Do zdaj še neznan rokopis Jožefa Hasla. Dr. J. Pajek. — Kako Kočevarji snubijo in ženitujejo. Spisal

† L. Gorenjec-Podgoričan. — Kovač. Narodna pripovedka dolenska. Zapisal v Škocijanu pri Dobravi † Leop. Gorenjec-Podgoričan. — Češki Trut pa slovenski Trót. Dr. G. Krek. — Hrvatsko naravoslovno društvo v Zagrebu. H. Schreiner. Drobnosti. — Ta zvezek bode vsakemu dobro ugajal, posebno smo pa z veseljem čitali podatke iz zapuščine pesnika Simona Jenka, med katerimi je mnogo doslej nenatisnenih pesmij, za katere smo se bali, da so že izgubljene ali pa dagarinovane. Kot poučen in znanstven list izbaja „Kres“ sedaj vsako četrto leta in donša toliko lepega gradiva, da naj bi pač vsak slovenski razumnik to podjetje podpiral. „Kres“ velja za vse leto 3 gold., za pol leta 1 gold. 50 kr. Po knjigarnah vsak zvezek 80 kr.

Spominska plošča dr. Jakobu Zupanu. Dne 11. julija ob 4. uri popoldne odkrije slovensko podporno pisateljsko društvo s pomočjo brdskih, lukoviških in prevojskih rodoljubov spominsko ploščo na rojstvenem domu v književni zgodovini naši toli zaslužnega pesnika, učenjaka in pisatelja slovenskega dr. Jakoba Zupana.

Plošča, katero je lično izdelal naš kamenarski mojster V. Čamernik v Ljubljani, ima ta nadpis:

V tej hiši je bil porojen 4. julija 1785. leta

Dr. Jakob Zupan,

pesnik in pisatelj slovenski.

Umrl je v Celovci 6. februarja 1852. leta.

Postavilo „Slov. pisateljsko društvo“ 1886.

Želeti bi bilo, da bi se ljubljanski in drugi bližnji domoljubi obilo udeležili tega narodnega praznika, kateremu je namen, spodobno počestiti spomin možá, ki je o svojem času tako navdušeno in vspešno deloval v književnosti naši in se toliko trudil o lepši sreči naroda našega in vsega slovanstva.

Dramatičnega društva odbor imel je 22. majnika sejo, pri kateri je predsednik g. dr. Tavčar naznanil, da je slavni mestni zbor ljubljanski naklonil društvu 200 gld. podpore, ako društvo dokaže, ka ima urejeno dramatiško šolo. Ker se g. Borštnik dovršivši svoje študije povrne že koncem junija v Ljubljano, sklenil je odbor, da se ima pričeti s 15. julijem reden dramatiški kurs. Mlade moči, ki čutijo v sebi zmožnosti za dramatikó in imajo veselje in resno voljo izobraževati se in pripravljati za gledališki oder, naj se pismeno ogl sé do 15. julija pri odboru dramatičnega društva. — Za natis v „Slovenski Taliji“ je določil odbor iz nemščine preloženo igro v dveh aktih „Prepozno“ in igro iz zapuščine pokojnega Josipa Jurčiča z naslovom „Veronika deseniška“ v nádeji, da bode Jurčičevo ime knjižicam slovenske Talije v diko in v priporočilo pri slovenskem razumništvu, in da to poslej v mnogobrojnejšem številu pristopi k temu za razvoj slovenskega mišljenja in slovenske zavednosti velevažnemu društvu. L. P.

Stritarjeva slavnost. Dunajska „Slovenija,“ ki se je od svojega početka odlikovala s tem, da je s plemenito mladostno navdušenostjo rada slavila možé, ki imajo za književnost našo resničnih in stalnih zaslug, ter se med vsemi društvi slovenskimi zlasti oslavila prva po tem, da je prvaka pesnikov slovenskih, vélikega Preširna, zapisala na zastavo svojo že tedaj, ko so mu kratkovidni in tesnosrčni odličnjaki v domovini slovenski odrekli zasluženó slavo: priredila je dne 5. junija veliko slavnost v spomin dvajsetletnega književnega delovanja Stritarjevega. Hvaležni smo „Sloveniji,“ da je dostojno proslavila moža, s katerim se v leposlovni literaturi naši pri-

čenja nova dōba. Stritar je prvi preziranemu Preširnu z nedosežno izborno oceno svojo priboril zasluženno slavo, katere se mu zdaj nihče več ne drzne kratiti. Stritar je s svojo poučno kritiko po obliki in vsebini vzdvižanemu pesništvu slovenskemu udaril pravi tir ter mu odkazal večno resnične krasoslovne zakone. Stritar je prvi pesnikom našim razširil duševno obzorje ter jim izza ozkih mejá slovenske zemlje obrnil oči po vseširnem svetu božjem. Stritar je izmed pesnikov slovenskih narodu svojemu poklonil najbogatejšo zakladnico dovršenih poezij in najraznovrstnejših drugih spisov, ki ostanejo svetinja narodu našemu na veke. Stritar je prvi učenik in vzornik vsemu našemu pesniškemu narastaju. Vsak, ki dandanes prepeva pesmi slovenske, lahko reče, da se je posredno ali neposredno od njega učil. Stritar je pa tudi v raznovrstnih literarnih bojih, katere je duhovito vodil in uspešno zvršil, pisateljem slovenskim priboril toliko svobode, da zdaj lehkokrili duh njihov prost poletava na vse strani! Zatorej kličemo tudi mi: Bog živi slavljena!

Nova skladba. J. K. Kalčičevo pesem „Ne vem“, ki je bila natisnena v zadnjem zvezku našega lista, uglasbil je znani naš skladatelj dr. Benjamin Ipa vec ter jo posvetil delavskemu pevskemu društvu „Slavec“ v Ljubljani.

Dr. K. Štrekelj, po svojih korenitih spisih tudi bralcem „Ljubljanskega Zvona“ dobro znani mladi učenjak slovenski, ustanovil se je na vseučilišči dunajskem kot privatni doce t za slovanske jezike in sicer je bil k habitaciji pripuščen na podlagi naslednjih spisov: 1 Morphologie des Görzer Mittelkarstsdialektes mit besonderer Berücksichtigung der Betonungsverhältnisse; — 2. Phonologie des Görzer Mittelkarstsdialektes; — 3. Beiträge zur slavischen Etymologie. V sredo dne 30. junija ob 9. uri dopoldne je imel na vseučilišči nastopni svoj govor o velikoruski epični poeziji; redno predavati prične mladi učenjak kot privatni docent prihodnji šolski tečaj.

Societas historico-naturalis croatica. Glasnik hrvatskoga naravoslovnoga društva. Uredjuje S. Brusina. Godina I. Broj 1–3. Sjećanj—Lipanj. Zagreb. Vlastništvo i naklada društva 1886. V Zagrebu se je lani osnovalo naravoslovno društvo, ki ima namen, ozirati se v prvi vrsti na bogate prirodopisne zaklade hrvaške zemlje, potem vsega slavjanskega juga; v drugi vrsti pa širjenje in popularizovanje prirodopisnih znanostij v hrvaškem narodu. V to svrhu bode izdajalo „Glasnik“, čegar prvi zvezek imamo pred saboj. Glasnik bode prinašal vsacega družega meseca znanstvene razprave, ki morajo biti pisane v hrvaškem, izjemno pa tudi v latinskem, ruskem, angleškem, nemškem, francoskem in italijanskem jeziku. (Zakaj ne tudi v slovenščini, ako hoče društvo obsezati ves slavjanski jug —?) Letni prinos društvenikov je 6 gld. Želeti bi bilo, da bi društvo našlo tudi v nas podpore in sotrudnikov. Odkar je prenehalo muzejalno društvo v Ljubljani, nimamo Slovenci nikacega glasila za prirodopisno stroko; zato toplo priporočamo bratski zavod v Zagrebu Vsebina I. zvezka je: O postanku hrvatskoga naravoslovnoga društva S. Brusina — Čovjek in prirodna znanost. Oton Kučera — Lov v Fruškoj Gori. Kraljevič Rudolfo. — Uspjesi pokusa sa aklimatizacijom bilja na Ricci. Nadvojvoda Josip. — Upliv vanredno stroge zime na Ricci. Nadvojvoda Josip. — Phallus imperialis von Stephan Schulzer von Muggenburg. — Palaeoichthyologische Beiträge von Dr. Drag. Gorjanović-Kramberger. — Bibliografija. — Razne viesti.

Šah.

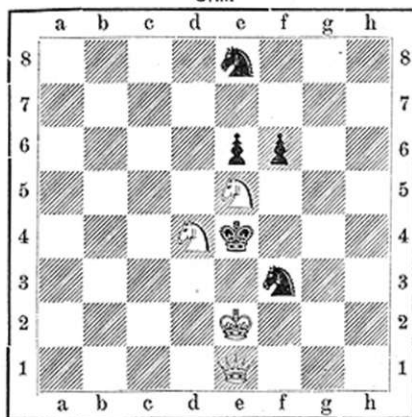
Ureduje Janko Kalan v Velikih Laščah.

XXVI. naloga.

Sestavil Ludovik Noack v Bratislavi.

(Iz „Heimat“.)

Črni.

Beli.

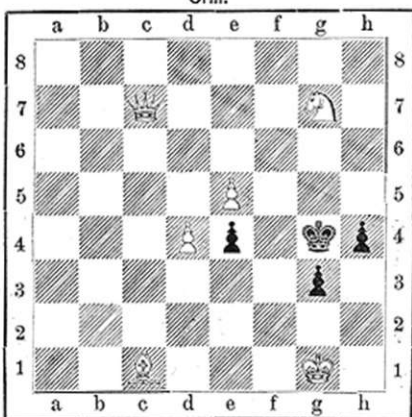
Mat v treh potezih.

XXVII. naloga.

Sestavil šaholjub v Gorici.

(Te naloga je posvečena našemu uredniku šahove rubrike; beli kameni narejajo črko „K“.)

Črni.

Beli.

Mat v dveh potezih.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: vse leto po 4 gld. 60 kr., pol leta po 2 gld. 30 kr., četrletno po 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec. Uredništvo in upravnništvo v Ljubljani, v knežjem dvorcu v Gosposkih ulicah, 14.

Tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani.

Rešitve

nalog v 3. zvezku „Lj. Zvona“.

XXII. naloga.

(R. Brauneta).

Beli.

Črni.

1. S e8 — d6	L d5 — f3 (a, b.)
2. S d6 — e7 †	K c5 — d5
3. S f5 — e3 †	K d5 e4 ali e6
4. D h5 — e8 †	mat

a.

2.	L d5 — f7
1. S d6 — e7 †	K c5 — d5
3. S f5 — e7	K d5 — e6 ali e6
4. D h5 — e8 †	mat.

b.

1.	L d5 — g8
2. D h5 — f3!	e4 — c3!
3. S d6 — b7 †	Kc5 — d5
4. S f5 — e7 †	mat.

Prijetna in ne pretežka dvostrana naloga!

XXIII. naloga.

(G. B. Walle-ja.)

1. Sf6 × c1	Kakorkoli
2. mat.	

Glavna igra je: 1. . . . K × S,
2. Db 5 †! in mat, ker sta vezana turen in skakač, prvi po belem tekaču, drugi po turnu.

Pravilne rešitve smo prejeli od gg.: prof. Frana Plohla v Gorici (22, 23, 24, 25.); prof. Jožefa Križmana v Pazinu (23, 24, 25.); in Ant. Uršiča, dijaka v Gorici (22, 23, 24, 25.).

Razpisano darilo (zbirko šahovih nalog dra. S. Golda) smo prisodili gospodu profesorju Fr. Plohlju, kateri je 22. (Braunetovo) nalogo najbolje pogodil.

Navodilo

o pravilnem igranju šaha za začetnike.

(Dalje.)

22. Nepravilne branitve gambita s kraljevim skakačem.

a.	1. $\frac{e2 - e4}{e7 - e5}$	2. $\frac{f2 - f4}{e5 \times f4}$	3. $\frac{Sg1 - f3}{d7 - d5}$	4. $\frac{e4 \times d5}{Lf8 - d6}$ ali $g7 - g5$.
b.	"	"	$\frac{d7 - d6}{.}$	4. $\frac{Lf1 - c4!}{.}$
c.	"	"	$\frac{Sg8 - e7}{.}$	4. $\frac{d2 - d4}{.}$
d.	"	"	$\frac{Sg8 - f6}{.}$	4. $\frac{e4 - e5}{.}$
e.	"	"	$\frac{Sb8 - c6}{.}$	4. $\frac{Lf1 - c4}{.}$
f.	"	"	$\frac{f7 - f5}{.}$	4. $\frac{e4 \times f5!}{.}$

23. Gambit Cunninghama.

1.	2.	3.	4.	5.
$\frac{e2 - e4}{e7 - e5}$	$\frac{f2 - f4}{e5 \times f4}$	$\frac{Sg1 - f3}{Lf8 - e7}$	$\frac{Lf1 - c4}{Le7 - h4\uparrow}$	$\frac{Ke1 - f1!}{.}$

2. Gambit s kraljevim tekačem.

24. Klasična branitev gambita s kraljevim tekačem.

1.	2.	3.	4.	5.
$\frac{e2 - e4}{e7 - e5}$	$\frac{f2 - f4}{e5 \times f4}$	$\frac{Lf1 - c4}{Dd8 - h4\uparrow}$	$\frac{Ke1 - f1}{g7 - g5}$	$\frac{Sb1 - c3}{Lf8 - g7}$
- ali 5. $\frac{Sg1 - f3}{Dh4 - h5}$

Druge pravilne branitve so še:

4	5.
$\frac{Sg8 - f6}{.}$	$\frac{Sg1 - f3}{Dh4 - h5}$
4.	5.
$\frac{Sb8 - c6}{.}$	$\frac{Sg1 - f3}{Dh4 - h5}$
4.	5.
$\frac{d7 - d6}{.}$	$\frac{Dd1 - f3!}{g7 - g5}$

25. Nepravilne branitve:

- Prvi dve potezi ko št. 24; 3. $\frac{Lf1 - c4}{d7 - d5}$ ali $f7 - f5$ ali $Sg8 - f6$.

26. Odklonitev kraljevega gambita.

1.	2.	3.	4.
$\frac{e2 - e4}{e7 - e5}$	$\frac{f2 - f4}{Lf8 - c5!}$	$\frac{Sg1 - f3}{d7 - d6}$	$\frac{c2 - c3}{.}$ ali $Lf1 - c4$ ali $b2 - b4$
1.	2.	3.	
	$\frac{d7 - d5!}{.}$	$\frac{e4 \times d5}{e5 - e4!}$; ta varianta se imenuje: Falkberov gambit.	
1.	2.	3.	4.
	$\frac{Dd8 - f6}{.}$	$\frac{d2 - d3}{e5 \times f4}$	$\frac{Dd1 - g4}{Lf8 - d6}$ itd.

II. Zaprte igre.

27. A. Francoska igra ali partija

1.	2.	3.	4.	5.	6.
$\frac{e2 - e4}{e7 - e6}$	$\frac{d2 - d4!}{d7 - d5}$	$\frac{e4 \times d5}{e6 \times d5}$	$\frac{Sg1 - f3!}{Sg8 - f6}$	$\frac{Lf1 - d3}{Lf8 - d6}$	$\frac{0 - 0}{0 - 0}$

Ta varianta se imenuje (po dru. M. Lange-ju): Normalna partija.

Dobro nadaljevanje je še: 3. $\frac{Sb1 - c3}{Sg8 - f6}$ 4. $\frac{e4 - e5}{.}$ ali $Lc1 - g5$ itd.

Sem spada tudi še začetek. 1. $\frac{e2 - e4}{e7 - e6}$ 2. $\frac{c2 - c4}{f7 - f5}$ 3. $\frac{e4 \times f5}{e6 \times f5}$ itd.

(Dalje prih.)

„Ljubljanski Zvon“

izhaja vsakega meseca 1. dan v zvezkih, po 4 pole velike osmerke obsežajočih, ter stoji v Ljubljani na dom pošiljan ali po pošti prejemani:

za vse leto	4	gld.	60	kr.
„ pol leta	2	„	30	„
„ četrt leta	1	„	15	„

Po vseh deželah zunaj Avstrije stoji „Ljubljanski Zvon“ po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se oddajajo po 40 kr.

Dobivajo se tudi še:

„Ljubljanski Zvon“, II. tečaj (1882) nevezan po	3	gld.	—	kr.
v Bonačeve platnice vezan po	4	„	20	„
„Ljubljanski Zvon“, III. tečaj (1883) nevezan po	3	„	—	„
v Bonačeve platnice vezan po	4	„	20	„
„Ljubljanski Zvon“, V. tečaj (1885) nevezan po	4	„	—	„
v Bonačeve platnice vezan po	5	„	20	„

Letnik I. (1881) in IV. (1884) sta nam že pošla.

Vrhu tega se dobivajo pri podpisnem upravnistvu:

„Rokovnjači.“ Zgodovinski roman, spisala Jos. Jurčič in
Janko Kersnik po 50 kr.

Upravništvo „Ljubljanskega Zvona“.

Ljubljana, Gosposke ulice 14.

O Z N A N I L O.

Večkrat mi dohajajo vprašanja, če se dobivajo pri meni tudi platnice za prejšnje letnike „Ljubljanskega Zvona“. Naznanjam, da se dobivajo za vse dozdanje letnike v raznovrstnih barvah.

Janez Bonač,

knjigovez, Poljanska cesta, 10.